DISSERTATIO
De
COMITIIS IMPERII ROMANO-GERMANICI,

Quam

AUCTORITATE ET DECRETO MAGNIfici JCtorum Ordinis in celeberrimâ Academiâ JENENSI,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SUB PRÆSIDIO

Ampliſſimi & Conſultiſſimi Viri,

Dn. ORTOLPHI FOMANNI,
J. U. D. Facult. Jurid. Senioris & Profeſſ. ut & Scabinatus ac Dicaſterii provincialis Adſeſſoris &c.

Pro ſummo in Utroq; Jure Gradu conſequendo

Ad diem XI. Novemb.

Publico Examini ſubjiciet

BERNHARDUS Bertram/ QUEDLINBURGENSIS SAXO.

JENÆ

Typis CATHARINÆ Rauchmaulin/

ANNO 1615.

Magnificentiſſimo, Nobiliſſimo ac Strenuo Viro,

Dn. CASPARI

à Schönbergk/ in Puelßnitz & Gürick/ Senatus Electoralis Saxonici ſecretioris DIRECTORI meritiſſimo, Judiciiq; appellationum PRÆSIDI graviſſimo; Domino meo colendiſſimo.

TAm altum, PRÆSES Optime-Maxime, hactenùs de jure publicô in Scholis fuit ſilentium, ut vel ex lege *diffamari* condemnationem paſſi; vel ab altero quodam Pythagorâ taciturnitatis præceptum accepiſſe videamur. Cujus rei cauſam expenſiùs indaganti mihi alia non occurrit, quàm quod exiſtimarent pleriq;, juris publici ubiq; & ſemper æquam, ac privati, eſſe rationem; quodvè Juſtiniani veſtigia premenda ſibi ducerent; qui, ut illi quidem opinati ſunt, vix definitionem illius reliquam nobis eſſe voluit.

Sed apprimè mehercle falſi hi ſunt ac decepti. Etenim quantum diſtat ſtatus reipubl. à privatorum cauſis; tantum quoq; à privato differt jus publicum. Ac ſatis injurii ſunt in Juſtinianum & parùm grati, qui nobiliorem hanc juris partem ab eo neglectam adſerunt. Quippè vel ex veſtibulo & calce utriusq; voluminis, quo jus Romanum comprehenſum eſt, refelli poſſunt abſq; negocio. Longè verò ſaniùs, quàm hi, ſenſerunt alii melioris genii homines; qui, cum nullam operam fructuoſiùs quàm reipubl. impendi intelligerent, non ita pridem juri noſtro, quod ad ſtatum rei Romanæ ſpectare ait Juſtinian⁹, eruditis ſuis meditationibus facem attulerunt luculentiſſimam. Horum ego exemplum ſequutus ſublimem illam de Comitiis Imperii materiem explicare, &, quam vides, præſente diſſertatione & mihi & aliis faciliorem reddere tentavi. Qui conatus nùm feliciter ceſſerit, te, DOMINE, arbitrum unicè conſtituo. Magni argumenti hæc

ſcri-

ſcriptio eſt, fateor; & quæ vel ſcientiſſimum Politicum auctorem deſiderat: Unde parùm abſuit, quin præviſa rei difficultas in primo ſtatim limine calamum è manibus mihi excuſſiſſet; maximè, ubi animum ſubiit cogitatio, quàm immanes perferendi mihi forent cavillantium inſultûs, quamq́; varias cenſuras expertura eſſet hæc commentatio. Sed erexit animum, quod etſi reipsâ omnibus fortè ſatisfacturus non eſſem; ſtudium tamen meum & induſtriam pluribus probatum iri conſiderem. Acceſſit quoq; Magnifici Viri, Dn. JOANNIS TIMÆI, JCti &c. Soceri mei honoratiſſimi ad pergendum ſæpiùs iterata adhortatio; quæ tanti certè apud me fuit ponderis, ut repugnare ampliùs inſigne ducerem piaculum; indeq́; factum, ut ad pertexendam opusculi telam impendiò fierem alacrior. An autem doctorum hominum applausû dignum quid præſtiterim, dubito. Meæ enim tenuitatis mihi ſatis ſuperq́; ſum conſcius. Uſûs et-

iam & experientiæ inopem me profiteor. Sed nec ætatis ratio cum grandi hoc ſcribendi genere usq; adeò congruit. Quid? quod & ſcriptorum, quæ in hanc rem vel nulla vel pauciſſima edita ſunt, ſubſidio deſtitutum ſine cortice natare me oportuit. Non itaq; eſt, quod de gloriolâ aliquâ blandiri mihi poſſim debeamvè. Cæterùm tamen aliorum judicia ſubire non recuſo. Quinimò deſiderio æquiſſimæ admonitionis diſſertationem hanc in lucem produco; morem nempè Aſſyriorum imitatus, qui, ut Strabo ſcribit, ægrotos in compitis exponentes è prætereuntibus ſciſcitati ſunt, nùm morbi quisquam præſentis remedium noſſet. Ab iis verò cenſeri diſcupio, qui ad rerum dijudicationem candorem & ſolidam ſcientiam attemperant. Inter quos primi ſubſellii Senatorem meritò te collocant omnes. Tibi igitur, Præses Juriſconſultiſſime, præ reliquis comitia mea inſcribo; quia inter illos judicio p̄polles, doctrinâ antecellis,

cellis, auctoritate abundas. Et ô felicem diſſertationem! ſi vel te lectorem habere contingat. Sed vereor, ut contingat. Reipublicę curam unicè geris, varia imperii negocia expedis, ac in communem utilitatem totum te explicas. Quare, ut opinor, pagellis hiſce inſpiciendis vix locus erit, vix tempus, vix occaſio. Si tamen fato quodam benigniori eveniat, ut vel ſemi-horulæ juſtitium ab occupationibus reliquum ſit, illud comitiis ut tribuas, enixè à te contendo. Ubi ſi occurret, quod calculo tuo dignum judicabitur; ſua diſſertationi conſtabit integritas. Sin minùs; inſtar ephemeri ſit, & me-ipſo necem decernente ſtatim pereat. Vale Patrone incomparabilis, ac me ſtudiaq; mea ſecundo favore complectere. JENÆ è Muſæo, die 31. Octobr. Ann. 1615.

Magnificentiſſimæ tuæ Nobilit.

Cultor ſtudioſiſſimus

Bernhartt Bertram.

LECTO-

LECTORI.

IN lubricis & magnis quæſtionibus non Theologis modò; ſed & JCtis ſolemne eſt, ut ultrà conſuetas ſubmiſſiones idoneis ſibi proteſtationibus caveant, inquit alicubi Dauthius. Idem ut ipſe quoq; faciam, materiæ, quam tracto, imperat dignitas. Agitur hîc de Cæſare Auguſtiſſimô, Maximô, Sacratiſſimô; reliquisq; Germaniæ Principibus, unicis Imperii columnis. Qui quò celſiores; eò memoria illorum apud omnes debet eſſe honorificentior. Teſtor igitur fidem, teſtor conſcientiam, me tamquam numina terreſtria eos colere ac venerari; nec quicquam in ipſorum invidiam à me ſcribi. Sed, ſi quæ acerbiora æquo videbuntur cenſori, indicta inſcripta eſſe jubeo. Quod etiam de jure principum in diſtributione membrorum addidi, nolo, ut aliter, quàm de malè-feriatis quibuſdam noſtri ſeculi ſcriptoribus quiſpiam intelligat. Hi enim ſunt, qui jus illud cum maximô Cæſaris contemtû prætexunt, non principes. Quippè qui auctoritatem Imperatoris in propriâ etiam libertate quærunt, conſervatamq; volunt ſanctiſſimè. Præterea non meâ; ſed Exſcriptoris accidit incuriâ, ut quædam omittenda addita; nonnulla addenda omiſſa ſint. Inter illa præcipuum eſt, quod pag. 24. Tremonia, quam tamen expunctam volui, municipiis connumerata cernitur. Horum graviora duo ſunt. Unum pag. 33. exhibet; ubi lineâ penultimâ poſt verbum Nomen hæc debent inſeri: Abbati quoque Fuldenſi attribui, atque. Alterum pag. 70. ubi lin. 10. à verbo rogandâ Deputati Cæſaris bey Verfaſſung der Policey: vnd Taxordnung omiſſi ſunt. Quæ, Lector, ſi correxeris, mihi metum ſiniſtri judicii; tibi verò ſcrupulum ingentem eximes. Vale.

DISSERTATIO

DE COMITIIS IMPERII ROMANO-GERNANICI.

I.

QVàm utile & neceſſarium ferè ſit, in arduis Reipublicæ negotiis conſilio uti, vel ſemi-politicus facilè intelligit. Qui non intelligit, cum *Saluſtio* experientiæ ſaltem fidem tribuat. *Poſtquàm*, inquit ille, *mihi ætas ingeniumq; adolevit; haud fermè armis atq; equis corpus exercui; ſed animum in litteris: quod naturâ firmius erat, in laboribus habui: atq; ego in eâ vitâ multa audiendo & legendo ita comperi, omnia regna, civitates, nationes, uſq; eò proſperum imperium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerunt. Ubicunq; gratia, timor, voluptas ea corrupêre, pòſt paulò imminutæ opes, deinde ademtum imperium, poſtremò ſervitus impoſita eſt.* Adeò verùm arbitror, quod *Ariſtoteles in Rhetor. ad Alexandr. cap. 1. & ante eum Plato in Theage* conſilium, eorum quæ inter homines, diviniſſimum adſerit. Quippe teſte eodem *Platone in Alcibiade 1.* hominis ars & ſcientia gubernandi, nulla alia dicitur, quàm εὐβουλία bonum conſilium. Nec, quæ ſine eô viguerit, ullam reperire licet Rempublicam, uti rectè cenſet *Petrus Gregorius*.

II. Romulus, Reipub. formam & leges populo daturus, cives,

cives omnes in conſilium convocavit, referente *Liviô & Halicarnaſſeô.* Et ut Imperium Romanum feliciſſimô hôc auſpiciô cœpit; ita unicô illô præſidiô mirè crevit, floruit, duravit. In quem enim finem ſua Romani comitia coëgerunt, niſi ut de rebus publicam ſalutem concernentibus conſilia capeſſerent? Et quando, inquit *Lipſius*, convenêrunt, ubi eventus conſilio non fauſtiter reſponderit? Romanus ſedendô vincit, in diverbiô erat apud veteres: quid ita verò? Σοφὸν γὰρ ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ, dicebat *Euripides.* Circumſpice in hoc orbe Chriſtianô; intuere imperia, regna, politias & quicquid eſt mediocris Reipub. nullaq; ſine hôc fulcrô ſtetiſſe & adhuc ſtare deprehendes. Oculos converte in ſtatum Imperii Germanici, nonnè is conſiliis, quæ Cæſar cum Proceribus in Comitiis inire conſuevit, ceu columnæ unicè innititur? Malum imminet Reipublicæ? Ecce ſalutari hôc remediô maturè obviam itur. Conſultandum de magni momenti cauſis? convocantur quiq; ſapientiſſimi. Labaſcenti imperio ſuppetiæ ferendæ? ſtatim ſuccurritur.

III. Hoc ego mecum ruminans, altius eam rem meditari cœpi; ſeriò ratus cum *Pericle* apud *Thucydidem*, nefas eſſe civi, ut curis obſtrictus rei privatæ, publicam negligat. Et quis vitio potiùs, quàm laudi mihi vertet, ſi nimias illas ac miſeras, uti Lucius Titius apud Scævolam vocat, ſubtilitates otioſis relinquam, & in amœna Juris publici vireta liberiùs evagatus, de Comitiis Imperii aliquid diſſeram? Sunt ea, in quibus de rebus graviſſimis inter imperatorem & Ordines mutuò conſulitur. Sunt ea fundamentum Reipubl. *Arniſæus lib. 2. de jur. Majeſt. c. 4. n. 17.* Sunt etiam, penes quæ omnis ferè Imperii adminiſtrandi vis ac poteſtas eſt, *Paurmeiſt. lib. 2. de juriſd. c. 2. n. 48.* Digna itaq; quæ prolixiori ſtylô perſequar, & pro ingenii viribus attingam pleniùs.

IV. Sanè ineptè dixit, quicunq; dixit, leges civiles haud aliter ac Orationes Ciceronis legendas eſſe Politico. Quin imò Juris privati cognitionem etiam illi, qui Juri publico operatur, neceſſariam eſſe *Cabotius 2. diſp. 1. & 2.* benè obſervavit. Non ideò tamen econtrà probanda eorum opinio, qui doctri-

doctrinam Juris publici è ſcholis planè eliminant; exiſtimantes, privata convenire homini privato, publica publico. Quaſi vero non antea ſciendum quid, niſi cum ad uſum debet transferri. Præpoſtera mehercle diſcendi ratio! Si pueris tenenda quæ uſui eis futura ſunt, quando viri evaſerint, monente *Plutarchô*, quantò magis homini ſcholaſticô, quæ ad officium publicum aliquando evecto utilia? Rectiùs quis cum *Waremundo de Erenberg de fœder. p. 1. c. 1. n. 48.* deplorabit civilis prudentię vicem; quod maxima doctiorq; JCtorum pars circa numos colligendos occupata, viles juris privati materies tractet & tradat; neglectis iis, quæ ad ſtatum Reip. ejusq; commodum pertinent.

V. Uſu vocis cognitô ſæpè in perceptionem ipſius rei provehimur, inquit *Scaliger. exercitat. 1. ſect. 1.* & rectè. Verba enim, *Philoſophô* auctore *de interpret. c. 1.* quæ animô concipiuntur, ſunt notæ; ac nominum etymologiæ proprietatem rei oſtendunt, *Waremund de Erenberg. lib. 1. de fœder. c. 3. n. 2.* Unde non Grammatici ſolùm & Philoſophi, *Hering. de fidejuſſ. c. 2. n. 5.* ubi poſt *Goropium Becanum* de *Platone*, quod vocum originationibus totum librum conſecrârit, teſtatur: Sed & JCti in inveſtigandis verborum ductibus fuerunt curioſi, *Joan. Bellon. de arg. leg. c. 1.* Inter quos familiam ducit Herennius Modeſtinus; qui verborum ad Jus civile pertinentium diſcrimina & notationes novem libris accuratiſſimè explicavit, *Auſon. Popma de different. verbor. in præf. at.* Et quidni? cum teſte *Quinctiliano lib. 12 Inſtit.* omne jus ferè in verborum interpretatione, aut in æqui praviq; differentiâ poſitum ſit. Ut non injuriâ *P. Fabrum 2. ſemeſtr. 2.* imperitorum hominum miſereat, qui operam in verborum juris explicatione ab eruditioribus conſumtam planiſſimè damnant. Tantum abeſt ut cum ſuperſtitioſis quibuſdam faciam, qui omnem criticam à legum agris exſulare volunt. Quinimò eam, modò Juris ſenſum menteinq; non evertat, non tolerandam modò; ſed & ſummô ſtudiô ſectandam eſſe ſeriò cenſeo, *vid. Melch. Goldaſt. Replicat pro Imper. cap. 5.*

VI. Nec igitur & me pigeat, in nominis rationem indagare,

gare: certè ob legem methodi aliter non poſſum. Comitia igitur à coëundô, vel potiùs, ut Veteres dicebant, à comeundô dicta ſunt; quod populus coire his, & in unum locum convenire ſoleret, *Nic. Gruch. de comit. Roman. in præfat.* non tamen quivis populi conventus comitiorum nomine apud Romanos intelligebatur; ſed is, qui indictus fuit ad ferendam de aliquâ re per ſuffragia ſententiam, *Joan. Roſin. lib. 6. antiquit. Rom. c. 1.* Nam & ludorum & cenſus cauſâ, ſæpiculè univerſum populum conveniſſe, *Cicero* innuit *lib. 2. in Verr.* Non committam, inquiens, ut tùm res judicetur, cùm hæc frequentia totius Italiæ Româ diſceſſerit: quæ convenit unô tempore undiq; comitiorum, ludorum cenſendiq; cauſâ. Et idem, cum luſtrum conderent Romani, factum teſtatur *Livius lib. 1.* In concionibus item quibuſdam, præſertim nundinarum diebus frequentiores fuiſſe congreſſus, quàm ipſis comitiis, ſcribit *Gruchus d. loc. circa fin.* Hæ verò conventiones propriè comitia appellari non potuerunt. Sed & cum plebs tantùm à magiſtratu convocaretur, concilia, non comitia indigetabantur, *A. Gellius. lib. 15. c. 27.* Quanquàm nomine comitiorum & concilii promiſcuè utatur *Livius lib. 3. Decad. 1.* ac paſſim, & *Cicero 3. de Leg.* Ab hoc Comitiorum nomine, elegantem veteres traxerunt metaphoricam locutionem; ut, cum de famâ & ſalute alicujus ageretur, de ejus capite comitia eſſe dicerent, *Plautus Aulular. Act. 4. Sc. 5.* Comitialis quoq; morbus, (quem aliàs epilepticum dicimus) inde vocari cœpit, quod ſi quiſpiam eô corruiſſet, comitia ſolverentur, *M. Donat. in Sueton. cap. 35.* Hinc *Serenus:*

Eſt ſubiti morbi ſpecies, cui nomen ab illô,
Quod fieri nobis ſuffragia juſta recuſant.

VII. Pro diverſitate gentium, diverſæ quoq; ſunt comitiorum notiones. Sua habuerunt Athenienſes, ſua Spartani, ſua itidem Romani. Et hodiè Hiſpanis, Gallis, Anglis, Polonis aliisq; populis proprii cuiq; ſunt conventus. Tàm certum eſt, quod ab initiô dixi, nullum unquàm extitiſſe regnum vel imperium, in quô ad conſilia reip. cauſâ ineunda publi-

publicorum congreſſuum uſus non fuerit ſummè neceſſarius. Verùm de his, quæ jàm recenſui, comitiis agere ſuperſedeo. Cui enim uſui hoc foret, cui bono? *Nemo*, inquit *Plinius. lib. 8. epiſt. 14. tàm patiens eſt, ut velit addiſcere quod in uſu non ſit habiturus.* Quis etiam citra periculum veri rem tantam ſuis committere viribus auderet? Multi multa ſcribunt de exteris regnis, remotiſſimisq; rebuspublicis; ſed, dum aliorum fidem ſequi coguntur, turpiter quandoq; impingunt. Cujus rei Bodinus inſigne de ſe nobis præbet exemplum; niſi quod non tàm errore, quàm extremâ malitiâ de Germanorum Imperiô falſa quamplurima effutiat. Alii itaq; de ſuæ quisque gentis comitiis agant, differant: mihi de unicis Imperii Romani-Germanici aliquid dicere ſufficiat.

VIII. Et in genere commodè ea deſcribi ſic poſſe autumo: ut ſint conventus totius corporis Imperii aut partis ad aliquid ſciſcendum decernendumve reipubl. cauſâ. Quæ definitio aptior perfectiorq; videtur eâ quam tradunt alii; qui dum, comitia Cæſaris & ordinum conventum reipubl. cauſâ eſſe volunt, nimis anguſtam illorum deſcriptionem nobis exhibere videntur. Certè Electorum conventui, utpote cui Cæſar non intereſt, minimè convenit. Imò nullis particularium comitiorum rectè quit accommodari. Etenim de ordinibus indefinitè concepta eſt: Particularia verò quatenùs particularia non omnibus; ſed certâ ordinum parte conſtituuntur. Et quodcunq; de genere dicitur, de omnibus ejuſdem ſpeciebus verum eſſe logicorum habet regula. Liquet verò inde, de jure comitiorum multum participare ordines imperii: idque eô ferè modô, quô illud diviſum olim fuiſſe inter Cæſarem & populum ſcribit *Suetonius*. Imperium Romanorum ex lege Regiâ planè fuit Monarchicum & regium, *Barclai. 2. cont. Monarch. p. 294.* Et antiquitùs Francos & Saxones Impp. Monarchicè imperitaſſe certum eſt, *Bodin. 2. de republ. c. 6. n. 223.* adeoq; veroſimile, quod imperii proceres ad jus comitiorum vix admiſerint: Quamquam eorum conſiliis uſi quandoq; fuerint, *Hincmar. Rhem. Epiſt. 3. cap. 29. & ſeq.* apud *Goldaſt. tom. 3. conſtitut. Imp. in prolegom.* Dubitari

tari igitur poſſet, quomodo quibus auctoribus & quô tempore Monarchia temperari, ac ſtatibus Comitiorum majeſtas communicari cœperit? Ad tempora Heinrici IV. & Friderici I. rejicere illud videtur *D. Engelbr. de jurisdict. Imper th. 69.* At in obſcurô id eſſe ait *Bortius in præcognitis jurisprud. publicæ Germanic. theſ. 5.* Conjicit tamen, tùm temporis maximè hoc contigiſſe, cùm ex imperiô ſucceſſoriô merè electitium factum fuit. Cum quô ob cauſas non leves ego tranſeo.

IX. Definitionem rectè ſequitur diſtributio; quàm modus & forma congregationis ſuppeditat: Aut enim Cæſar & omnes ſtatus conveniunt, unde generalia comitia: aut pars tantùm, unde particularia. Generalia nonnullis ſunt, quibus univerſi Principes & optimates imperii conveniunt: ſed paulò incommodiùs: Omittitur quippè Cæſar, qui Comitiorum caput eſt & præſes. Niſi tamen Principum non inc Imperatorem venire dixeris; quemadmodum & appellatione militum dux *l. 1. §. 1. de teſtam. mil.* & populi nomine Senatus comprehenditur, §. *lex 4. Inſtit. de ju. nat. gent. & civ.* Atqui nec eâ ratione difficultas tollitur. Nam cum univerſa Germanorum reſpubl. conſtet ex capite & membris, *Thuan. lib. 2. hiſt. in pr.* illud cum iſtis non debebat confundi. Et ſùmunt illi hic Principes vel abſolutè & ratione dignitatis: aut certô reſpectu, quatenus membra & ſtatus ſunt Imperii: aut abſolutè & relativè ſimul. Si abſolutè, Cæſarem quidem nomine Principum contineri non abnuerem *Proſper. Carnvit. ritu 46. n. 11. & ſeqb.* Verùm ſic & alii nonnulli Principes, qui tamen comitiis non interſunt, ingrederentur definitionem; adeoq; ea definitô eſſet latior. Si certô reſpectu, quatenùs ſunt membra & ſtatus Imperii; patet Cæſarem qui non membrum, ſed caput eſt, non rectè omitti. Si verò tàm abſolutè quàm relativè, quomodo definitio ab æquivocatione ſalvari poſſit equidem non video. Fortaſsè rectiùs ſic definio; quod ſint conventus ordinum Imperii, à Cæſare cum adſenſu Electorum indictus in civitate aliqua Imperiali, hôc fine primariò, ut Cæſare vel ejus commiſſariô præſente deliberationes habeantur, & decreta fiant de rebus ad reipubl. dignitatem, ſalutem

lutem & tranquillitatem pertinentibus. Ubi, quod ad eſſentiam comitiorum ſpectet, prætermiſſum nihil video.

X. Particularia comitia alii coitione partis ordinum definiunt; quô ipſô itidem Cæſarem à conventu deputatorum & Viſitatorum Cameræ excludere videntur. Non benè: repugnat enim *Receſſ. Deputat. Annô 1571.* §. vnd folgends was ſie ſich vber &c. *Receſſ. Auguſt. 1559.* §. Nach dem ſich darneben. *ibi:* Die Sachen neben vnſer Commiſſarien notwendig zu gemeiner Wolfahrt zu beſördern vnd zu berahtſchlagen. Ex quibus receſſ. conſtat, Cæſaris Commiſſarios cum Statibus deputatis concludere, atq; adeò etiam cum Deputatis de propoſitis rebus conſultare. Ego, per congregationem certæ ex corpore Reipub. partis ea deſcripſerim. Quod, ut puto, cuivis conventui particulari ita congruit, ut Cæſar vel ejus Commiſſarii nec incluſi ſemper, nec præteriti tamen videantur.

XI. Amplius Comitia particularia ſunt, cum vel Electores tantùm conveniunt; vel unà cum Electoribus, Cæſar maximè, & certi Status. Prioris generis ſunt Churfürſtentäge in ſpecie & Wahltäge. Nam non modò pro eligendô Rege vel Imperatore Rom. Comitia Electores indicere, habereq; poſſunt: ſed alios etiam pro ſalute & incolumitate Imperii congreſſus celebrare ipſis indultum eſt, *Aur. Bull tit. 12.* quod jugiter hactenus ſervatum, fraterna Electorum unione conſervatum, *Goldaſt.* in Politiſchen Reichshändeln *part. 8. c. 3.*; ac ſtipulatione ſolemni inter Ferdinandum Imp. & Electores Aō. 1558. contractâ his verbis confirmatum eſt: Wir laſſen auch zu/ daß die gedachten ſechs Churfürſten/ je zu zeiten nach Vermöge der güldenen Bulla vnd jhrer Gerechtigkeit des Heiligen Reichs zu jhrer Notturfft/ auch ſo ſie beſchwerlich Obliegen haben/zuſammen kommen mögen/daſſelbe zu bedencken vnd zu berahtſchlagen/ daß wir auch nicht verhindern noch jrren/ vnd derhalben kein Vngnad oder Widerwill gegen jnen ſämptlich noch ſonderlich ſchöpffen vnd entpfahen/ ſondern vns in dem vnd andern der güldenen Bulla gemes gnediglich vnd vnvorweißlich halten wollen. In hoc a. Electorum cōventû ardua & graviſſima quæq; Imperii negocia de alienationibus & oppigno-

pigno-

pignorationibus bonorum Dominialium Imperii, de pace & bellô, de vectigalibus, de tuendâ collegii hujus auctoritate, de defendendis ditionibus, Regalibus & Juribus Electorum contra omnem vim, de amoliendis ſeditionibus, conſpirationibus, ligis, contra ſupremum Chriſtiani orbis caput, de Cæſaris honore ſublimi propugnandô, de impediendâ Imperii diminutione; ſummâ, de cauſis ad decus, honorem, commodum & incrementum Imperii ſpectantibus tractari, ex adductâ fraternâ unione Electorum intelligitur. Quid, quod & de ſubmotione Imperatoris ab Imperio, re mehercle non glandis legendæ, in hoc conventu fuerit deliberatum, ex hiſtoriis veroſimile fit. Nec reliqui Imperii Principes de ſublimi hoc jure quicquam participant, *Bocer. de juriſd. c. 8. n. 76. Peucer. lib. 5. Chron. pag. 3.* quamquam alii aliud ſentiant, *Joan. de Cir. de primogen. lib. 3. q. 17. n. 10. Surg. de Præf. Præt. c. 17. num. 42.* Nam Adolphum Naſſovienſ. ac Wenceslaum ab Electoribus ſolis de ſoliô Imperii fuiſſe deturbatos, *Aventin. lib. 7.* & ſententia exauctorationis à *Goldaſto* inter *Conſtitutiones Imperiales tom. 1. pagin. 139. & ſequentib.* relata, indicant. Et tantò major in eô elucet Electorũ prærogativa & dignitas; quantò minùs reliquis Imperii ſtatibus regulariter ullam congregationem celebrare licet, *l. 15. C. de Epiſc. l. 5. C. de his qui ad Eccl. l. 1. & 2. de colleg. illic Arnold. Clapm. lib. 3. arcan. rerump. c. 13. in fin. Ant. Sola ad Conſtit. antiq. tit. de proceſſ. inquiſit. gl. 1. n. 9. & ſeqq. fol. 352. Trentacinq. lib. 2. var. reſolut. fol. 245. & ſeq.* exceptô tamen præter alios conventû illô Naumburgicô, in quô fœdus hæreditarium, quod eſt inter domum Saxonicam, Brandeburg. & Haſſiacam, renovari ſolet. Ubi quidem, ne ſiniſtra inde aliqua naſcatur ſuſpicio, de cauſis congregationis Cæſarem certiorem reddunt, *Sleidan. lib. 26. Anno 55.* At ſpeciali veniæ impetratione opus non habẽt convenæ. Deinde Collegii Hanſeatici cõfœderationes, conventionesq; rectè quoq; excipiuntur. Nititur id præſcriptione & privilegiô; vid. der vereinigten Deutſchen Hanſeſtädte kurtze nohtwendige Verantwortung &c. præſidiis profectò

fectò

fectò fortiſſimis; quibus ſi in ſubſidium potentia accedat, contrà injurias aliorum facile ſe tuebitur.

XII. Quando v. Cæſarei Commiſſarii, Electores & certi ſtatus conveniunt, appellatur Convent⁹ deputatorum aut viſitatorum Cameræ. Quorum ille *decretô Auguſtanô An. 1555.* primùm inſtitutus eſt, & cõſtat ex ſequenti ordinum numerô: Meintz / Trier / Cöln / Pfaltz / Sachſen / Brandenburgk allen Churfürſten : Oſterreich / Würtzburg vnd Münſter / beyden Biſchoffen / Bäyern / Abt Zu Weingartten Vnd Ochſenhauſſen / Graffen zu Fürſtenbergk / Cöln vnd Nürnbergk / *dict. Receſſ. 1555. §.* So ſich dann abermals. Ubi notandum probè eſt, hoc deputationis munus ab initiô fuiſſe perſonale, nec tranſiiſſe ad ſucceſſores. Poſteà autem, ne morte quorundam numerus deputatorum minueretur, conveniſſe inter Ferdinandum Cæſarem & ſtatus, ut non ampliùs perſonis inhæreret, ſed fieret hæreditarium *Receſſ. Auguſt. Anno 1559. §.* Nachdem ſich darneben. *& §. ſeq.* additis inſuper Duce Juliacenſi & Landgraviô Haſſiæ. Verùm cum animadverſum eſſet magna negocia magnis indigere adjutoribus, *Vellej. lib. 3.* ac integrum eſſe & abſolutum conſilium, quod plurimorum concordibus ſententiis ſuffulciretur, *Cacheran. in præfat. deciſ. Pedemont. num. 7.* præter duos iſtos, adhuc alios, Epiſcopum nempè Conſtantienſem, Regimen circuli Burgundici, Duces Brunſvicenſem & Pomeraniæ adjici placuit, *Receſſ. Spir. 1570. §.* Vndt damitt ſolche Wichtige ding. Inq; eô auctariô numerus deputatorum ſine ulteriori adjectione hactenùs ſubſtitit; & in Conventu deputat. Spiræ Anno 1600. ad ungvem fuit ſervatus. Equidem ad conventum deputatorum Anno 1571. Francofurti habitum plures convolaſſe ſtatus, ex ejuſdem Receſſu cognoſcimus. At extrà ordinem id factum intelligi debet; nempè ob cauſas, de quibus tùm actum, peculiares. Aliàs propter motus Imperii ac inteſtinos tumultus, quibus compeſcendis, unius, trium vel quinque circulorum vires non ſufficiunt, deputati regulariter conveniunt, *d. §.* So ſich dann abermals. & paſſim. Ad hunc deputatorum Conventum convocandi jus habet Elec-

ctor Moguntinus; quô tamen non propriô, ſed Cæſaris nomine utitur. Captô de Comitiis his indicendis conſiliô locus & dies Cæſari ſtatim ſignificandus eſt, ut & ipſe ſuos Commiſſarios eò ablegare tempeſtivè poſſit *d. §.* So ſich dann abermals. Modus in ſuffragiis dandis ab eô, quem Univerſalis conſeſſus uſurpat, paulò ſecior eſt, *Nobiliſſ. Dn. Paurmeiſt. lib. 2. d. jurisdict. c. 2. n. 57.* Quod verò à deputatis conſultatur & tranſigitur, eundem, cum communibus totius Imperii decretis, obtinet valorem, Wirdt vor einen gemeinen Reichsbeſchluß gehalten / *Receſſ. Ratisb. Anno 94. d.* §. Was vnnd ſo viel aber nach dieſem. ibi: Vnnd an ſtat allgemeiner ſtände des Reichs beſchließlich zuerörtern. Locus, quod unicum addere juvat, horum Comitiorum ordinarius eſt Francofurtum *d.* §. So ſich dann abermals. Ac licet deputatorum conventum Anno 1600. Spiram indictum meminerimus; quia tamen in Comitiis Ratiſpon. Anno 1594. inter Cæſarem & ſtatus de eô ſpeciatim convenerat, §. Als wier dann für den vierdten Articul. generali ſanctioni per id nihil derogatum exiſtimo; ubi præſertim cauſa ſatis prægnans fuit, ob quam à communi placitô Cæſar & ſtatus tùm temporis nonnihil exorbitarint, *d. Receſſ. Anno 1594.* §. Was vnnd ſo viel aber nach dieſem. ibi: Da man Kammerrichter Præſidenten vnnd Beiſitzer an der Hand haben kan.

XIII. Viſitationi Cameræ, propter quam particulares quoq; fieri congreſſus anteà dixi, præter Cæſaris Commiſſarios interſunt duo Electores; Moguntinus & quem ex reliquis hic vocaverit; uterq; conſiliariô unô ſtipatus. Duo itidem Imperii Principes; alter Eccleſiaſticus, alter ſecularis: quibus quidem alternis vicibus legatum mittere, integrum eſt; ità tamen, ut ex illis unus aut ejus nomine alius perſonaliter adſit. Quô non factô pœna 5000. aureorum commiſſa eſt, *Receſſ. Spir. Anno 1570.* §. aus beſondern anſehnlichen Vrſachen. Prælatorum porrò, Comitum & civitatum ſingularum ſinguli legati. Hæc comitia annua ſunt & edicuntur à Moguntinô; ad cujus citationem ſtatus jam nominati comparere tenentur. Quibus convenis factis jus poteſtasq; eſt,

viſitandi,

viſitandi, corrigendi, reformandi Cameram; ejus abuſus tollendi, ſupplendi defectus; in adſeſſores ſui officii non usquequaquè memores advertendi, removendi indignos, inertes, refractarios; faciendi deniq; pro arbitriô quodvis ad judicii Cameralis reſtaurationem, æqualem juſticiæ diſtributionem, citiorem cauſarum expeditionem ac Imperii ſalutem ſpectare viſum, *Ord. Camer. part. 1. cap. 50. Receſſ. Aug. Anno 66.* §. erſtlich dieweil in der Ordnung *Receſſ. Ratiſb. Anno 1576.* §. Wie vnd welcher Maſſen *& ſeqq.* Atque hi viſitatores iidem quoq; ſunt reviſores, *Ordin. Camer. p. 3. cap. 53.* Annô tamen 1594. ab hâc ordinatione fuit receſſum: nam deputatos ibi reviſorum munus obiiſſe, ex *Receſſ. Ratisb.* ejuſdem anni §. Was vnd ſo viel aber nach dieſem. deprehendimus. Sed, uti ex eôdem §. conſtat, ea reviſio extraordinaria fuit, ac planè ſingularis.

XIV. Præterea ad comitia particularia pertinent quoq; circulorum conventus, vulgò die Creyßtäge. Et ſciendum eſt Maximilianum I. Anno 500. Imperium diſtribuiſſe in ſex circulos, Francicum, Bavaricum, Svevicum, Rhenanum, Weſtphalico-Belgicum, usque ad Moſam, & Saxonicum. Quibus poſteà neceſſitate publicâ urgente diviſô Saxonicô & Rhenanô quatuor additi, Auſtriacus, Burgundicus, Electoricus Rhenanus, & ſuperior Saxonicus, *Receſſ. Colon. 1512.* §. Dorauff haben wir ſambt den ſtänden. quâ circulorum diſtributione repetitâ Carolus V. in *declarat. pacis publ. Anno* 1522. qui ſtatus cui circulo ſint attributi, ordine recenſet. Et primum quidem conſtituit Auſtria cum Comitatu Tiroli: ſecundum Burgundia cum ſuis provinciis: Tertium quatuor Electores Rheni, Moguntinus, Trevirenſis, Colonienſis & Palatinus: Quartum Elector Saxonicus & Brandenburgenſis; Epiſcopi item Miſnenſis, Mersburgenſis, Naumburgenſis, Brandeburgenſis, Havelburgenſis, Libuſienſis, Principes Saxoniæ & Pomeraniæ &c. Quintum Franci: Sextum Bavari: Septimum Svevi: Octavum Epiſcopi Wormatienſis, Spirenſis, Argentinenſis, Baſilienſis, Abbas Fuldenſis, Duces Bipontini & Simerenſes, Dux Lotharingiæ, Landgravii Haſ-

 ſiæ,

ſiæ, Comites Auſtraſiæ & Wedderaviæ, unà cum cæteris Prælatis, Comitibus, Baronibus, Civitatibus liberis circumcirca ibi habitantibus ſitisq;: Nonum Epiſcopi Paderbornenſis, Leodienſis, Trajectenſis, Monaſterienſis, Oſnaburgenſis, Duces, Juliacenſis, Clevenſis, Bergenſis, Geldrienſis, Comites Naſſovienſes, Seinenſes, Viernbergenſes, Iſenburgenſes inferiores & cæteræ regiones, usq; ad Moſellam. Decimum Magdeburgenſis & Bremenſis Archiepiſcopi, Duces Brunſwicenſes & Lüneburgenſes & alii ſtatus nominatim ſuperiori circulo Saxonico non incluſi. Sed obſervandum eſt, quod notanter circa hanc rem admonet *Rulant. de Commiſſar. p. 1. lib. 5. c. 4. n. 54.* illos decem circulos, quando in Comitiis circulariter quid deliberandum, in ſex tantum contrahi. Quod ipſum & in præſentatione Adſeſſorum Cameræ accidit, *Ordin. Cam. part. 1. tit. 2.*

XV. Hæ circulorum congregationes duplices ſunt, Univerſales & particulares. Illæ, cum omnes circuli; hæ, cum quidam, vel unius ſaltem circuli ſtatus, conveniunt. Cui diſtinctioni non adverſatur quod omnes circulorum conventus ſupra ad comitia particularia retuli; illud enim intuitû univerſalium comitiorum factum. Hîc verò quatenus ad ſe invicem reſpiciunt, diſtribuere volui. At finge, inquies, omnium circulorum conventum; finge quoque eidem intereſſe Cæſarem, quemadmodum certè interfuit Erphordiæ *Receſſ. Erphord. Aō. 1567.* & dicas quid interſit inter comitia & generales circulorum conventus? Reſpondeo, in circulolorum conventû non requiri omnium & ſingulorum Imperii Statuum præſentiam, ut quidem in comitiis generalibus requiri ſcimus: Sed ſufficere, ſi cujusvis circuli ſummus Præfectus ſeu Capitaneus cum adjunctis, aliiq; Status præcipui cum Conſiliariis militaribus compareant, ceu ex *princ. Receſſ. Erphordiani*, ibi: Durch aller des Heiligen Reichskreiß Oberſten vnd Zugeordneten / oder an dero ſtat jhre Fürtreffliche Rähte zu halten verglichen vnd entſchloſſen. & ex ſubſcriptione ejuſdem patet ad oculum. Unde hoſce conventus à generalibus comitiis multùm diſtare intelligitur. Cauſæ habendorum comitiorum

mitiorum circularium ſunt ordinariæ & extraordinariæ. Ad ordinarias pertinet negocium de contributionibus, monetis probandis vel reprobandis, præſentatione Adſeſſorum Cameræ, exſecutionibus contra contumaces faciendis, ac pace publicâ conſervandâ, *M. Steph. de juriſd. lib. 2. p. 1. c. 4. n. 48. P. Denaiſ. jur. Cam. tit. 212. verb. pacis publ. conſervatio & 3. ſeqb. & in verbo commercia. §. 7. & fin. verbo moderat. cauſæ. §. 1. verbo monetarum edictum. §. 13. 31. & 33.* Extraordinaria eſt cum ob ſubitariæ neceſſitatis interventum circulis ab Imperio expediendum quid injungitur, *Dn. Tob. Paurm. d. loc. n. 66.* vel contributionem ſummô periculô imminente Cæſar extra ordinem exigit; quô caſu ipſe circularis conventus indictionem non modò ſolicitat, ſed & ſuos eò ablegat Commiſſarios, qui cauſas peculiaris illius exactionis ſtatibus pleniùs exponant, uti litteræ Imperatoris ſub dato 15. Januar. Anno 1605. ad ſereniſs. quendam imperii Electorem perſcriptæ diſertè teſtantur. Verba ipſa adſcribam: Hierumb ſo dringet vns wider vnſern Willen die augenſcheinlich Noth des Heiligen Reichskreiß / jeden abſonderlich / vmb ein fernere eilende Hülff anzuſprechen / vnd ob wir wol eingedenck ſeyn / was wieder dieſen Modum (da nemblich ein vnd der ander Reichskreiß abſonderlich vmb Hülff erſucht wird) vor dieſem vor Beſchwer eingewendt werden / Jedoch weil wir ſo bald zu einer allgemeinen Reichsverſamblung auff deren das jenige / was hier von Nöthen mit aller Stend Rath vnd Gutachten erwogen vnd beſchloſſen werden möchte / nicht gelangen können / ſo müſſen wir in gegenwertigen eüſſerſten Nothfall / ehe der Türcke mit ſeinem Anhang vollends gar hereinbreche / vnd vnſer geliebtes Vaterland in eine ſolche Angſt vnd Schaden gerathe / deren man ſich hernach mit viel Blut vnd Gut nicht freyen köndte / diß Mittel abermal für die Hand nehmen / vnd geſinnen demnach an D. L. gantz freund- vnd gnediglich / Sie wollen (wie wir an andere Kreiß außſchreibende Fürſten gleichsfals gelangen laſſen) mit eheſten immer müglich / einen gemeinen Kreißtag deß Orts / neben eröffnung dieſes vnſers vn-

vermeidentlichen Begeren anſetzen vnd außſchreiben/ auch die Stände ſampt vnd ſonders ermahnen/ daß ſie entweder/ wie es hoch von nöthen were/ in der Perſon auff ſolchen Kreißtag erſcheinen/ oder do es aus ehehafften Verhindrungen nit beſchehen mag/ jhre zu Erhebung dieſes gemeinen nützigen Wercks wol affectionirte Geſandte/mit vngemeſſenem gnugſamen Gewalt/ dahin abfertigen/ daſelbſt vnſerer Keyſerlichen Commiſſarien Vortrag vnd Werbung zu hören/ vnd ſich darüber mit guter gebührlicher Erklerung zu entſchlieſſen. Jedoch wollen vns D. L. den beſtimpten Tag vnd Mahlſtadt noch vorher je bälder je beſſer zu wiſſen machen/ damit wir ehegedachte vnſere Keyſerliche Commiſſarien zeitlich dahin aberdnen mögen. Et hæ, ut quivis intelligit, cauſæ graviſſimæ ſunt, & momenti magni. An verò in iis tractandis circulorum aliqua eſt jurisdictio? *Thuanus lib. 2. hiſtor.* nullam verè juriſdictionem; ſed deliberationem duntaxat illis competere de exſecutionis modô, ordinandâ re bellicâ, & auxiliis manu armatâ expediendis adfirmat. A quô ego diſſentio; omninô exiſtimans, in quibuſdam ſi non ordinariæ ſaltem delegatæ juriſdictionis exercitionem habere circulos: quod probare haut difficilis eſſet operæ. De aliis ad hanc circularium conventuum materiam pertinentibus videri poſſunt *Receß. Auguſt. Anno 1555.* §. Vnd damit abgeſetzte Ordnung *pag. mihi 404. cum multis ſeqb. Dn. Paurmeiſt. d. loc. n. 67. & ſeqb.* Omnia hûc referre, ratio inſtituti non patitur. Idcircò ad generalia comitia, quæ explicare cumprimis animus eſt, nunc redeo. Totam autem rem ſequentibus membris includam, diſpecturus, I. Quis comitia indicat & quomodò. II. Quô locô & tempore indicantur. III. Quinam illi ſint qui hodiè ad comitia vocantur. IV. An & quatenùs ſtatus vocati comparere teneantur, ubi etiam quædam de emanentium contumaciâ, & legatis. V. Qui modus procedendi in Comitiis, ibique de ſeſſione & votorum majoritate. VI. Quibus de cauſis in iiſdem potiſſimum agatur, ſeu de illorùm objectô: Ubi per occaſionem quoq; tractabitur, num Imperator in cauſis feudorum majorum ſolus cognoſcere poſſit? ibique quædam vom Fürſtenrecht/ quòd

pleriq;

pleriq; hodiè non ſine maximô Cæſaris contemtu prætexunt. VII. an & quatenus cauſa religionis in deliberationibus univerſalium Comitiorum tractanda; ac in ſpecie de pace religionis. VIII. Quomodò finiantur comitia, & ibi de Imperialium Receſſuum ſubſcriptione & ſignatione, ut & de valore eorundem quædam; ac an & quatenus abrogari iterum poſſint.

MEMBRUM I.

XVI. Imperium noſtrum conſtare ex capite & membris, ſuprà ex *Thuanô* adſerui. Caput hoc eſt Imperatór, *Aur. Bull. tit. 2.* ubi Electores inter alia ita jurant; erwehlen ein weltlich Heupt dem Chriſtlichen Volck/ das iſt/ einen Römiſchen König zu einem Keyſer zuerheben. *Receß. Ratiſp. Anno 1566. §.* Wir wollen euch. ibi Wie wir dañ als Römiſcher Keiſer/ vnd das Oberhäupt im heiligen Reich. qui & Oberſtes Haupt der Chriſtenheit vocatur, in *Receß. Anno 1518. in pr. Anno 1529. §.* Vnd anfenglich. *Annô* 1530. *§.* nach dem aber. & omnes, quotquot in univerſo terrarum orbe ſunt, reges meritò anteſtat: quod non ſolùm ex Rom. Imperii antiquitate, vid. *Arniſæ. de jur. Majeſt. lib. 1. c. 4 n. 1.* majeſtate & potentiâ; Sed & tacitô omnium regum conſenſu evincitur. In quam rém non poſſum non referre Alphonſi Regis ut modeſtiſſimum ita juſtiſſimum reſponſum, quod ab Aulicis adſentatoribus admonitus, ne demiſſiùs, quàm par eſſet, ergà Fridericum Cæſarem ſe gereret, dediſſe fertur: *Veſtrum non eſt, de Regibus judicare; Nos reges omnes debemus reverentiam Imperatori, Dauth.* im Bericht vnd Erklärnug an Rath zu Braunſchweig *fol. 25.* Imô Turca ipſe hanc Imperatori eminentiam non invidet, cum ad eum ſic ſcribit: *In fide Jeſu Nazareni, inter cæteros Principes Chriſtianorũ ſummo. Ac* ejus legatos contra aliorum Regum ad ſe miſſos oratores hunc ſibi honorem vindicare non illubenter patitur, *Leunclav. in ſupplement. Annal. Otton.* Hinc etiam cum Imperatoris Legatus longô & diuturnô uſu ad parem ſi non ad majorem legantis dignitatem oſtendendam ſedendô apud Turcam perorare ſoleat, Venetorum orator idem imitari

tari volens à barbaris interpellatus & prohibitus fuit, *Kirchner. de leg. 2. c. 5.* Sed quid multis? Annon ille Regiam ſuperat dignitatem, qui aliis illam confert? inquit *auctor de jur. principat. concluſ. 5. lit. D. in fin.* Fridericus I. Petro duci Daniæ, *Trithem c. 17.* Fridericus Barbaroſſa Duci Bohemiæ, *Sleidan. lib. 3. de quat. Monarch.* Otho 3, Boleslao Duci Poloniæ regii honoris titulum contulit, *Mechov. in chron. Polon. Cromer. lib. 3. hiſt. Polon,* quod ab aliis præterquam Imperatoribus factitatum, nec hiſtoriarum monumentis, nec aliunde mihi probabitur. Ex quibus conjicere licet, quàm acerbum & planè viperinum odium *Bodini* eſſe oporteat in Germanos, qui non honeſtô quodam mendaciô, ut ipſe *cap. 4. Method. hiſt.* loquitur; Sed impudentiſſimâ calumniâ, contra conſcientiam, contra etiam propriam Legatorum Caroli Regis Galliæ confeſſionem, quâ in concilio Trident. Anno 1563. Cæſaris Oratori primas deberi, ultrò largiti ſunt, *Goldaſt. conſtit. Imper, tom. 3. pag. 572.* decus illud & ſplendorem dignitatis maximum Imperatori noſtro eripere, ſuoq; Regi, quamvis invito, adſerere ſummô conamine adlaborat. Idem equidem de Rege Hiſpaniarum adſeverat *Vasquius p. 1. illuſtr. controv. in præfat. n. 18. usq; ad fin.* Sed quàm rectè, ſcitè oſtendit *Bernard, Zieritz commentat. de princip. inter ipſos dignitatis prærogat.* Econtrà verò, dùm Imperium vigebit virebitq;, ſua conſtabit veritas ei, quod Landgravius Granuellano olim objecit; *Carolo V. per Imperium auctoritatem ſuper omnes reges conciliari Sleid. lib. 17.*

XVII. Imperatori igitur, cum caput ſit, jus indicendi comitia rectè competit. Quod à primis temporibus hucusque ſartum tectumq; Cæſares ſibi conſervarunt. Utcunque enim quædam non infimæ notæ jura ſtatibus communicata dicas; utcunq; etiam Imperatoris poteſtatem reſtringas; cogendi tamen comitia facultatem, ceu infallibilem majeſtatis ſequelam, *Arniſæ. lib. 2. de jur. Majeſt. c. 4. n. 16.* ſoli ſibi reſervârunt Cæſares. Sed tamen ſciendum hîc eſt, ad comitia indicenda Imperatori opus eſſe Electorum adprobatione & conſenſu, *Dn. Paurm. lib. 2. c. 2. n. 19. Auctor* außführlichen

berichts

berichts wie es vff Reichstägen pflegt gehalten zu werden/ c. 1. quod totidem verbis expreſſum eſt in capitul. Caroli V. & Ferdinandi, §. Dergleichen. & vel ex ipſis litteris comitialibus ac quibuſdam Receſs. Imper. uti *Ratiſp. Anno 1576.* §. Haben wir eine gemeine Reichsverſamlung nach vorgehabten Rath vnd gutachten / vnſer vnd des heiligen Reichs Churfürſten. *Auguſt. Anno 1582.* §. Haben auff gutachten vnd rath vnſer vnd des heiligen Reichs Churfürſten eine gemeine Reichsverſamlung ausſchreiben laſſen. *Ratiſp. Anno 1598.* §. als aber dar zwiſchen. ibi: derhalben wir dann dieſen Reichstag/ mit vorwiſſen vnd Bewilligung gedachter Churfürſten anhero ausſchreiben vnd ankündigen laſſen. perſpicuè adparet. Quô autem tempore Electores eo jure uti cœperint, ex hiſtoriis cognoſcere hactenus mihi non fuit integrum. Sanè quemadmodum Electores maximam jurium ac privilegiorum ſuorum partem conſuetudini debent; ita & illud antiquitus tacitô quodam Imperatorum & ſtatuum adſenſu inductum fuiſſe credo, ut comitia non niſi prævió eorum ſcitu ac conſiliô indicerentur. Idq; ex magnâ ratione receptum exiſtimandum eſt. Nam jus immotam nobis regulam ſuppeditat, rem ſine ejus conſenſu, cujus maximè intereſt, nec poſſe nec debere perfici, *Schrader. de feud. p. 8. c. 2. n. 28.* Jam quid ſtatus Imperii attineat, comitia haberi vel non haberi, cuiquam obſcurum eſſe nequit. In comitiis, ſive ad evertendam ſive conſervandam Rempublicam plurimùm momenti eſſe ſitum, ſcribit *Arniſæ. lib. 2. de jur. Majeſt. c. 4. n. 17.* Igitur, quid æquius, quid ſalutarius Reipubl. quàm ut membra ejus potiora iis cogendis conſentiant? Nec eſt, quod quiſpiam mihi objiciat, cum penes ſtatus non minima in comitiis auctoritas ſit, fieri, ut Imperatori, quamquam is ea pro auctoritate indicat, illis tamen refragantibus ſtatuere quicquam non liceat. Pro me enim *Livius* reſpondet ſat ſcitè: *Refert quandoq; non parum,* inquiens, *ut de rebus quibuſdam magnis, non modò nihil decernatur certi; ſed ne conſilia etiam de iis incantur à Senatu.*

XVIII. Quemadmodum verò Electores cum cauſas ad comitia cogenda ſufficientes cognoſcunt, ſuum Imperatori

 con-

conſenſum haut difficulter accommodant; imò Cæſari ad comitia cogenda neceſſitatibus urgentibus quandoque ipſi auctores exiſtunt, *Receſſ. Auguſt. 55. §.* vnd ſo abermals die verſamleten Churfürſten. Ita ſi aliud viſum fuerit, eumdem rectè denegant. Quæritur hinc, an is adeò neceſſarius ſit, ut ſi Imperator eô non requiſitô vel recuſatô comitia indicat, actus ſit ipsô jure nullus? Modò ex jure privatô Doctorumq; ſcriptis quæſtionem tàm ſublimem decidere fas ſit, in partem adfirmantem magis propendeo. Quotieſcunq;, inquiunt noſtri Interpp. alicujus conſenſus ad negocium gerendum requiritur, eô non interveniente ſine nullitatis vitiô res explicari nequit. Idq; tum maximè verum eſt, cúm conſenſus formæ & ſolemnitatis vicem obtinet, *Trentacinq. lib. 1. var. reſol. tit. de leg. reſol. 1. n. 4. verſ. ſi primò.* eô quippe caſu locus aperitur communi illi JCtorum placito, quô formâ non attentâ nihil agere dicimur, *Surd. deciſ. 268. n. 8. & ſeqb. Gamma. deciſ. 126. n. 2. & ſeqb.* Quin verò Electorum adſenſus comitiorum indictioni formæ inſtar ſit neceſſarius, nullus ambigo. Nam pro formâ inductum aliquid intelligitur, ubi certus agendi modus præſcriptus, *Cavalcan. deciſ. 10. n. 9. Virg. Boccat. in Conſtitut. March. gloſſ. 6. n. 117.* vel præceptionis verbum, *debere*, adjectum eſt, *Rimin. jun. conſ. 8. n. 217. vol. 1. Hor. Carpan. Statut. Mediol. p. 1. in prælud. n. 165.* uti certè in capitul. Caroli V. & Ferdinandi adjectum conſtat. De eô adhuc dubitari poſſet, num etiam in tranſlatione comitiorum ab uno loco ad alium, prorogatione eorumdem ac reaſſumtione novô Electorum conſenſu opus ſit? Quod vix videtur. Certum enim eſt, conſenſum ad quemvis appendicem rei, cui datus eſt, exſecutionemq; jure porrigi, *Joan. Petr. Surd. deciſ. 220. n. 48. & 53.* Verùm & hîc Cæſarem, quicquid ſtatuit, cum conſilio Electorum ſtatuere oportere exiſtimo: quemadmodum patet ex reſponſo Cæſaris Rudolphi II. ad Principum Septemvirorum Noribergæ congregatorum Legatos ſub dato Pragæ 25. Novemb. an. 611. inter alia his verbis conceptô: zu ſolchem Ende were ſie auch denen nach Nürnberg verordneten Keyſ. Commiſſarien Befehl zu geben im Werck geweſen/ daß

daß bey dieſer der Churfürſten Collegial Verſamlung die occaſion nicht verſeumbt/ ſondern entweder zu Außſchreibung eines newen Reichstages der Conſens denn Herkommen nach erlanget/ oder da ſie die Churfürſten es für gut anſehen würden/ der jüngſt verſchobene wieder reaſſumiret werden möchte.

XIX Cum multùm interſit, à pluribus ut ſingulis, an ut univerſis quid fiat *Ariſt. lib. 3. Polit. 3.* Suboritur hîc alia quæſtio, num Electores ὡς ἕκαστοι, an ὡς σύμπαντες, hoc eſt, pro Collegiô, conſentiant? Cujus rei differentia in eo vertitur; quod ſi illud; ſingulorum conſenſum præſtari oportea; ſi hoc; majoris partis ſcitum concors ſufficiat, *Surd. conſil. 65. n. 17. Bodin. 3. de Republ. cap. 7. pag. 524.* Deinde, quod hoc caſu Electorum conſenſum in ipſo collegio fieri conveniat; illô ſeorſim præſtari ſatis ſit, *Bodin. d. loc. p. 525. Dauth. de teſtam. n. 300. pag. 247. & ſeq.* Quid igitur dicendum ad quæſtionem? Electores vice & auctoritate omnium ſtatuum conſentire videntur comitiorum indictioni; habenda itaque eorum adprobatio eſt, ac ſi ſtatuum omnium ea eſſet, *Lupold. de Babenb. de jur. Imper. Rom. cap. 6.* Jam ſicut id, quod à Statibus fit, non ut à ſingulis, ſed ut univerſis fieri dicitur, *Idem ibid.* Ita Electorum conſenſus eôdem modô præſtari videtur. Inſuper; pari ratione Conſules Civitatum *Dec. in c. prudentiam in pr. n. 7. ext. de offic. deleg. Dd. in l. 10. de pact.* mercatorum primores, *Alex. in l. Pomponius 36. de re judic. Strach. de mercator. tit. quomod. in cauſ. merc. proced. p. 2. n. 2.* Pares Curiæ *Schrad. de feud. p. 10. ſect. 10. n. 87.* & omnes illi, quibus juriſdictio collectim tributa eſt, ut univerſi, non ut ſinguli jus dicunt, *Vant. de nullit. ex defect. juriſd. ord. n. 175.* Imò jus eligendi ad Electores uti collegium quoq; ſpectare, nemo it inficias, *Lupold. de Babenb. d. loc. Joan. le Cir. de primogen. lib. 2. q. 12. n. 13. P. de Andlo, de Rom. Imp. lib. 2. c. 3. & ibi Freherus in notis. Dn Paurm. lib. 2. c. 1. n. 39.* Huc pertinet locus in der ſechs Churfürſten Brüderlichen Einung *Anno 1521.* Ob es antreffe Beſtetigung oder Bewilligung zu einigen Sachen zu geben etc. Darinnen ſollen

 wir

wir oder vnſer einiger nicht endlich antwort geben/noch einigerley Beſchlieſſung thun/wir thun es dann alleſámptlich mit einander oder mehrer Theil. Sed his non obſtantibus puto conſenſum ſeorſim accommodari, idq́; publicæ utilitatis cauſa; ne videlicet Electores collegialiter convenire ac de comitiis indicendis comitia cogere neceſſe habeant. Et ita uſus obſervat.

XX. Conſenſu Electorum impetratô, reliquum eſt, ut edicta Cæſarea Außſchreiben zum Reichstag/ ad eos, quos convocare fas eſt, emànent. In quô ſanè noſtri mores edicendi comitia à vetuſtis valdè diſcrepant. Olim enim apud Romanos populus per edictum publicè propoſitum ad comitia centuriata convocabatur, *Gruch. lib. 1. c. 4. in pr.* ad alia verò quæ regis ſacrorum inaugurandi cauſâ habendâ eſſent, per cornicines, *A. Gellius lib. 15. c. 27.* Sed hodiè ubi longè alia rerum facies, Cæſar edictô quidem ſtatus conſcribit; At ſingulô ſingulis inſinuatô; non unô aliquô generali. Nec ut aliter fiat, præſens reip. ſtatus patitur. Obſervandum autem circa has litteras eſt, quod præter locum & diem etiam cauſæ habendorum Comitiorum in iiſdem exprimi debeant, *Althuſ. in politic. c. 33. n. 48.* eo ſcilicet fine, ut vocatus velut in anteceſſum maturè de illis deliberare, ac legatos ſuos, ſi quos miſſurus eſt, eò pleniùs cautiusq; inſtruere queat. Et aliàs regulare eſt, ac de cujusvis citationis naturâ, ut præter nomen citantis & citati, diem & locum, cauſæ quoq; in eâ fiat mentio, *Gail. 1. obſ. 51. Sigiſm. Scaccia lib. 1. de judic. cap. 32. n. 10.* Quanquàm etiam Imperator non rogandi, ſed cogendi in modum litteras eas ad ſtatus emittat; quia tamen magna juris Comitiorum pars ad eos quoq; pertinet, æquum & libertati Germanicæ congruum eſt, ut verbis compellentur non adeò imperioſis. Hinc ab antiquâ vocandi formâ, quæ quandam juſſionis duritiem præ ſe ferre videbatur, poſteriori tempore rectè fuit receſſum; Et cum Cæſares vetuſtiores verbo, gebieten/ heiſſen/ befehlen ut in *reformat. Frider. III. Anno 1442. &* im Außſchreiben auff den Reichstag zu Augſpurg *Anno 1530.* Carolus V. uterentur; noviores ſuam ad comitia

citandi

citandi auctoritatem non ſine maximâ inſignis clementiæ laude blandiori alloquiô nunc temperant. Sed res ea meri arbitrii eſt, nec, quod ſciam, certis verborum formulis circumſcripta. Idcircò magis exiſtimaverim, nec Imperatori quicquam de ſuâ Majeſtate decedere, ſi ità ſtatus ad comitia vocet, ut non tàm citare quàm rogare videatur; nec ſtatuum jura, privilegia aut libertatem imminui, ſi venire jubeantur pro Imperiô. Quin potiùs cum Legatô Regis Hiſpan. utrinque perſuaſum ſibi habeant, non admodùm firmô ſtabiliq; munimentô, ſuam fundatam fore dignitatem, decus & exiſtimationem, ſi non ſuis viribus ſtarent; Sed penderent à tortuoſis verborum interpretamentis; quæ tàm rigidô examine perſcrutari magis ad cauſidicorum anxiam deligentiam, quàm ad Principum virorum gravitatem pertinet, *D. Baudius de Induc. bell. belg. lib 1. pag. 19.* Illud, quaſi in transcurſu monere placet, ſolemne eſſe Cæſari, ut in litteris ad Electores Eccleſiaſticos datis nepotum nomine eos ſalutet. Qui mos unde primùm tractus non usquequaq; expéditum eſt. Nam ſi ad veterioris temporis acta recurramus, reperimus, Imperatores non nepotum; ſed parentum nomine vocaſſe eos, quos inter conſiliarium præcipuos haberent, *l. ult. C. de conſul. l. 4. C. locati.* Pontifices equidem Reges & Principes filios ſuos nominare hactenùs ſoliti ſunt, verùm merò aſtû & faſtû: Et ô beati illi, qui poteſtati ejus patriæ rectius edocti ſeſe exemerunt! Quô nomine meritiſſimè laudandus eſt Auguſtus Elector Saxoniæ, qui, cum Naumburgi litteræ à Pontifice exaratæ ei traderentur, illas, quod fucatum filii titulum præ ſe ferrent, acceptare recuſavit. Et qualis ille pater ſit, luculentiſſimè expreſſerunt Caroli Galliarum Regis Legati in proteſtatione adverſus Papæ iniquos & impios proceſſus & nullitatem Concilii Tridentini Anno 1563. publicè exhibitâ; *Pius Quartus*, ajentes, *pater eſt, qui pro pane lapidem, pro piſce ſerpentem, pro ovô ſcorpium ſuo dat filio.* Primus verò, quod ſciam, *Heigius lib. 2. quæſt. 4. n. 62.* rationem illius adpellationis indagavit; ad æmulationem ejus, quod Electores Politici Oheimb vel ſimili agnationis, cognationisvè nomine

mine ab Imperatoribus ſalutarentur, inductum ratus, ut Eccleſiaſtici, qui de naturalis cognationis & neceſſitudinis prærogativâ gloriari nequirent, civilis quaſi υἱοθεσίας beneficiô ſuis coëlectoribus pares fierent. Sanè dicit aliquid Heigius, ſed rem acu nondùm tetigit. Cur enim nepotum potiùs, quàm filiorum, ſimilive nomine indigitentur, non explicat; uti nec *Andr. Knichen*, qui in *comment. jur. Saxon. verbo, Electorum cap. 1. n. 321.* id ſingulari adfectioni attribuit. Et veroſimile eſt, Fridericum III. in *Reform. Francofurt. Anno 1442.* id primum feciſſe non ſine cauſâ. Quam verò nec ab aliis expiſcari, nec propriô Marte excogitare me potuiſſe, ingenuè fateor.

MEMBRUM II.

XXI. Apud Romanos Centuriatis Comitiis deſtinatus erat Campus Martius, *Gruch. lib. 1. de Comit. Rom. cap. 5. Pollet. lib. 1. hiſtor. for. Roman. c. 2.* ſic dictus, quod Marti eſſet conſecratus, teſte *Livio.* Intrà pomærium autem comitia illa haberi non poterant, quia ad id opus erat exercitu, veluti præſidiô; quem extra urbem Imperari oporteat, intra urbem imperari jus non ſit, ut loquitur *Gellius lib. 15. cap. 27.* quô de latius *Joan. Roſinus lib. 6. antiquit. Rom. cap. 11. & ibi Thomas Dempſterus in paralipom.* Et ſub poſteris quoq; Cæſaribus in campô habita fuiſſe Comitia veroſimile fit ex decretis *Childeberti cap. 4.* apud *Goldaſt. tom. 3. conſtitut. Imp. pag. 115.* Sic & Bojemos, ut liberiùs absq; plebe promiſcuâ remotisq; arbitris de principe dicendô tractarent, extra urbem Pragæ ſub diô conveniſſe aliquando refert *Dubravius hiſtor. Bojem. lib. 2.* quod idem quoq; de Polonis ſcribit *Salom. Neugebauer. lib. 1. rer. polon.* Et vero. Germanis etiam non quidem campeſtris, certus tamen ac ordinarius conveniendi olim fuit locus. Cum enim Conſtantinus III. Comitia annua urbe Arelatenſi perpetuò habenda conſtituiſſet, *Goldaſt. tom. 3. Conſtit. Imp. pag. 1.* ad formam illius pragmaticæ ſanctionis conventus iſte à Carolo M. Moguntiam: Moguntiâ deinde

inde à Fridericô II. Francofurtum tranſlatus eſt, ſatis id innuente *Q. Æmiliano*, qui de Comitiis Anno 1486. Francofurti habitis ſic canit:

Maximus hic Cæſar SOLITô DE MORE vocavit
Concilium, magnis quoties de rebus habetur,
Quà gens turritam Francfordia poſſidet urbem.

Quà comitiorum occaſione nundinas illas ſolemnes cœpiſſe conjicit ibidem *Goldaſtus*, ac ſequitur *Dn. præceptor Arumæ. Comment. in Aur. Bull. c. 1. q. 22.*

XXII. Sed id quondam obtinuit. Nam temporis ſucceſſu poſteà Cæſaris arbitrio relinqui cœpit, quô locô comitia celebrare vellet. Et eô modô ac jure adhuc utimur. Equidem Maximilianus I. in conventu Colon. Anno 1512. deliberationem de locô neceſſariàm judicans eam ad Comitia Wormatienſia rejecit, daß daſelbſt durch jhre Majeſt. vnd die Stände ferner der künfftigen Reichstage halber ſolte beratſchlaget vnd beſchloſſen werden / wo die hinfürder durch jhre Mayſt. vnd die Stände gehalten werden ſollen. Verùm in Receſſibus ſubſequutis nihil certi eâ de re conſtitutum legimus. Et hoc de illis quoq; comitiis, quæ Cæſar recens inauguratus primùm cogit, accipiendum eſt. Etſi enim in Aureâ Bullâ Caroli IV. cautum ſit, ut prima quæq; Cæſar comitia Noribergæ habeat, *Althuſ. cap. 33. n. 49.* id tamen ſtrictè obſervari, fieriq; deſuevit. Illud conſtat, quod proximô ab hinc ſeculô Comitia non niſi in civitate aliquâ Imperiali celebrari hactenùs ſolita ſint: veluti Auguſtæ, Annis, 1500. 1518. 1530. 1548. 1551. 1555. 1559. 1566. 1582. Coloniæ, 1512. Conſtantiæ 1507. Eslingæ, 1526. Francofurti 1442. Friburgi Briſgoiæ 1497. Noribergæ 1356. 1522. 1524. 1542. Ratisbonæ 1507. 1527. 1537. 1541. 1546. 1557. 1567. 1576. 1594. 1598. 1603. 1613. Spiræ 1526. 1529. 1542. 1544. 1557. 1570. Treviris 1512. Wormatiæ 1495. 1521. 1545. Dico autem proximô ſeculô: nàm anteriori tempore etiam in municipiis coacta fuiſſe comitia, paſſim teſtantur hiſtorici. Sic Otto Tertius Quedelburgi Anno 985. conventum habuit, auctore *Andr. Wittich. p. 1. Genealog. Duc. Saxon. cap. 15. ac*

Chron. Quedlinburgicô MS. ſuffragante. Sic etiam Frider. IV. Oppenheimii, *Crantz. in Metropol. lib. 4. c. 20.* & Moguntiæ, *Idem lib. 7. c. 10.* Heinricus II. Tremoniæ & Noviomagi, *lib. 4. c. 4.* Fridericus I. Barbaroſa Wirtzburgi, *lib. 6. c. 35.* ac Otto II. Magdeburgi Comitia Imperialia habuit, *Heig. p. 1. q. 8. n. 41.* Illi autem conventus, qui in aliâ præterquam imperiali civitate, ut Luneburgi Anno 1518. *Ubb. Emmius lib. 52. Rer. Friſicar. fol. 430.* & Hannevoræ an. 1546. *Goldaſt. tom. 2. conſtit. Imper. fol. 235.* recentius celebrati ſunt, particulares fuerunt, adeoq; non mirum, quod ab obſervantiâ per immemoriale tempus hactenus continuatâ in iiſdem exorbitatum ſit.

XXIII. Porrô, cùm Cæſar, antequàm rerum potiatur, ex præſcriptô Electorum inter alia etiam hoc juratò promittere cogatur, quod extra fines Imperii Germanici conventus non aget, §. *12. capitul. Imp.* graviſſima hinc oritur quæſtio, quousq; Germaniæ fines porrigantur, quæq; loca & provinciæ pro Germanicis habendæ? Sanè Theutonia olim adeò latè patebat, ut præter illos, qui verè nunc germani ſunt, etiam Scythas, Pannones, Sarmatas & Gallos conprehenderet *Goldaſt. pr. præfat. tom. 3. Conſtitut. Imper.* Verùm id ità accipi velim, ut hi non tàm origine & ſangvine, quàm fœdere, unione ac pactis Germanis annumerati exiſtimentur. Non poſſum proinde facere cum eôdem Goldaſtô ſtatuente, Richardo Anglo ideò, quod Germanus eſſet, delatas fuiſſe faſces Imperii. Nam quis tàm ſtupidus eſt, qui Germaniam & Angliam ſeparatas eſſe nationes non intelligat? Et quamvis Anglos originem duxiſſe à Germanis, nonnullis concedam; dubium tamen non eſt, quin ortûs ſui obliti & ſuccô ſangvineq; Anglicô imbuti naturam Germanorum prorſus exſuerint, quemadmodum de Gallis ſcitè ſcribit *P. Heigius lib. 2. quæſt. 5. num. 27.* Quod verò de Richardô ad Imperii Regimen evectô objicit, non eſt quod valdè me moveat. Quippè is, non ut Germanus Imperator eſt factus; ſed quia rebus Imperii vacillantibus ac diſturbatis ſuccurri aliter non potuit, exterum eligendô remp. conſervare, quàm indigenam præferendo conquaſſare penitùs maluerunt Germani.

Deinde

Deinde abs ſe ſatis abſurdum eſt, Anglos, Polonos, Ruſſos, Lithvanos, Danos, Norwegos, Hungaros &c. ideò Germanis accenſeri, quod iis fœdere contra hoſtes communes fuerint juncti; quoniam non adſcititia illa amicitiæ conjunctio: ſed origo, mores, ingenium, lingua faciunt Germanos, uti graviter cenſuit Trevirenſis apud *Sleidan. lib. 1.* Germani autem propriè ſic dicti, ſecundum veteres Geographos illi habiti fuerunt, qui in diſtrictu à mari Balthico verſus Septentrionem, Rhenô verſus occaſum, Danubiô verſus meridiem & Viſtulâ verſus ortum circumſcriptô habitarent. Sed hi Germaniæ termini jamdudum ſunt moti; & veriſſimum eſt, quod *Æn. Piccolom. de Europ. ſtatu ſub Friderico III. cap. 23.* ait, ſicut Imperia; ita provinciarum limites temporis ſucceſſu variari. Hodiè igitur cum nationes non ampliùs fluviis montiumq; ſitù; Sed linguâ ac juriſdictione à ſe invicem diſcriminentur, juxta *Münſt. lib. 3. cap. 7. in fin.* ea loca veras Germaniæ partes eſſe reor, ubi & lingua Germanica colitur & Imperii juriſdictio agnoſcitur; Quò, ſi Imperator comitia indicat, capitulationi, in quam juravit, ſatisfeciſſe videbitur.

XXIV. Quid verò ſi Pragam Cæſar ad comitia ſtatus evocet? Bohemiam partem eſſe Germaniæ *Æn. Sylvius c. 1. Bojem. Marq. Freb. in not. ad Pet. de Andlo lib. 2. c. 2. pag. 167.* & alii exiſtimant. Quibus, ſi id de Germaniâ, quatenus quâque ratione hodiè ab aliis regnis ac provinciis diſcernitur, intelligant, accedere nullò modô poſſum. Non enim linguâ Germanicâ utuntur, nec legibus aut inſtitutis Germanorum reguntur Bohemi. Unde Legiſlator Saxo Regem Bohemiæ à Germanorum natione diſertè excludit, *lib. 3. art. 57.* Landr. *& lib. 1.* Lehnr. *cap. 29. §. 1.* Et Electores, Principesq; Imperii Bohemiam pro Germaniæ provinciâ nec olim agnoverunt, vid. *Goldaſt. part. 2.* Reichsſatzung *fol. 63. §. anno 1370. & pag. 67. §. an. 1383.* nec etiamnū agnoſcunt; imò ipſe Imp. Rudolfus II. cum inter ipſum & quoſdam Imperii ordines ante annos aliquot mutuis ſcriptionibus eâ de re diſceptaretur, Bohemiam à Germaniâ ſeparatam eſſe infiteri non potuit. Carolum etiam IV. ſtatus numquam in Bohemiam, ut judicium

ibi ceu in locô extra Germaniam ſitô acciperent, evocaſſe, teſtis eſt *Auctor. tract. MS.* fürtzlicher Außführung / daß Chur vnd Fürſten nicht ſchuldig in allen vnd jeden Sachen am Keyſerlichen Hoff zu Recht zu ſtehen. Quibus teſtimoniis tutius credere, quàm alios Germaniam ad vetuſtiores limites revocantes ſequi videor.

XXV. Et hactenus de locô. Nunc de tempore; quod & ipſum antiquitùs fuit certum & ordinarium *Dn. Paurmeſt. d. c. 2. n. 31.* Nam annua fuiſſe Comitia, Conſtitutio Conſtantini III. & Karoli Magni obſervantia, quâ de *Goldaſt. ad d. conſtit. Tom. 3. reſcriptor. Imperial. pag. 3.* fidem nobis faciunt. Sic & per Receſs. Colon. Anno 1512. inter Cæſarem & ſtatus convênit, ut durante illâ ordinatione (durare autem debuit ad ſexennium) ſingulis annis Francofurti vel Wormatiæ comitia haberentur. Etſi verò ea conventuum frequentia reip. minùs videatur fuiſſe utilis, uti *Ludovicus junior. Imper. in capitul. de diſciplinâ Eccleſiaſt. c. 15.* prudenter cenſuit; & perſpexit quoq; *Georg. Fabric. annal. Saxon. lib. 7. nulla fuerant hominum memoriâ,* inquiens, *frequentiora & magis celebria comitia: Sed nihil operæ precium ac ſalutare inde conſequebatur. Sunt autem poſt illud tempus Comitia ex comitiis ſeminata, quæ non parùm debilitarunt & opes & potentiam Germaniæ.* In eô tamen, quod certum ſtatumq; veteres comitiis præfixerunt tempus, benè conſultum fuit Imperio. Duplici enim malo hôc modô occurri potuit. Fit quandoq; ut is, qui comitia pro arbitratû cogit, vel facilis ea in re nimis ſit, vel tardior remiſſiorq; quàm neceſſitas efflagitat. Quæ incommoda, lege certi temporis præſcriptâ, ſuapte ſponte ceſſant. Et hæc ſine dubiô cauſa eſt, quod in Angliâ, Hiſpaniâ & Poloniâ ordinariô temporis articulô comitia habeantur, vel certè ex veteri inſtitutô haberi debeant, *Bodin. lib. 3. de republ. c. 7. Janisſovius lib. 1. Statut. Polon. part. 3. tit. 6. Salom. Neugebauer. lib. 1. rer. Polon.* Quicquid verò ſit, noſtris moribus id ampliùs non obtinet. Etenim in Imperiô hodiè non antè habentur Cæſaris & ordinum conventus, quàm ſi extremum penè fatum immineat; Quod uti à certô tempore non pendet; ita nec comitiis certum terminum ſtatui convenit.

MEM-

MEMBRUM III.

XXVI. Latus hîc nobis aperitur dicendi campus. Sed omnia perſequi, pagellæ, quas paucas eſſe volui, non ferunt. Præcipua tamen attingam. Vocantur igitur ad comitia omnes imperii ſtatus & proceres. Ubi in genere ſciendum, ſtatus propriè illos dici qui cum Imperatore als ein Chriſtlich corpus vnd verſambluug occupantur circa τὸ βυλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν, ut loquitur *Ariſt. lib. 4. Polit. c. 14. in princip.* vel jus ſeſſuræ ac dicendæ ſententiæ habent in comitiis vel conventibus Imperii *Dn. Paurmeiſt. lib. 1. de jurisdict. cap. 6. n. 3.* Cum autem ſtatus dico, ſubditos Imperii ſimul intelligo. Fieri enim non poteſt, ut ſtatus quis ſit reipublicæ, niſi ejuſdem quoque ſit civis ac ſubditus. Quare illi, quos inter & Imperatorem nuda amicitia fœdus & ſocietas intercedit, ſicuti Imperii ſubditi non ſunt, *Ariſtot. 3. pol. c. 6.* ita nec ſtatus nec juris comitiorum participes. Etſi non ignorem, etiam exteros Reges olim ad Germanorum comitia fuiſſe vocatos, teſte *Goldaſtô in præfat. tom. 3. reſcipt. Imp.* Idq; tùm maximè, cùm de propulſandô hoſte, aliave cauſâ communi deliberandum fuit. Sic Attilam potentiſſimum illum Teutoniæ Imperatorem & Carolum M. ſocios & amicos liberos æquè, ac ſubditos ad jus Comitiorum reiq; publicæ deliberationem adſciviſſe legimus. Quod ut & noſtrô ſeculô fieret, valdè quidem exoptat *Goldaſtus;* mirè id putans conducturum ſaluti publicæ. Verùm alius fortè hoc non ſuaderet. Res enim minus tuta eſt, peregrinos arcanis intereſſe deliberationibus Imperii: Quin etiam eô ipsô, cum Imperator & ordines illorum conſiliis minimè carere poſſe viderentur, Majeſtatico comitiorum ſplendori non parum decederet.

XXVII. Porrò & ea regna, quæ ſeparatim Imperator adminiſtrat, à ſtatuum ordine meritò ſequeſtrantur. Nam nec ideò, quod eidem domino parent, ſubjecta videri debent Imperio. Quò procul dubiô reſpexit ille Helvetius apud *Goldaſtum in præfat.* Reichshandlung *&c.* qui gentiles ſuos ad con-

tributionem pro Hungaria contra Turcam defendenda eam ob cauſam teneri negavit, quod Rex Hungariæ ſtatus Imperii non eſſet; econtrà non detrectaturos affirmans, ſi ille inter ordines referretur. Equidem ut ad exemplum regni Navarrici cæterarumq; nationum, quas Henricus IV. Galliis ita agglutinavit, ut in poſterúm divelli nequeant, *Boterens lib. 14. pag. 468.* & Ruſſiæ ac Podoliæ; quas Rex Ladislaus; Lithvaniæ, quam Sigiſmundus Auguſtus; & Livoniæ, quam Stephanus Poloniæ univit, *Joan. Boterus in theat. princip. tit. Rex Poloniæ.* regna illa imperio conjuncta in ſtatuum numerum adſciſcerentur, utile valde foret rei Germanicæ: ſed obtentu difficilimum. Quemadmodum nec Philippus II. ab Arragonibus & Luſitanis; nec Carolus V. à Belgis, ut unionem illam admitterent impetrare potuit, *Em. Meteran. lib. 2. hiſtor. Belg. pag. 70.*

XXVIII. Status autem qui ad comitia vocantur in tres claſſes potiſſimùm diſtinguuntur: Electores ſcilicet, Principes & liberas civitates. Electores illi ſunt, qui Imperatorem caput populi Chriſtiani eligunt. Horum quanta ſit dignitas, tùm ex elogiis, quibus Carolus IV. in *Aurea Bulla c. 2. §. & quia c. 3. in pr. c. 12. c. 24. & c. ult.* ipſos exornat; tùm verò maximè ex decretô illô Cæſareô de dato 27. Julii Anno 1590. apparet: cujus verba allegante *Heinrico Bruningo de var. univerſ. ſpecieb. concluſ. 10.* notatu digniſſima hæc ſunt: Daß der Churfürſten Hoheit vnd Authoritet mit eines Römiſchen Keyſers Gewalt vnd Hoheit / daher ſie auch fleuſt / dermaſſen verbunden / daß eine ohne die andere nicht verſchmelert werden / auch ohne die andere nicht beſtehen kan / Ja / daß die höchſte Würde der Churfürſten / damit ſie vor andern Königen vnnd Potentaten gezieret / eben dieſe iſt / daß ſie einen Römiſchen Keyſer / deſſen Hoheit / Authoritet vnd Gewalt alle andere vbertrifft / von der auch alle andere herfleuſt / zu wehlen haben. Ut Electores Regibus non immeritò comparaſſe videatur *P. Heigius p. 1. q. 4. n. 51.* poſt *Schardium de Elect. origin. in proœm.* Certè quod de Lydorum Rege Crœſo Juſtinus ait, eum, ſi non regiam; regiæ tamen dignitati proximam egiſſe vitam, in illos appo-

appoſitè quadrare exiſtimo. Eos quippe præ reliquis Principibus multis maximisq; prærogativis condecoravit Carolus IV. in Aurea Bulla. Cæſareæ Majeſtatis non conſtituendæ modò arbitri ſunt; ſed tuendæ quoque auctores, *Apolog. pro Franciſc. Reg. Gall. apud Freber. lib. 3. rer. German. pag. 350.* Libertatis Germanicæ ſunt tuitores: ad eoſdem pro oppreſſorum ſublevatione frequenter recurritur. Agere omnia poſſunt, quæ ad Imperii majeſtatem tutandam faciunt. Penes illos jus poteſtasq; deponendi Cæſarem. Privilegium iis competit appellationis neſcium. In omnibus denique Imperii comitiis, deliberationibus ac conventibus primæ auctoritatis vota habent. Et hanc Electorum præeminentiam non parum auget, quod ex eorum collegiô duo Palatinus videlicet & Saxo legibus Imperii ſint conſtituti, qui tempore interregni vel abſente Cæſare curam Imperii gerant; ac in omnibus ferè parem cum Imperatore poteſtatem obtineant.

XXIX. Auguſtiſſimus hic Electorum ordo, quô tempore & quâ occaſione cœperit, mirè inter Politicos controvertitur. Anſam huic diſputationi præbuit veterum Scriptorum vel invidia vel ſegnities; qui meritò ob id accuſandi, quod actis quibusvis leviculis conſignatis, rem tanti momenti ſilentio involverunt. Pugnent verò alii conjecturis, ac Collegii hujus initium vel Carolo M. ut *Jordan. & Spangenberg.* vel Heinrico II. ut *Cuſanus*; vel Heinrico I. ut *Peucerus*; vel Conrado II. ut *Theodorus de Niem*; vel Carolo IV; vel denique Ottoni III; ut pleriq; omnes, adſcribant. Mihi hæc, quam & alibi defendi, ſtat ſententia; Occultis initiis & non injuriâ publici boni intuitu annuentibus cæteris Principibus aliquot annorum interjectû, intra ſanctius & ſtrictius conſilium Electores jus ſuum revocaſſe, præeuntibus *Dreſſero, Heigio, Paurmeiſtero & aliis.* Rationes, quibus perſuadeor, habeo prægnantes: Sed hîc omiſſas aliô locô latius exponam.

XXX. Hi Electores vocantur quoq; Septemviri, à numerô ſcilicet, quô collegium eorum abſolvitur. Sunt enim ſeptem; Eccleſiaſtici tres, quatuor Politici: Illi ſunt Archiepiſcopi Moguntinus, Colonienſis & Trevirenſis. Hi, Rex

Bohemiæ, Palatinus, Saxo & Brandeburgicus. At cur non plures vel pauciores? An quia ſic placuit? uti de numerô teſtium teſtamentis adhibendorum reſpondet *Vultejus in §. poſſunt 5. Inſtit. de teſtam. n. 27.* An hoc exemplum eſt juris publici conſtituti, cujus natura hæc, ut ratio ejus nec inveſtigari debeat, nec reddi poſſit? uti *Ant. Fab. in rationalib. ad l. 20. de LL.* An, jubente *Heringiô de fidejuſ. cap. 5. n. 143. & ſeq.* prius expediendum, cur Pythagoras auditorib. ſuis, non ſeptennii aut decennii; ſed quinquennale ſilentium indixerit? Sanè poſtquàm reliqui ſtatus ab electione excluderentur, certum eligendi numerum oportuit conſtitui. Non igitur temerè aut fortuitò factum credendum eſt, ut in ſeptenariô acquieſceretur. Hinc probabilior videtur eorum opinio, qui in conſtituendô Electorum numerô ad perfectionem ſeptenarii reſpectum fuiſſe ſuſpicantur, *Ant. Coler. de jur. imper. Germ. ſect. 44. Corat. de commun. opin. lib. 1. tit. 3.* Illius enim numeri tanta exiſtimatur eſſe majeſtas, tantaq; divinitas, ut veteres σεβασμιὸν καὶ σεμνὸν, i. e. ſacrum & venerandum, eum appellarint. Et *Philo Judæus lib. de mundi opific.* hanc ſeptenario prærogativam tribuit, quod ſolus neq; gignere neq; gigni natus eſt: Hinc ejus divinitas & perfectio, inquit, ex mente Philonis *Andr. Laur. lib. 8. hiſtor. anatom. q. 31. pag. 709.* Inde etiam indubiè eſt quod magnæ res eô numerô plerumq; abſolvantur; quod ex ſacris, naturalibus & humanis oſtendit *Jo. Mar. Corat. d. tit. 3. & Oſiand. in notis ad Michæ. c. 5. lit. f.* Verùm nec hi mihi ſatis faciunt; nam numeris quidquam velle efficaciæ tribuere, ad ſuperſtitionem quàm proximè accedit. Et cur ſeptenarius aliis perfectior ſit, cauſam non video, præſertim cum & alii novenario, alii ternario eandem perfectionem tribuant; imò quivis numerus ſui laudandi materiam ingenioſo præbeat, *Ammon. apud Plutarch.* Magis ad rem loquitur *Onuph. Panvin. de comit. Imp. cap. 9.* ubi numerum hunc electioni accomodatū eſſe ait, ꝙ tribus Electoribus à reliquis tribus diſſidentibus quartus alterutri parti accedens diſcordiam componere poſſit. Sed & ea ratio, tanquàm ad quemvis numerum imparem pertinens nimis generalis eſt. Ego in

medium

medium hoc relinquere, quàm temerè de eô quidquā ſtatuere ſatius duco. Cur tres Antiſtites in hoc collegium adſciti, minus dubium eſt. Nempè cum Antiſtes & præſules Ludovici pii ævô Imperii principes effecti eſſent, & ſic duplici ordine Roman. Imperium decoratum conſpiceretur, haud immeritò quoque ad Electorium ἀξίωμα tàm clerici, quàm profani deſignati ſunt, *Andr. Knichen. Comment. ad jus Saxon. verb. Elector. cap. 1. n. 319.* Et crediderunt veteres ſine ſacerdotum interventù nihil felici omine poſſe expediri, *P. Heig. p. 2. q. 4. n. 61.* ac ità demùm in portu conſiſtere putarunt imperium, Si ex togatâ & armatâ militiâ Senatus ſecretior conſtaret, *M. Steph. de jurisd. lib. 2. p. 1. c. 5. n. 18.* Paulò ſpecialior eſt ratio, quàm dat *Julius Pflugius de ordin. rep. Germ.* quia nempè ad imperatoriam dignitatē, quod Eccleſiaſtici eſſent, evehi non poſſent; ne cauſam tamen haberent, cur Imperat. diadema ambirent, factum, ut in Electorum numerum cooptarentur. Illi autem quos dixi, Archiepiſcopi reliquis fuerunt antelati, quod cæteris eſſent longè antiquiores nobilioresq́; *Panuinus d. l.*

XXXI. De Rege Bohemiæ, num Elector ſit, dubitatum non ſemel fuit. Ego inter Electores intrepidè eum collocavi: & miror eſſe quoſdam juris publici adeò ignaros, qui eligendi jus ipſi negare non erubeſcunt. Et magis miror fœdum hunc errorem, qui exteris parùm rectè de republ. noſtrâ ſentientibus condonari poſſet, à Germanicis quoq; Scriptoribus errari, inter quos primi ſunt, *P. de Andló de Imper. Rom. lib. 2. c. 2. Crantz. lib. 8. Saxon. c. 5. Joa. Dubrav. hiſtor. Bohem. lib. 6. Abb. Stadenſ. ad ann. 1240.* accedit *Schönbörner lib. 5. politic. c. 33.* Quod ſubodoratus *Thuanus* homo Gallus in hæc ſcribit verba: *nec minùs pleriſq́; ſuſpectum eſt, quòd vulgò itidem jactatur, Regis Bohemiæ partes eſſe, ut paribus ſuffragiis interveniat; cum ei tertium in dicendâ ſententiâ locum nominatim Aurea Caroli IV. Bulla attribuat, lib. 2. hiſtor. pag. mihi 26.* Et rectè; nec enim jus eligendi in aureâ bullâ ei conceſſum modò eſt; ſed & conſtitutione Ruperti vicarii & Rudolphi I. diſertè confirmatum, *Freher. tom. 1. Bohem. pag. 116. & 117.*

Imò

Imò & ante Auream Bullám ſemper purum votum habuit, teſte *Rebdorff. Anno 1314.* Quocirca cum in Electione Maximiliani I. Rex Ladislaus præteritus eſſet, adeò non diſſimulanter tulit, ut pœnam aureæ bullæ acerrimè poſtulare non ceſſaret & arma minaretur; donec tandem, pactô Reges imposterum nequaquam prætereundi ſub pœna 500. marcar. auri interpoſitô, ea res decideretur; nec aliô obtentû, niſi quod urgentibus de cauſis ad ſubitariam illam electionem convolaſſent, reliqui Electores uſi ſunt, *Hartman. Maur. in coronat. Caroli V.* Pacti illius tenorem videre licet apud *Goldaſt. tom. 2.* Reichsſatzung *pag. 178.* Quid? quod Electoratus & munera, quibus funguntur Electores, nexû junguntur adamantinô, nec altera ab alteris ſeparari queunt, *Knichen, comment. in jus Saxon. verbo Elect. c. 1. n. 216.* Itaq; Regi Bohemiæ, qui inſigni Imperii officio præditus eſt, jus quoque eligendi haut dubiè competet. Ne dicam, veluti Coëlectoribus cæteris ſpecialiter conceſſæ ſunt arces & civitates, quas electoriô nomine obtinent: ita etiam Luſatiam inferiorem ad Regem Bohemiæ pertinuiſſe, ceu Electoris poſſeſſionem, *Fabric. Orig. Saxon. lib. 5. fol. 542.* Cæterum ad comitia & conventus Imperii ordinarios Rex Bohemiæ non vocatur, nec circulo alicui addictus, *Freber. in notis ad P. de Andlo d. loc.* nec contributionibus aliisq; oneribus, *Hart. Maur. de coronat. Caroli V. Receſſ. Imper. de Anno 1500. rubr.* Wie mann mit den Königen. Imò nec conſtitutionibus Imperii obnoxius eſt, *Receſſ. Auguſt. de Anno 1551. §. 53. 54.* At non ideò ſtatim Imperiô exemtus videri debet: Nam regnum Bohemiæ nobile Imperii membrum ipſe vocat *Karolus IV. in conſtitut. de jur. Elect. Regi Bohem. compet.* Et Imperatores à Bohemis ſemper pro ſuperioribus ſunt agniti, *Freber. d. loc.* Privilegia illis conceſſerunt innumera; judicia in eos exercuerunt; citarunt, contumacesque declararunt, *Cuſpin. in Rudolph. I.* Ad quam rem notari velim ſententiam Cameræ, quam ex *Barthiò Gerl, Buxtorffius ad aur. bull. th. 88. lit. C. in fin.* refert, hiſce verbis conceptam: In Sachen N. contra N. iſt erkand / das Appellaten unverhindert ihrer Einrede vff der Appellanten einbrachte

klage litem conteſtiren / vnd antworten ſollen: vnd wollen ſie die Appellaten gegen den Regenten in Böheimb auff die angezogene Peen procediren / ſollen ſie denſelben Regenten darzu / wie Recht / citiren laſſen. Ex quâ, Regem Bohemiæ in Camerâ conveniri poſſe, adeoque Imperio ſubjectum eſſe, liquidò evincitur.

XXXII. Præterea ne ſplendori hujus Collegii quidquã deſit, præter jus eligendi ſinguli Electores peculiari quoque officiô in coronatione & curiâ imperatoris obeundô jure ſuperbiunt. Et Eccleſiaſticorum quidem ſinguli ſingulos Archicancellariorum habent titulos. Quorum inſtitutionem circa Ottonis M. ævum ortam ex ipſorum Impp. privilegiis ſeu diplomatibus publicis ſe obſervaſſe ſcribit *Panuinus de comit. Imperat. cap. 6. n. 29.* cum quô ſentit *Freher. in origin. Palatin. c. 15.* vid. tamen *Kirchner. de offic. & dignit. Cancellar. lib. 1. c. 3. n. 9. & multis ſeqq.* Hoc autem munere fungebatur Colonienſis, ſi Imperator in Italiam concederet; Trevirenſis ſi in Galliam; Moguntinus, ſi in Germaniam. Hinc ille per Italiam, ſive trans alpes; (quemadmodum in quôdam diplomate de annô 1275. legitur: Wir Syvert Ertzbiſchoff von Cölln / des Reichs von Oberberge Ertzcantzler / teſte *Freherô in notis ad P. de Andlô lib. 2. c. 1.*) Iſte per Galliam; non quidem omnem ſed eam ſaltem partem, quæ regnô Arelatenſi contineretur, ſolaq; Imperium recognoſceret, *Freher. d. loc.* Hic per Germaniam Archicancellarius dictus. Verùm poſtquàm Aquila Imperii tot modis deplumari cœpit, Moguntinô exceptô, cæteris præter nomen nihil remanſit, *Panuinus d. loc. in fin.* Bellè verò errat *P. Gregor. lib. 6. de republ. c. 13. n. 25.* cùm Moguntinum Archipræſulem Germaniæ, Trevirenſem Galliæ Colonienſem Italiæ nomine eligere autumat: nàm non tàm electionis quàm muneris intuitû, diverſâ regnorum notâ eos ſignari ex modò dictis liqueſcit. Ac foret alioquin, ut Palatinus Palatinatus, Saxo Saxoniæ, Marchio Marchionatus nomine eligere dicerentur; quod quàm abſurdum ſit, abs ſe patet. Obiter hîc moneo Archicancellarii nomen hodiè in propriæ & hæreditariæ dignitatis appellationem titulumq;

abiiſſe, haut ſecus ac Archiducis nomen & Archiepiſcopi; ut præter quatuor illos de quibus jam dictum nemini adſignetur in Imperiô, ſive Regis, ſive Electoris, magnive Ducis Cancellarius ſit, qui vicem alterius ſubſe habeat, *Kirchn. de offic. & dignit. Cancell. lib. 1. c. 3. n. 70.* Scholaſticè itaq; ac oratoriè magis quàm civiliter ſcripſiſſe videtur *Franc. Hildisheim.* qui Lampert. Diſtelmejerum Electoralem olim in Bradenburgenſi Marchiâ Cancellarium Archicancellarium in funebri oratione proclamavit. Cæterùm de Archicancellarii nomine & officio pluribus agit *H. Kirchner. d. tract. c. 3. n. 1. & ſeqb.* unde petere, cui libet, licet. Omnia hîc referre, paginarum anguſtiâ prohibeor. Porrò ex Electoribus Politicis Rex Bohemiæ pincernæ, Palatinus Dapiferi, Saxo Marſchalli, Marchio Brandeburgicus Camerarii officium adminiſtrat. Quorum de munerum initiô & auctore aliaq; multa ſcitu non indigna, hîc adſpergere poſſem, ſi vellem; vellem autem ſi temporis ac inſtituti ratio permitteret. Interim quin hoc addam committere non poſſum; Primitus ea munera fuiſſe temporaria & merè ad Imperatoris nutum. Poſteà verò quò auguſtior Electoria excelſitas conſpiceretur, ſancitum, ut officia Imperialia inſolubili nexu ipſi jungerentur, *Knich. d. loc. n. 87.* Quapropter neminem turbet, quod cum Otto Tertius Quedelburgi Solemnia Paſchatos inſtructô regiô convivio celebraret, Dux Bavariæ Dapiferi, Dux Sueviæ & Franciæ Camerarii, Palatinus Pincernæ, Saxo Marſchalli munus obiiſſe legantur, apud *Ditmar. lib. 4. fol. 36. Fabric. Orig. Saxon. lib. 2. fol. 213.* Sed nec hoc prætereundum, Heinrici II. conſtitutione effectum, ut Electores profani Epiſcopum Bambergenſem recens initiatum, non ſecùs ac ipſum Cæſarem ſuis quisq; officiis ac miniſteriis præſtolari debeant; quod inſigne Epiſcopatus illius ornamentum ſericeum Divæ Cunigundis filum nominari ſcribit *Bruſchius in catal. Epiſcop. Germ. pag. 236.* Idq; ne ex rejectaneis Stoicorum vel ex antiquatis Maronii unum exiſtimes, ea ipſa officia cum annexis commodis ſuis Electores in hanc diem ab Epiſcopatu in feudum recognoſcere & per vicarios ſuos, quibus deinceps in ſubfeudum

dum eadem concedunt, gerere adfirmat *Freherus ad Petr. de Andlo lib. 2. cap. 15. pag. 201.* Falſus verò eſt *Bruſchius* & qui eum ſequitur *Peucerus lib. 4. Chron. Car.* cum ſcribunt, Heinricum II. Imperatorem conſtituiſſe, ut ſeculares quatuor Electores ſeuda Electoratus ab Antiſtite Bambergenſi petere & accipere neceſſe habeant; ſiquidem Electores Politicos munia & feuda Electoralia immediatè ab Imperatore recognoſcere, notius eſt, quàm ut verbis egeat. Addo & illud, quod hodiè Electores ſuos habeant Vicarios & Subofficiarios; ut Rex Bohemiæ den Erbſchencken de Limpurg; Palatinus den Erbtruchſſes de Walpurg; Saxo den Erbmarſchalln de Pappenheim; Brandeburgicus den Erbkämmerer/ Comitem ab Hohenzollern: Qui & ipſi quandoq; in ſolemnib. curiis, in coronatione Regis vel Imperatoris, Comitiis & aliis hujuſmodi Panegyricis conventibus vice Electorum ſuô quiſque adſignatô officiô defunguntur. Sed quid, ſi aliquem Electorum abeſſe contingat, quisnam ejus adminiſtrabit munus? Legatus an verò Vicarius? In Coronatione Caroli V. cum ea res in controverſiam vocaretur, pro Vicario Regis Bohemiæ pronunciatum ait *Hartm. Maur. in ejus Hiſtoria.* Et ita quoq; nuperrimè in coronatione Matthiæ Imperatoris Auguſtiſſimi Comitem de Hohenzollern/ non verò Electoris Brandeburgici Legatum Subcamerarii munere defunctum atteſtatur *Jeſſenius de coronat. invictiſſimi Reg. Rom. Matthiæ.*

XXXIII. Præterea dignitas Electuræ ſecularium Electorum terræ ipſi deſtinatæ non modò inhæret, *Aur. Bull. cap. 20. Orat. Heydelb. 2. pag. 44. & 46.* Sed & primogenito tantùm, veluti præcipua, jure Aureæ Bullæ tributa eſt *c. 7. in pr. c. 20. c. 24.* Qui ſi 18. ætatis annum complêrit, tàm in conventibus Imperialibus, Reichstägen quàm comitiis Imperatoriis Wahltägen plenô ſeſſionis ſuffragiiq; jure fruitur. Quâ in re Aurea Bulla divortium facit à jure civili. Eô namq; minores 25. annis nec ad decurionatum *l. 6. §. 1. l. 11. de decur.* nec ad alios honores actusve publicos admittuntur, *l. 8. de muner. & honor.* Illâ verô ætatis periodô nondum exactâ; ſed impubere adhuc exiſtente primogenitô, ut reliqua omnia: ita præcipuè quæ

 ad of-

ad officium Electoris in comitiis pertinent, tutor ejus nomine expedit, *Orat. Heydelb. d. pag. 46.* quemadmodum exemplum nuperiori tempore in Friderico Wilhelmo Duce Saxoniæ illuſtriſſimo, pientiſs. m. obſervare licuit. Et hæc tutela ultra 18. annum non porrigitur; idq;, ut dixi, ſingulari jure conſtitutum eſt. Sed quæſtionis eſt non circumforaneæ, num Elector annos Carolinæ legis egreſſus non ſolùm ad jus Electionis; verùm etiam totius territorii gubernationem admittendus ſit? quod ſanè in *Aur. Bulla* diſertè expreſſum non eſt; ideoq; juri communi ſtandum videtur, quô cautum, ut rerum adminiſtratio Regibus, Principibus &c. non anteà permittatur, quàm ſi ad annum 25. pervenerint, *l. 8. de muner. & hon. c. grandi 2. de ſuppl. negl. præl. in 6. Caſtald. de Imp. q. 73. num. 25. Schrad. de feud. p. 10. ſect. 19. n. 209. Nic. Intrigl. de feud. q. 45. n. 107. & ſeq.* Cui etiam non parùm ſuffragari videtur textus *Receſſ. Imp. de anno 1544. in reformat. tit.* von den Pupillen. Quid? quod Sigiſmundi Imper. conſtitutio de anno 1438. 8. Mart. his verbis omne dubium reſecat: quoad caſum eligendi Rom. Regem debitam ætatem cenſeri volumus 18. annos completos. In Principatibus autem & Ducatibus gubernandis ætatem obſervandam decernimus, prout à Divis Rom. Impp. & Regibus prædeceſſoribus noſtris ſancitum eſt. Atq; his potiſſimùm argumentis pro Richardô, cum ea quæſtio inter ipſum & Fridericum IV. anno 92. ventilaretur, fuit pugnatum. Sed contraria ſententia, Fridericô ab Imperatore Rudolpho II. in comitiis Ratisb. Anno 1594. plenariè inveſtitô, obtinuit. Quod & non ita pridem in Illuſtriſſima domo Saxonica, cum Sereniſſimus Chriſtianus II. 18. annos complêſſet, ſervatum meminimus, vid. *Marq. Freher. in orat. de propugn. Frider. IV.* Kurtzer Bericht vnd Bedencken ob dem D. H. F. V. H. Herrn Friedrichen Pfaltzgrafen bey Rhein/ ihr Churfürſtl. Gn. angeerbte Landregierung nach dero Alters 18. Jahren gebüre: oder aber dern Adminiſtration biß nach des Churfürſten 25. Jahre dem D. H. F. V. H. Herrn Reichardten Pfaltzgraffen bey Rhein/ vnter dem Schein vnd Namen *legitimæ curatelæ* vberlaſſen werden ſolle/ *A. Coler. de jur. Imp. Rom.*

Rom. ſect. 55. qui poſteriorem hanc opinionem maſculè defendunt.

XXXIV. De tutelâ Electoris impuberis magnâ hactenùs contentione diſputatum eſt, num ea ad proximum agnatum ſeniorem præciſè adeò ſpectet, ut teſtamentô illi aufferri nequeat? Ac neminem eſſe opinor, quem, quid eâ de re in *Aureâ Bullâ* diſpoſitum ſit, lateat. Quæ Imperii lex fundamentalis, nova, publica, an ex Romani, veteris, privati juris regulis explicanda, ſubſiſto. Ita certè Magni in Germaniâ viri ſentiunt, ſi nimia ſanctiones Imperiales pro ſuô cujusvis cerebrô, interpretandi licentia maturè non compeſcatur, fore, ut leges omnes, quæ unicum Reipubl. noſtræ fundamentum, brevi ſint ruituræ. Ampliùs nihil dico, memor illius, quod in ſimili controverſiâ monet *Waremund. de Erenb. de regn. ſubſid. c. 11. n. 40.* Hanc litem, inquiens, ne faciat privatus ſuam, ſuadeo. Videri interim poſſunt ſcripta, quæ in cauſâ tutelam Electoris Palatini concernenti nuper hinc inde divulgata ſunt; ex quorum collatione lector, cui mens adfectuum pura eſt, verum à falſô diſtinguere facilè poterit; Etſi in poſſeſſoriô Joan. Bipontinum veluti teſtamentarium tutorem obtinuiſſe ſcimus, decretô eâ de re à Cæſare Rodolpho II. Menſe Juliô, Anno 1611. latô des Innhalts; daß der jetzige Adminiſtrator zu Heidelberg in ruhiger Poſſeſſion biß zu ordentlichen vnd völligen Austrag & ſalvô jure tertii verbleiben vnd der geſtalt confirmiret ſeyn ſoll / daß J. F. G. zu allen Actibus vnd Conventibus Electorum beruffen vnd gezogen werden ſoll vñ möge: quemadmodû etiam paulò poſt in conventû Electorum An. 1611. Menſe Octobri Noribergæ celebratô deliberatione præhabitâ, juramentôq; prius apud Moguntinum præſtitô in collegium Electorale ſalvô tamen jure Neoburgici admiſſus fuit. Illud ferè omiſeram, quod de proximô Electoris Impuberis agnatô in Aureâ Bullâ ſancitum eſt, ut is in comitiis nomine pupilli comparere omniaq; ad officium tutoris pertinentia agere poſſit; in caſu non procedere ubi Rex Bohem. annorû defectu laborat: nam tùm non proximum agnatnm ſed proceres regni ad Electionem admitti,

Annô 1519. in electione Caroli V. præjudiciô firmatum eſt, vid. *Goldaſt.* Politiſche Reichshändell. *part. 1. pag. 29.*

XXXV. Electorum claſſem ſequitur altera quæ Principum eſt. Qui itidem vel Eccleſiaſtici ſunt vel ſeculares. Illi iterùm in certos diſtribuuntur ordines; Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates & Prælatos, quorum catalogum recenſet *Dn. Paurmeiſt. lib. 2. de jurisd. c. 1. n. 17.* Scitû dignum hîc eſt, quod ſanctiſſimum Imperii noſtri corpus ex quibusdam quoque Eccleſiaſtici ordinis fœminis conflatum ſit; quæ non minorem, quàm alii Principes viri, in comitiis auctoritatem obtinent. Inter has Præcipua & reliquis eminentior eſt Reverendiſſima & Illuſtriſſima Princeps Abbatiſſa Quedelburgenſis, Domina mea clementiſſima; quam in debitæ ſubjectionis cultusq; humillimi argumentum nominare volui. Planè conſtitueram de primâ illius Cænobii inſtitutione feliciſſimaq; celebriorum Abbatiſſarum gubernatione, quædam hôc locô diſſertare. Sed quia ad alia ratione inſtituti noſtri pergendum mihi eſſe video, nunc temporis id intermittere, invitus licet, cogor. Ideò autem inter principes referuntur Eccleſiaſtici, quia à Ludovicô piô olim in numerum eorum ſunt cooptati, *Hermold. lib. 1. c. 4.* Unde fit, ut quamprimùm collegii cujusdam Eccleſiaſtici eines geiſtlichē hohen Stiffts præſes quis factus eſt, ſplendidi Principum Politicorum tituli ei competant; etſi id dignitati Eccleſiaſticæ tribuat *M. Steph. de jurisd. lib. 3. p. 1. cap. 14. n. 4.* Hi igitur cum ad comitia vocantur, non ſolum ut Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates vel Prælati; ſed multò magis ut principes conſiderantur Imperii. Cui conſectarium eſt, quod in comitiis votum ac ſeſſionem rectè obtineant, quamvis à Pontifice nondùm ſint confirmati vel infulati, per ea quæ benè tradit *Buxtorff. ad Aur. Bull. th. 18. lit. B.* Quid verò eſt, quod in pactis, quæ Fridericus III. cum Nicolao V. Pontifice iniit, & concordata Germaniæ vulgò dicuntur, cautum reperitur, ne Eccleſiaſticis regalia ab Impp. aliter quàm confirmatis à Papâ concedi poſſint? Concordatis illis ſucceſſores non obligari, oſtendit non inſcitè *Dn. Arnoldus Engelbrecht. de jurisd.*

Imper.

Imper. th. 67. Ac valida ea eſſe, ipſe nego & pernego, quatenùs regio Cæſaris juri adverſantur. Quin etiam juriſdictione Pontificis per pacificationem religionis ſuſpenſâ eorumdem valor ſimul exſpiraſſe dicendus eſt; maxumè cùm nunc longè alia tempora, alii mores; & omnis conventio rebus ita ſtantibus intelligenda ſit. Tunc (infit Seneca) fidem quis fallit, tunc inconſtantiæ crimen audit, ſi cùm omnia eadem ſint, quæ erant promittente ſe, non præſtiterit promiſſum. Alioquin quicquid mutatur, libertatem facit de integrô conſulendi & promittentis fidem liberat.

XXXVI. Num idem de Antiſtib. reformatę religionis dicendum, valdè dubia & anceps eſt quæſtio? Graviſſimè realcitrat articul⁹ pacificationi religioſæ §. Vnd nach dem bey Vergleichung. inſertus, qui der geiſtliche Vorbehalt amat vocari. Eô enim diſpoſitum Pontificii eſſe contendunt, ut ſi quis dignitate aliquâ in Eccleſia prædītus à religione veteri deſciſcat, is continuò jure omni excidere, dignitateq; ex ſui debeat. Quô ſtante haud obſcurum cuiquam eſſe poteſt, quid ſtatibus Eccleſiaſticis, qui, miſſis ſuperſtitionis Pontificiæ quiſquiliis, verâ Evangelii doctrinâ animos imbuunt, de jure Comitiorum reliquum ſit. Sed quantumcunq; textum illum Catholici urgeant, nos toti potiùs conſtitutioni religioſæ ac cauſæ ejus finali inſiſtimus; quæ utique tàm Eccleſiaſticos quàm Politicos ſtatus reſpicit. Nec probari unquam ab adverſariis poterit, Proteſtantes iniquiſſimum illud Pontificiorum poſtulatum den geiſtlichen Vorbehalt / ſuô ratum habuiſſe conſenſu; Quin imò voce & ſcriptis ſemper contradixiſſe, ex actis, quæ *Auctor Autonomiæ* ſedulitate non contemnendâ collegit, plus ſatis apparet, ac ipſe textus id docet abundè. Quomodo verò in religionis controverſiâ prò communi ſtatuum decretô quid habebitur, cui omnium conſenſus non acceſſit? Siquidem in tali cauſa votorum majoritati locum non eſſe, *Tranſactio Paſſavienſis* §. 17. *ibi.* Damit in Religion Sachen kein Theil ſich des Vberſtimmens zu befahren / manifeſtè innuit. Sanè Cæſarem illam exceptionem den Vorbehalt propriâ auctoritate confirmaſſe conſtat: num autem licuerit,

alio-

aliorum eſto judicium. Quidquid ſit, ſive cum *P. Fridero lib. 3. de Proceſſ. c. 29. n. 6.* & *Georg. Schönborn. lib. 4. Polit. c. 6. pag. 329.* contraria conſuetudine aliud eſſe inductum; ſive cum *Dn. Arn. Engelbr. de juriſd. Imp. theſ. 135.* ſæpè allegatum textum ad eum caſum, ubi Epiſcopus vel alius Eccleſiaſticâ dignitate prædıtus conſenſu eorum, ad quos dignitatis conferendæ jus pertinet, Auguſtanam confeſſionem amplexus eſt, non extendendum eſſe quis dicat, nihil improbabile dicet.

XXXVII. De eo etiam haut levis poſſet moveri quæſtio, an Capitulum ſede vacante ad comitia vocari debeat? Quod affirmandum haut dubiè eſt: Capitulum enim juxta *Felin in c. 1. n. 19. de jurejur.* & qui hunc ſequitur, *Gailium 1. obſ. 30. n. 12.* non eſt inferius Epiſcopo; ſed ei mortuo in jus omne quôdam accretionis modô ſuccedit, *Dn. Paurmeiſt. lib. 2. c. 7.* A quo certè comitiorum jus nullibi excluſum reperio. In qua etiam opinione exempla in receſſibus Imperii obvia non parum me confirmant. Nam Dechand vnd Capitul zu Münden/ Anno 55. Item Probſt/Dechand vnd Capitul des Thumſtiffts Freiſingen Anno 1559. Item Dechand vnd Capitul des Stiffts Halberſtadt Anno 76. ſede vacante comitiis interfuiſſe ex eorundem ſubſcriptione pateſit. At, inquies, Capitulum non ſuccedit Epiſcopo in facultate eligendi Imperatorem? *Joan. Franc. Pavin. in tr. de offic. & poteſt. Capitul. ſede vac. q. 2. p. 2. pr. n. 17. & ſeq. Jacob. Sbroz. de vicar. Epiſc. lib. 2. q. 30. n. 3. Buxtorff. ad Aur. Bull. th. 15. lit. C.* Ergò nec in jure ſuffragandi in comitiis. Niſi ex *c. 2. ne ſede vac.* reſponderi poſſit, ſubſiſto & lectori cogitandum relinquo.

XXXVIII. Principum ſecularium in Germaniâ non ita definitum eſſe numerum ſcribit *Thuan. lib. 2. hiſtor.* quod ſuô modô concedere facilè poſſum. Sed omninò tamen certæ ſunt familiæ, ex quibus certi itidem comitiis interſunt. Numerantur autem hodiè ſecundum *Dn. Paurmeiſt. lib. 2. c. 1. pag. 327.* duodevinginti. I. Archiducum Auſtriæ, quorum duę ſunt lineæ: una, quæ à Ferdinando; altera, quæ à Carolo V. Imperat. originem traxit & Burgundica vocatur; Unde fit, ut hodiè Rex Hiſpan. ratione Burgundiæ ſit ſtatus imperii &

ad

ad comitia vocetur, *Gail. de Arreſt. c. 6. n. 15.* II. Ducum Bavariæ in duas itidem lineas diſtincta, quarum una Bavarica altera Palatina dicitur. III. Ducum Saxoniæ, Marchionum Miſniæ & Landgraviorum Thuringiæ. IV. Marchionum Brandenburgenſium. V. Ducum Brunſuicenſium & Luneburgenſium. VI. Ducum Juliacenſium, Bergenſium & Clivenſium, quorum ſtirps nuper exſtincta eſt. VII. Ducum Pomeraniæ. VIII. Ducum Megapolitan. IX. Ducum Wirtenbergenſium. X. Landgraviorum Haſſiæ. XI. Marchionum Badenſ. XII. Ducum Saxoniæ inferioris, ſive Lawenburgenſ. XV. Ducum Sabaudiæ. XVI. Principum Anhaldinorum. XVII. Ducum Lotharingiæ. XVIII. Comitum Arnbergicorum, qui à Divô Maximilianô II. inter Imperii Principes ſuſcepti ſunt. Ubi Duces Burgundiæ & Lotharingiæ rectè adſcripſiſſe videor; nam utrumq; ſtatũ membrumq; Imperii eſſe ex binâ tranſactione, quarum altera Annô 1542. altera annô 1548. cum Cæſare & Statibus inita eſt, evidenter liqueſcit. Non gravabor utriuſque ſubnectere tenorem. Prior ſic ſe habet: Alſo daß obgenandter vnſer Schwager/ Hertzog Anthonius vnd ſeine Erben/ Hertzogen zu Lottringen/ nicht allein mit Particularſtücken / ſo von dem Heiligen Reich zu Lehen oder Afterlehen rühren vnnd gehen/ ſondern auch mit dem Hertzogthumb Lottringen vnd was demſelben als einem Hertzogthumb zugehörig iſt/ als nemlich Blanckenburg/ Pontamonſa vnd dergleichen nun hinfüro vnd zu ewigen Zeiten in der Römiſchen Keyſer/ König vnd des heiligen Reichs Schutz vnd Schirm ſeyn / vnd wie andere Fürſtenthumb vnd Stände des Heiligen Reichs/geſchützet vnd geſchirmet werden ſollen ꝛc. Dargegen ſollen vnd wollen gedachter Hertzog Anthon vnd ſeine Erben alle vnd jede Anſchläge vnd Aufflagen die jederzeit von gemeinen Ständen in dem Heiligen Reich fürgenommen vnd gemacht werden/ tragen/ vnd nemlich in jeden Anſchlag zwey Theil/ daß ein Drittheil weniger oder minder iſt des Anſchlags oder Aufflage ſo einem Churfürſten aufferlegt wird/ geben vnd entrichten. Altera ita ſonat: Daß wir als rechter Erb vnd Oberherr gemelter vnſer Niedern Erbland für

vns vnnd vnſere Erben vnnd Nachkommen/ ſampt denſelben nachbenandten vnſern Nieder Erblanden/ nemlich die Hertzogthumb Lottricht/ Braband/ Symburg / Lützenburgk / Geldrn/ die Graffſchafften Flandern / Artheiß/ Burgund/ Heingeno/ Holand / Seeland / Namur/ Zurphen / die Marggraffſchafft des H. Reichs/ die Heerſchafft Frißland/ Vtricht / Ober Jſſel/ Groningen / Falckenberg / Dalheim / Salin / Mecheln vnnd Maſtricht/ mit allen deren mediatè & immediatè zugehörigen vnd eingeleibten geiſtl. vnd weltl. Fürſtenthumen/ Prælaten/ Digniteten/ Graffſchafften/ Frey vnd Herrſchafften vnd derſelbigen zugehörigen Saalen/ Vnterthanen vnd Verwandten/ hinfüro zu ewigen Zeiten / in der Röm. Keyſ. vnd Könige vnd des Heiligen Reichs Schutz / Schirm / Vertheidigung vnnd Hülff ſeyn/ auch dieſelben Freyheiten / Rechten vnd Gerechtigkeiten freyen vnnd gebraůchen / vnd vorgemelten Röm Key. Kön. vnd des H. R. Ständen / jederzeit wie andere Fürſten/ Ständ vnd Glieder deſſelben H. Reichs / geſchützt/ geſchirmt/ vertheidigt vnd getrewlich geholffen / vnd dann auch zu allen Reichstägen vnnd Verſamlungen beſchrieben/ vnd erfordert werden ſollen/ ob ſie wollen dieſelben neben andern Ständen zu beſuchen vnd zu beſchicken haben/ auch jhnen vnſer Erben vnnd Nachkommen vnſern vnd derſelben Seſſion vnd Stimmen/ von wegen obberůrter vnſerer Land/als ein Ertzhertzog zu Oſterreich zugelaſſen werden ſollen / Dagegen wir vns von oberzehlter vnſerer Land vnd Leut vnd dero Nachkommen wegen bewilligt/ daß alle ſolche vnſere Land in verſtehender Noht/zu Handhabung vnd Wolfahrt des H. Reichs auch Vnterhandlung Friedens vnd Rechtens / vnd allen andern des H. Reichs Anſchlägen/ ſo durch gemeine Stände jederzeit bewilligt vnd beſchloſſen worden / ſo viel als zween Churfürſten ſich erſtrecken/ leiſten vnd contribuiren rc. Ex quâ poſtremâ, quod obiter monere placet, tranſactione Sole ipſô clarius adparet, quod provinciæ Belgicæ,quotquot ſunt, membra ſint Imperii. Id quod & ipſi Belgæ in *libellô ſupplici Imp. Majeſtati cæterisq; Imperii Statibus in comitiis Spirenſibus Anno 1570. exhibitô*, hiſce verbis diſertiſſimè confeſſi ſunt: *Ipſum deniq; Carolum Imperatorem*

non

non ita pridem univerſam illam ditionem inter ſacri Imperii ordines ac limites Auguſtæ publicis comitiis Germaniæ Principibus aſſentientibus retuliſſe, ut eſſent in Imperii tutelâ, contra omnem vim atq; injuriam: eoq; nomine ad omnia Imperii comitia Legatos ex provinciâ Belgica miſſos fuiſſe, tributumq; ad Turcæ vim repellendam imperatum præſentaſſe, ac etiamnum hodiè litem inter Brabantiæ Ducem ac Epiſcopum Magdeburgenſem, uter eorum in comitiis digniori locô ſedere debeat, in judicio eſſe. Ita ut indubiè inferioris Germaniæ provinciæ ab Imperiô alienæ exiſtimari non poſſint. Viderint itaque, quô jure alienos ſe nunc reddant, libertatemq; affectent plusquàm Majeſtaticam. Planè jugô Hiſpanicô ſoluti ad Imperium redire jure poſtliminii debuiſſent. Et Rudolfus II. in litteris annô 1607. ad Ordines perſcriptis Provincias Belgicas ſibi ac Imperio rectiſſimè adſeruit, Vid. *D. Baud. de induc. belli Belg. lib. 1. pag. 40. Meteran. lib. 27. hiſt. Belg. pag. 417.* Nec obtentus deſertionis momenti alicujus eſt; quippe bello inter Hiſpanos & Ordines fœderatos implicare ſe Principes Imperii juſtis de cauſis detrectarunt, vide *Warem. de Erenb. lib. 1. de fœder. c. 2. n. 144.*

XXXIX. Ad hanc Principum claſſem referuntur quoq; Comites & Barones; non quod dignitate ab iiſdem non ſint diſtincti: ſed quod unum eundemq; cum illis Senatum in comitiis conſtituant, *Dn. Paurm. lib. 2. c. 2. n. 22.* Non tamẽ omnes Comites ſunt ſtatus, nec eorũ comitatus Reichs Lehn/ſed quidam ſunt Eigenthumb; cujuſmodi eſt comitatus Moers/ *Auctor deciſ. Cam. in verb. comitatus.* Hinc qui tales poſſident, ad comitia non vocantur. Sed & alii quoque ſunt comites, qui in matriculam non ſunt relati, nec Imperio immediatè ſubjecti; ſed Principes, quibus ſubſunt, ſuperiores in totum recognoſcunt, ut Comites de Hardeck/ qui Auſtriacis; & Comites de Newgarten/ qui Ducibus Pomeraniæ & Epiſcopo Caminenſi parent; adeoq; Statuum jure minimè gaudent, *Rulant de commiſſar. p. 1. lib. 5. c. 3. n. 27. & ſeqq.* Nobilium autem Imperio immediatè ſubjectorum in comitiis nulla habetur ratio: non enim ſunt ſtatus; nec reperiuntur in matriculâ. Idq; moribus noſtris indubium eſt. Olim ſanè comitiis quoq;

illos interfuiſſe, planum ſit ex *Bullâ Sigiſmundi* §. 2. & §. 4. *à Goldaſtô tom. 1. Conſtit. Imper. pag. 143. & ſeq. relatâ*, & iis, quæ tradit *Buxtorff. ad Aur. Bull. th. 5. lit. C.* Tacitâ verò conſuetudine, cum de jure ſcriptô non conſtet, eis inſignem illam prærogativam ademtam ſuſpicor. Neſcio igitur an dandum ſit *Bruningo*, quod *de var. univerſ. ſpec. th. 18.* adſerit; non invitis, ſed maximè volentibus nobilibus factum, ut ad comitia vocari deſierint. Præcipuus certè honor eſt eſſe ſtatum Imperii, inquit *Auctor* des gründlichen Berichts von des H. Reichsſtadt Friedeberg Stand / Regalien &c. *c. 2. n. 15.* Quis itaque credat, nobiles dignitatem illam in comitiorum Statuumq; jure conſiſtentem adeò temerè fuiſſe jactaturos? præſertim cum ab onere contributionum non magis immunes facti ſint, quàm alii juris comitiorum adhucdum participes; Id quod ex *Receſſ. Auguſt. annô 1500.* ſatis liquidò evincitur: Ibi enim Maximilianus I. decrevit, Daß mit der freyen Ritterſchafft Ernſtlich gehandelt vnd geredt werden ſolte / zu Beſchirmung des H. Reichs / darvon ſie vnd jhre Vorfahren jhre Ehr vnd Würde auch den mehrern Theil jhres Guts haben / jhre getrewe Hülffe / wie jhnen als Chriſtgleubigen Rittern vñ Knechten des H Reichs wol anſtehet / zu thun. Et etiamnum receptum eſt, ut comitiis exactis de auxiliis ſolicitentur; idq; Receſſibus imperii ſolet inſeri. De eô dubitatum memini, an Comes, qui integrum Comitatum, omnesq; eò pertinentes ditiones Principi cuidam obtulit, ac viciſſim ab eô in feudum recognovit, Statibus Imperii adhûc ſit accenſendus? Et præter illa, quæ pro dilucidatione hujus quæſtionis accumulatim congeſſit *Joan. Borcholt. part. 2. conſil. 11.* advertendum hîc eſt, non eſſe in Comitis aliusvè arbitriô, è numerô Statuum ſeſe eximere, ac alterius ſubmittere poteſtati, *Gail. 1. obſ. 21. n. 1. M. Steph. de juriſd. lib. 2. p. 1. c. 4. n. 49. & ſeqq.* Cum enim communi Cæſaris Procerumq; adſenſu in ordinem Statuum ſit adſcitus, plurimumq; Imperii interſit, ut Status integrè conſerventur, *Gail. d. loco d. Auct* des gründlichen Berichts *&c. c. 1. n. 90.* ſubmiſſio illa Imperio præjudicio eſſe nequit. Et aliàs certum eſt, ei juri, quod & publicum commodum

dum ſimul ſpectat, (quale etiã eſt, de quo nobis jam ſermo, *d' auctor* des gründlichen Berichts *&c. c. 1. n. 96.*) non poſſe efficaciter renunciari, *A. Hering. de fidejuſſ. c. 6. n. 182.* Quô ſtante, quid in hac quæſtione ſtatuendum, cuivis obvium eſt. Hoc ſaltem addo, Comites de Schwartzburg/ alioſq; Sereniſſimo Electori Saxoniæ adeò eſſe ſubjectos, ut ob quamlibet cauſam, etiam feuda, quæ ab eô recognoſcunt, non concernentem in supremâ Curiâ Lipſienſi conveniri queant, *Ulric. quæſt. Saxon. 11. & 12.* propterea tamen eos Status Imperii ampliùs non eſſe nemo dixerit.

X L. Electores & Principes ratione principatuum quos poſſident, ſtatibus accenſeri, adque comitia vocari, in propatulô eſt. Quæritur hinc, An Electore vel aliô Principe durantibus comitiis fatis concedente ſucceſſor ante petitam & impetratam à Cæſare inveſtituram poſſit retrò acta in comitiis ratihabere, & legatis mandare, ut ſuô nomine ſeſſionem & jus ſuffragii continuent? Hanc ſtatus controverſiam in comitiis Ratisb. Annô 1608. à Ferdinandô Cæſaris tum temporis Commiſſariô ac quibuſdam aliis Catholicis Joan-Friderico Duci Wirtenberg. fuiſſe motam, prætenſumque quod nulla ipſi in comitiis vox vel ſeſſio etiam apprehenſâ Ducatûs poſſeſſione intra annum ad inveſtituræ petitionem indultum competeret, priusquàm à Cæſareâ Majeſtate vel inveſtitus vel indultô habilitatus eſſet, refert *Gerl. Buxtorff. ad Aur. Bull. th. 85. lit. H.* Quod Statuum Pontificiorum placitum an in decretum abierit, neſcio. Illud ex juris ratione ſcio, quod in unô introductum eſt, bonâ id occaſione ad aliud extendi *l. 12. l. 13. de LL.* In Eligendi verò jure introductum hoc eſt, ut ad hæredem primogenitum tranſeat, inveſtiturâ etiam nondum impetratâ *Aur. Bull. c. 6. c. 20 Buxtorff. d. loc.* Hoc itaq; ad jus ſeſſionis & ſuffragii in comitiis vi extẽſionis rectè adcommodabitur. Porrò cùm feuda principatuum & Ducatuum, ſint ex pactô & providentiâ; ac ſucceſſores per inveſtituras majorum jàm habeant jus quæſitum, novâ illâ inveſtiturâ non tàm acquirunt feudum, quàm quod habent, conſervant. Adde quod vocem dare in comitiis ſit fructus

feudi, arg. eorum, quæ tradunt *Felin. in cap. cum olim. de major. & obed. Decian. reſp. 8. num. 228.* Omnes autem fructus ad vaſallum ſpectare ante petitionem inveſtituræ, tàm certum eſt quàm quod certiſſimum. Et ita in terminis decidit *Garz. Maſtrill. deciſ. conſiſt. Sicil. 18.* ubi *n. 8.* poſt alios addit, etiamſi ſententia contra poſſidentem lata ſit; voces tamen datas in Parlamentô non retractari. Sed & obſervantia Imperii in promtu eſt. Nam an. 1567. Philippi Landgravii filios, Wilhelmum, Ludovicum, Philippum junior. & Georgium; an. 98. Joachimum Frid. Marchionem Brandeburg. & Fridericum IV. Electorem Palatinum ratione Simmern; Annô 1603. Carolum Ducem Megapolitanum, quamvis nondũ inveſtitos, comitiis interfuiſſe, ac tam ſedendi quàm ſuffragandi jus exercuiſſe, ex ſubſcriptionibus Receſs. Imp. ac hiſtoriarum monumentis cognoſcimus. Quæ exempla quoq; *Gerlac. Buxtorff. d. loc.* obſervavit; quamvis in eô, quod de Fridericô Duce Wirtenberg. adducit, falſus & contrà veritatem hiſtoricam. Sic etiam cum an. 1586. Wormacię conuentus deputatorum haberetur, eóq; durante è vivis excederet Elector Auguſtus Dux Saxoniæ, omiſſę dicuntur fuiſſe conſultationes, utpote exſtinctô mandatô, tamdiu, donec Chriſtianus I. in Electoratu ſucceſſor Heros fortiſſimus injungeret Legatis, ut progrederentur in conſultando juxta litteras mandati & inſtructionem à patre Electore acceptam. Et ad exemplum Joachimi Friderici Brandeburgici Electoris accedit, quod cum parens Elector Anno 1598. obiiſſet, quidam Imperii Princeps virtutis & ſapientiæ laude per totum Imperium maximè conſpicuus Filium Succeſſorẽ rogarit, ut mandaret Legatis, in deliberationibus ut pergerent, & paterna mandata ſtudioſè exſequerentur: quæ utiq; exhortatio procul dubiô intermiſſa fuiſſet, niſi optimo Principi & Conſiliariis, quos habuit, rerum Imperialium ſcientiſſimis conſtitiſſet, jus ſeſſionis ac ſuffragii etiam ante impetratam inveſtituram principi Imperii competere. Sed & idem, Eccleſiaſticô aliquô Principe ſtantibus comitiis exſtinctô, & aliô per capitulum electô, rectè dixerim. Etſi id fortè non admiſerit *Andr. Knich.*

Comment.

comment. in jus Saxon. verbo, ducum. c. 2. n. 12. Nam Eccleſiaſticis tantum tribuit Electio, quantum ſecularibus pactum & providentia. Nec exemplis deſtituor. Joanne enim Archiepiſcopô Trevirenſi 9. Febr. annô 1567. mortuô, in ejus locum Jacobus ex veteri familiâ ab Els concordibus ſententiis ac votis ad Archiepiſcopatum adſumtus in Comitiis eôdem annô habitis, ad quæ non ipſe, ſed ejus prædeceſſor vocatus erat, antequam inveſtituram à Cæſare Impetraſſet, ſeſſionem & ſuffragium nemine contradicente continuavit. Ita quoq; Daniel Archiepiſcopus Moguntinus in locum Sebaſtiani, qui 18. Martii annô 1555. obierat, electus Comitiis Auguſtæ eô tempore habitis per Legatos interfuit, *Nicol. Serar. lib. 5. Rer. Moguntiac. fol. 919.* Et cum ſub tempore Comitiorum an. 1562. ad Maximilianum in Regem Romanorum eligendum ab Electoribus inſtitutorum Colonienſis fatis conceſſiſſet, tamdiu comperendinata fuit electio, donec à Capitulô Fridericus Archiepiſcopus proclamaretur; qui poſtea, non exſpectatâ Cæſaris inveſtiturâ, in Senatum Electorum haut difficulter receptus eſt: dicitur autem Cæſar Ferdinandus mandaſſe Capitulo, ut maturarent electionem, quò numerus Electorum compleretur. Quæ cum ita ſint, cordatioribus Politicis & JCtis dijudicandum relinquo, quàm benè vel malè ſenſerint illi, quibus religio nō fuit ſcribere, quod priusquam Principes Regalium ſuorum inveſtituram impetrarint, in Imperii conventibus ad ſeſſionem & votum non admittantur, ſive ſucceſſionem nacti fuerint ex jure ſanguinis ſive ex jure electionis. In quâ ſententiâ fuit *Chriſtophorus Wintzler in obſervationibus ſuis de Collect. c. 2.* pro quâ tamen ipſe nec leges adducit, nec rationes, nec auctoritatem; &, quod pejus eſt, ſic uſû obſervari ſcribit.

XLI. Porrò ſi Princeps decedat relictis pupillis aut minoribus, Tutores ipſorum aut Curatores ad comitia vocantur. Id quod in Electoribus quoque uſu venit; quamquam hi ſeptenniô ſecundum jus civile, & trienniô ſecundum jus Saxonicum citius pubertatem accipiant, ut ſuprà dictum ſuô locô eſt. Exemplum habemus in domô Saxonicâ utriusque

lineæ;

lineæ; Pomeranicâ item & Lotharingicâ, Annò 1603. in domô etiam Badenſi annô 1582. in domô Brandeburgicâ annô 1551. & ſæpiùs aliàs. Idem eſt in Comitibus Imperii. Nam & horum tutores ad comitia vocari ex ſubſcriptionibus Receſs. Annô 1594. & Annô 1603. pateſcit. Majorennes autem facti ſeſſioni in Comitiis occupandæ ferendisque ſuffragiis ipſi idonei ſunt. Quid verò ſi plures ſint, & minorennem ætatem egreſſi Ducatus vel Marchionatus feudum inter ſe dividant? Cæſare diviſionem approbante, & unumquemq; de portione ſuâ inveſtiente, ſinguli ad Comitia vocandi ſunt, ſinguli quoque ſeſſionem & votum habebunt, quippe intereſt reipubl. Daß das Reich an ſeinen Gliedern vnd Stimmen geſterckt werde/ argumentô eorum, quæ traduntur in *Decretò Spirenſi Annô 1570.* §. Nach dem auch noch etliche Reichsſtände. Exemplum nobis ſuppeditat domus Saxonica lineæ vinarienſis & Coburgicæ; quarum illa à Joanne Wilhelmô; hæc à Joanne Fridericô ortum ducit. Item domus Brandeburgica in ſucceſſoribus Georgii Friderici Marchionis, Chriſtianô videlicet & Joachimô Erneſtô Marchionibus Brandeburgicis: quorum ille Culmbaci; hic Onolsbaci reſidet. Diverſum eſt, ſi in familiâ Principis alicuj⁹ inter fratres jus primogenituræ ex conſuetudine privilegiô vel teſtamentô introductum ſit: tùm enim primogenitus, qui Ducatum ſolus adminiſtrat plenô jure, ſolus quoq; vocatur, excluſis fratribus reliquis: quemadmodum fieri videmus in domô Bavaricâ, Brunſwicenſi Wolffenbüttelicæ & Luneburgenſis lineæ, Wirtenbergicâ, Haſſiacâ lineæ Darmſtatenſis &c. Quod jus πρωτοτοκείας uti reſpectû fratrum durum fortè ac rigidum nimis eſt, *Vaſq. lib. 2. de ſucceſſ. reſolut. §. 13. n. 7. & 8.* ita ſplendoris familiæ conſervandi intuitû æquiſſimum, *Nicol. Sudor. lib. 2. diſput. civil. p. 137. Fachinæ. lib. 1. conſil. 26. poſt. n. 23. & ſeqb. Ludov. de Molina eruditè lib. 2. de primog. cap. 1. Gail. nervosè & eleganter 2. obs. 153.* de quô prolixè diſſerere non eſt hujus loci, nec fortè ad cujusvis ſtomachum. Quid autem è contrariô, ſi nec diviſio facta ſit, nec juri primogenituræ locus? an & eô caſû ſingulis ſeſſionis ſuffragiiq; jus competet? ita exiſtimare videtur

detur *Auctor tract.* Wie ein Fürſtlich Haus zu erhalten. *circa fin.* ſic inquiens: In Reichs Räthen / Viſitationstägen / Kreißtägen ſoll einem jeden / der verheirath iſt / oder 24. Jahr erreicht / bevorſtehen ſeyn votum zu geben. Quod nondum concoquere ego poſſum. Cum enim Fratres Principes antequàm dividunt unam patris perſonam, adeoq; unum ſolummodò ſtatum repræſentent, plura unô vota habere vix poterunt. Et hoc uſû quoq; ſervari, veroſimile eſt.

XLII. In Imperiô etiam inſolens non eſt, ut Principes plures habeant ditiones, quæ ipſis jure ſucceſſionis vel ſimili quôpiam titulô obvenerunt. Hos igitur ad comitia ita vocari convenit, ut omnium, quos poſſident, Ducatuum nomine adeſſe jubeantur. Hinc Elector Palatinus comitiis intereſt, ut Elector; deinde ut comes Palatinus, ratione Pfaltz Sim̃ern vnd Pfaltz Lauttern. Et nomine quidem, quô Elector eſt, in Electorũ; quatenus v. comes Palatinus, in Principum Senatû ſeſſionem obtinet. Eôdem modô Duces etiam Saxoniæ duplici nomine ad comitia vocantur, primò, ut tales; deindè, ut condomini der Fürſtlichen Graffſchafft Henneberg. Et Philippus Ludovicus Comes Palatinus ad comitia fuit vocatus als Inhaber der Herrſchafft Ehrnfelß / *Receſs. Ratisb. an. 1603.* Non in omnibus tamen & ſemper id fuit obſervatum. Nam Illuſtriſſimum Heinricum Julium Ducem Brunſwicenſem & Luneburgenſem ratione ditionis morte Erici Ducis Brunſwic. ad Patrem illius Julium devolutæ in comitiis peculiarem unquam ſeſſionem habuiſſe aut jus ſuffragii exercuiſſe ex Receſſibus non adparet. Ejusq; rei plura exempla, ſi opus foret, adduci poſſent. Sed optandum eſſet, occaſiones augendi numerum ſententiarum licitis honeſtis & legibus Imperii non prohibitis modis in Senatu Principum oblatas incurioſè haut fuiſſe neglectas.

XLIII. Eveniſſe non ſemel novimus, ut Principes fœminas ignobiles & plebeias in uxores duxerint. Dubitatur hinc, an natus ex Principe & plebeiâ ad comitia vocari, ac jure dicendæ ſententiæ frui debeat? Quod vix admitti exiſtimo. Nam in *Ordinatione Regimenti* zu Wormbs *anno 1521.* auffgerichtet /

richtet / diſpoſitum eſt, do Churfürſten vnd Fürſten ſolchen Reichsraht zu beſitzen nicht annemen wolten oder köndten / alsdann ſoll Stadthalter eine andere redliche vnd tapffere Perſon an derſelben ſtat jhres Genoſſen oder Gleichen erwehlen vnnd nehmen. Quâ ſanctione Imperii refragante ejuſmodi ex vilioris conditionis matre prognatus in conſilium Imperii admiſſus vix fuiſſet. Idem ergò de comitiis eſto judicium. Præterea tralatitium eſt, in Eccleſiaſtica collegia der hohen Stiffte neminem recipi, niſi qui à pluribus generationibus ex utroque parente nobilis ſit, *Bon. de Curtil. tr. de nobil. p. 4. n. 28. Bocer. de Regal. cap. 2. n. 12.* Quod idem quoque in ludis equeſtribus ſervari teſtatur *Reinhardus Comes* in Solms &c. *in libell.* von des Adels Vrſprung allegatus *à Petro Fritz de nobil. civil. concluſ. 20.* Cur ergò deterioris conditionis eſſent Principes Imperii in ſublimiori dignitatis gradû conſtituti? Maximè verò cum & aliàs moribus Germanorum conveniat, ut nobilitatis non à patre modò; ſed & matre profluentis habeatur ratio: etſi ſecus ſit de jure civili, *l. cum legitim. de ſtat. hom. Palæott. de Noth. & Spur. c. 61. n. 2.* Verùm hæc ut à diſputante non definiente dicta intelligi cupio.

XLIV. Tertiam eorum, qui ad comitia vocantur, claſſem conſtituunt civitates; eæ ſcilicet, quæ Imperio immediatè parent. Pro cujus rei accuratiori intellectu differentia inter civitates in orbe Imperii ſitas cumprimis notanda eſt. Quædam enim liberæ ſunt, quædam municipales, quædam mixtum ſtatum obtinent, *Mynſing. Reſponſ. 13. n. 10.* Nulla autem civitas in Imperio eſt ἀκέφαλος, *Knich. in Epopſ. n. 205.* Liberas hîc appello, quæ nullum inferiorem Principem vel alium Imperii ſtatum ſuperiorem agnoſcunt; ſed ſoli Imperatori ac Imperio immediatè ſubſunt. Eæq; partim Freyſtädte; partim Reichsſtädte vernaculè audiunt; in quarum diſcrimine conſtituendô valdè varii ſunt auctores. Alii enim Freyſtädte illas dictas volunt, quæ ſemper & ab ævô nullum alium ſuperiorem præter Cæſarem Roman. agnoverunt: Reichsſtädte verò, quæ aliis quidem ſubjectæ, poſteà exemtæ & Imperio immediatè ſubjectæ fuerunt, *P. Webner. in obſerv. pract. verbò*

freye

freye Reichsſtädte. Quidam hanc differentiæ rationem planè invertunt;& quas illi Freyſtädte/hi Reichsſtädte nominant,& vice verſâ, *Matth. Steph. de juriſdict. lib. 2. p. 2. c. 1. nu. 82. & ſeq.* Nonnulli Liberas ideò vocari exiſtimant, quod præ cæteris peculiaribus privilegiis & immunitatibus gaudeant, *Münſter. lib. 3. Coſmogr. c. 24. Rulant. de commiſſ. p. 2. lib. 5. c. 4. n. 41.* Alii aliter ſentiunt, ut videre eſt apud *Auctorem deciſ. Cameræ, verbô civitas.* Quicquid verò tandem differentiæ inter eas ſit; utræque hodiè pari cenſentur jure ac ſtatû; omnesque immediatè Cæſari & Imperio ſubditæ ſunt. Quô ſenſû copulativè Freye vnd Reichsſtädte ponuntur in Receſſibus. *Wehner. d. loc.* Gailius quoq; *de Arreſt. Imp. c. 9. n. 1. & 2.* promiſcuè eas adpellat. Ac hæ propriè ſunt, quæ inter ſtatus referuntur Imperii; quæq; catalogo, quem matriculam vocant, inſcriptæ in Senatû Imperiali Civitatum der Städte Raht ſeſſionem & votum ſibi vendicant, *Wehner. in obſervationib. pract. d. loc. pag. 144.* Municipales autem illæ dicuntur, quæ Principibus & Ordinibus ſimpliciter ſunt ſubjectæ, vulgò Land: oder Fürſtenſtädte vocatæ. Tertii generis ſunt, quæ ex parte Imperatorem, ex parte inferiores Principes Dominos agnoſcunt, *Gail. 2. obſ. 45. n. 10. Rulant. d. loc. n. 47.* Et hæ viciſsim ſunt vel pactitiæ, vel exemtitiæ, vel privilegiariæ, de quibus omnibus & ſingulis videri poſſunt, *Dauth.* im Bericht vnd Erklerung an Raht zu Braunſchweig. *pag. 33. & ſeqb. & in Hypotypoſ. ſect. 6. Bruning. de var. univerſ. ſpecieb. th. 14. & 15.* hic attigiſſe ſufficiat. Illud ſaltem addo, Hamburgum, cum ad tertium hoc genus propriè pertineat, inter ſtatus malè referri, *Gilman. Tom. 1. Symph. p. 1. tit. 3. vot. 3. in pr.* De Erphordiæ quoque exemtione & juribus apud eumdem *tom. 1. tit. 2. vot. 1.* prolixè diſquiritur. Nec ignota eſt doctis pariter ac indoctis controverſia de Brunſwicô. Sed neutram immediatè ſub Imperio eſſe, veriſsimum eſt, *Meichſner. deciſ. 201. lib. 4.*

XLV. Civitates hæ Imperiales etſi inferiorem inter ſtatus locum obtineant, dubium tamen non eſt, quin æquè ac reliqui ſtatus eminentiores fulcra & columnæ ſint Imperii, *Auct.* gründlichen Berichts des Heyligen Reichsſtadt Friede-

berg Standt ꝛc. *c.15. n.11.* Quod ſentiens Carolus IV. in extollendis & augendis civitatibus, quarum opes & robur didicerat eſſe opes & robur Imperii, admodum ſedulus fuit, verba ſunt *Peuceri lib. 5. Chron. in vitâ Caroli IV. pag. 179.* Imperator quoq; Sigismundus quantum illis tribuat, ex *politicâ* ejusdem *reformatione c. 10.* cognoſcere eſt. Do wurden / inquit, die Heiligen Reichsſtädte geordnet vnd gefreyet / darumb ſtehen ſie geſchrieben Heylig / wen jhnen ward entpfohlen alle gerechte vnd göttliche Seeligkeit / vnd ward die Chriſtenheit durch ſie geſtercket. Digniori certè nomine, quàm Heilig / nominari non potuiſſent. Sed & præterea nobilia Imperii membra à Cæſaribus hinc inde vocantur, *Sixtin. de Regal. lib. 1. c. 4. n. 80.* quô ipſô dignitas earundem illuſtris abundè oſtenditur. Uti ergò eorum, qui invidiâ ergà Principes toti ſpumant, & econtrà gut ſtädtiſch ſeyn / *Clapmar. lib. 2. de Arcan. Rerump. c. 19.* temeritatem minimè probo: ita aliorum inſtitutum ergà civitates ſatis injurium exiſtimo, qui illarum libertatem jura ac privilegia quavis arreptâ occaſione, quantum poſſunt, imminutum vel prorſus abolitum eunt. Quinimò æquum eſt, ut ſua civitatibus libertas ſarta tectaq; maneat, ac omnes & ſinguli Imperii ſtatus ſeſe invicem comiter obſervent, *Joan-Georg. Becht. de ſecurit. & ſalv. cond. th. 161.* ita tamen, ne infimi exæquentur ſupremis; ſed Electorum cumprimis auctoritas in reliquis debitam excitet reverentiam.

XLVI. Civitates non modò ad comitia citari; ſed & inſuper votum habere ac ſeſſionem, ſupra dictum eſt. Non deſunt tamen, qui conſilium civitatum in dubium vocarunt, conſultandi in comitiis poteſtatem ipſis quidem concedendo, jus verò ſuffragii eis competere negando apertè; veluti *Peucerus in complem. Chron. lib. 1. Orator Reipubl. Venet. de Aulâ & Regnô Imperat. Rom. apud Philipp. Honor. pag. 55. Munſter. 3. Coſmogr. c. 21.* & alii. De quô videndum nunc eſt. Certè pro civitatibus rationes pugnant fortiſſimæ. Etenim conſtat ex conſtitutionibus Imperii, collectas imponi per modum contractus. Eas autem exſolvunt quoq; civitates. Ergò, ne conventio cum unô inita alteri noceat, contrà *l. 27. §. 4. in fin. de pact.*

pact. Surd. deciſ. 291. n. 7. ut & ipſæ interpoſitô conſenſû contrahant neceſſum eſt. Neceſſitas verò conſenſus non nudum conſilium, ſed ſuffragium ſupponit. Deinde civitates ſub eâdem formulâ ad comitia vocantur, quâ ſtatus reliqui: mit vnd neben allen andern ſtänden helffen handelln Rathſchlagen vnd ſchlieſſen. Aut proinde jus ſuffragii illis tribuendum, aut illuſoria hæc erit ad comitia invitatio. Adde, quod in plurimis decretis Imperii hæc vel ſimilia in calce addi ſoleant: Vnd wir Churfürſten / Fürſten / Prælaten / Graffen vnnd Herren / auch der Churfürſten / Fürſten / Prælaten / Graffen vnd Herren vnd deß heiligen Reichs Frey: vnd Reichsſtädte Botſchafft vnd Gewalthabere hernach benandt bekennen öffentlich mit dieſem Abſchiede / daß alle vnd jede Puncten vnd Articul mit vnſern guten Wiſſen / Willen vnd Rath fürgenommen vnd beſchloſſen ſind. Quod ſi decreta civitatû quoq; conſenſû fabricantur; cur voti jure eas privabimus? maximè, cum ipſa experientia earumdem cauſam defendat, cui utiq; tanquàm teſti omni exceptione majori rectè creditur. Accedit præterea ipſorum Imperatorum teſtimonium; uti Friderici III. *in Reformat. Francoford. annò 1442. in princ. ibi:* Vnd darumb durch Anbringen auch mit Beiweſen vnd Rath vnſerer vnd deß heiligen Reichs Churfürſten / vnd Fürſten Geiſtlicher vnd Weltlicher etc. vnd Städte / die wir dann durch ſie ſelbſt oder jhre mechtige Sendtboten darumb inſonderheit her zu vns zukommen / geboten vnd geheiſſen: & Maximiliani I. *in Conſtitutione* vom Königlichen Landfrieden *annò 1495. in fine Princ. ibi:* Darumb mit einmütigen zeitigen Rath. Pluriumq;, quos conſultò hîc prætereo. Neque ſilentio involvendum, civitates habuiſſe ſeſsionem & votum in conſiliô Imperiali Reichs Regiment / à Maximil. I. cum Procerum conſenſû annô 1500. Auguſtæ inſtitutô, *tit.* Wie zwantzig Perſohnen in das Regiment genommen. *in verbis:* jtem / ſollen auch alle viertel jhar. quæ igitur eſt ratio, ob quam in comitiis deterioris conditionis eſſe debeant? His ita ſtantibus qui de ſeſsionis votiq; jure civitatibus competente amplius dubitat, de ſole eum dubitare neceſſe eſt, verbis utor *Wehneri*

d. loc. pag. 145. Obſervandum tamen benè eſt, inter jus ſuffragii, quod Electoribus & Principibus competit, ac civitatum vota quandam eſſe differentiam: illorum enim, præcipuè Electorum, ſuffragia liberrima ſunt, & auctoritatis magnæ; harum non æquè: quoniam cum Electores & Principes ſententiam prius dicant, evenit, ut, dicente *Tacitô 4. Annal.* ob auctoritatem, quâ pollent, reliquis adſentiendi neceſsitatem faciant. Quod & haud obſcurè ſubindicat *Auctor* deß außfürlichen Berichts / wie es vff Reichstägen pflegt gehalten zu werden / ἀυτόπτης hujus rei teſtis; dum *c. 11.* in hæc verba ſcribit: Doch iſt im Reich wenig erhort / daß die Stádte ein ander Bedencken haben / oder der zweien andern Ráthe Bedencken diſputiren, ſondern laſſens gemeiniglich darbei bleiben. A quô non alienus eſt *Althuſius in Politic. c. 33. n. 76.* ubi ita infit: *Unde liquet, collegium hoc tertium non tàm ferre hîc ſuffragia, quàm alterius collegii ex duobus prioribus ſententiam adprobare, ut videatur id potius jus adprobandi, quàm ſententiæ dicendæ habere.* Etſi in eorum partem, qui ſuffragii jus civitatibus competere planè negant, proclivior ſit. Imò ſi ſuperiorum collegiorum votis accedere civitatum legati renuant; Imperator pro auctoritate jubere poteſt, ut reliquorum ſententiæ calculum ſuum adjiciant, quemadmodum in comitiis Ratisb. anno 1471. id factum conſtat ex actis, quæ *ſcripto cuidam ſub titulô,* kurtze Abfertigung / Proteſtation Verantwortung / Entſchuldigung / Oblation vnd Erbieten des Raths zu Braunſchwieg etc. inſerta ſunt, *pag. 363.* Verùm hæc auctoritatis prærogativa jus civitatum non lædit; & conſequenter tria ex commemoratis ſtatuum claſsibus conſilia reſultant; Unum Electorum; alterum Principum; & civitatum Imperialium tertium, *Obrecht. de jurisdict. cap. 6. n. 74. & 79.*

XLVII. Dividuntur autem civitates Imperiales in duo ſcamna, Rhenanum & Suevicum, vulgò die Reiniſche vnnd Schwäbiſche Banck / *Dn. Paurmeiſt. lib. 2. c. ult. n 15.* Et certus in utroq; ſcamnô eſt numerus, qui ex Receſsibus cognoſci abſque negociô poteſt. Olim verò plures fuiſſe civitates Imperiales, quàm nunc ſunt, Imperii matricula comprobat.

Quæ-

Quædam enim ab Imperiô vel in totum avulſæ ſunt, ut Elbinga, Dantiſcum, Metis & aliæ; quædam à Principibus exemtæ, eorumq; juriſdictioni ſubjectæ, veluti Suſatum, Brackela, Lemgovia &c, *Dn. Paurmeiſt. lib. 2. c. 1. n. 17. in fin.* Avulſio ſanè illa quô jure à Polonis & Gallis facta ſit, nemo ignorat, vide *decretum Cæſaris in comitiis Auguſt. an. 1548. Legato Regis Polon. datum, apud Goldaſt. tom. 2. Conſtit. Imper. pag. 241. §. 4.* Verùm de exemtione, num licita ſit, adhuc valdè controvertitur. Equidem, ſi in fraudem Imperii fiat, aut in diminutionem contributionum der Reichs Anlagen vergat, contra actionem Fiſcalis intereſſe Imperii prætendentis nullô modô poterit defendi, *Gail. 1. obſ. 21.* Sed, ſi exemtioni civitas ipſa conſentiat, & eximens pro eâ collectas ſolvat, an Fiſcalis adhuc poſſit experiri? dubium eſt. Et licet veriſſimum ſit, intereſſe Imperii non in contributionibus modò, ſed & ſtatuum multitudine præcipuè verti, *Receſſ. an. 1570.* §. Nachdem auch noch etliche Reichsſtände *pag. mihi 623.* vid. *Franc. Burckh. de Autonom. p. 3. c. 17. pag. 315.* lex tamen in contrarium ſcripta eſt, *Receſſ. Imp. an. 1548.* §. Vnd als durch die Kreiß: ibi: iſt in Berahtſchlagung dieſes Puncten befunden / daß gleichwol etliche Stände außgezogen / aber durch die Außziehenden werden des Reichs Anſchläge der Außgezogenen erlegt / dieweil dann derowegen kein Streit noch Irrung iſt / auch dem Heiligen Reich deßhalben an ſeinen Anlagen vnd Gerechtigkeiten nichts abgehet / ſo laſſen wir vnd gemeine Stände auch der abweſenden Botſchafften vnd Geſandten ſolches alles bleiben vnd beruhen / bevorab ſo die außgezogene Stände ſolches Außzihens vnd Vertretens zu frieden ſind: cui utique acquieſcere debemus.

XLVIII. Pro coronide hujus membri quæſtionem, à propoſitô licet paulò alienam, ſubjungere lubet; an civitates Imperiales jura territorii vel ſuperioritatis, & Regalia habeant? Quod dextrè intellectum adfirmare nihil hæſito: ſi videlicet jura illa à Principum perſonâ abſtrahas, ac in propriam ſimplicemq; eorundem intuearis eſſentiam. Quippe quod civitates Regalia, quatenus ea Principi ut Principi competunt,

petunt,

petunt, vulgò die Landesfürſtliche Obrigkeit / minimè habeant, abs ſe certum eſt, *Joan. Dauth.* im Bericht vnd Erklärung an Raht zu Braunſchweig. etc. *pag. 22.* Cum verò jura Regalia etiam ſine titulô ſubſiſtere queant, *Bruning. de Var. univerſ. ſpec. th. 19.* poſt *Barbat. conſil. 71. n. 3. vol. 3.* & civitates Imperii ſtatus indubiè fuit; cur territorii jura die Landes Ober: vnd Herrlichkeit illis negemus, cauſſam nullam video. Et hanc opinionem propugnant non infimi ſubſellii JCti; uti *Gail. 2. obſ. 57. n. 7. & lib. 2. de pac. publ. c. 6 n. 11. & de Arreſt. Imp. c. 9. n. 1.* ac alii quamplurimi. Nihil officit, quod quidam neſcio an ſatis juridicè objectant, civitates, quia privatorum locô ſint, *l. eum qui vectigal. de V. S.* regalium ipſô jure eſſe incapaces. Nam præterquàm quod in civitatibus mediatè Imperio ſubjectis id locum duntaxat habet, *Gail. d. obſ. 57. in fin. & de Arreſt. d. c. 9.* quis non intelligit, à municipiis veterum Romanorum, de quibus d. lex & ſimiles aliæ accipiendæ, ad civitates Imperiales non niſi ineptiſsimè inferri? Deus bone! præſens reipublicæ facies quàm aliena, quàm diſcrepans ab illâ antiquâ? Verbis hoc ſatis apertis exprimit *Auctor* Donawertiſcher Information *p. 1. pag. 121.* ſic ſcribens: Daß ipſa Reipubl. Germanicæ forma nicht auß den Lateinſchen Rechten / oder Bartolô vnd Baldô; ſondern viel mehr auß des Reichs löblichen Herkommen vnd dohero rürenden alten Verfaſſungen / aus der Guldin Bull / Keyſer vnnd Königlichen Capitulationen, des Reichs Abſchieden vnnd Conſtitutionibus zu nehmen. Quod rei præſenti aptiſsimè accommodari, facilè mecum adſeret, qui ſublimia civitatum noſtrarum jura expenſiùs ſcrutabitur: quomodò & ipſe *Waremundus de Erenberg. lib. 2. de fæder. c. 1. n. 39.* in hanc ſententiam, invitus licet, deſcendere cogitur: *dicamus ergò neceſſe eſt*, inquiens; *multas civitates habere rem, ſed non nomen. Appellaveris itaq; pro lubitû; quod tenent, tàm eſt tamen ſimile juri Principatus, ac ovum ovo.*

XLIX. Atque hæc de ſtatibus ad comitia vocari ſolitis Medicta ſufficiant. Italia, Gallia, Hiſpania, Anglia, Dania, Mediolanum, & alia regna exemtionis vel præſcriptionis titulum

lum prætendentia ſi tàm poſſeſsione quàm jure quidem ſubeſſent imperio; cauſam haberem juſtiſsimam, ut de eorumdem Regibus & Principibus hôc locô pro ratione inſtituti quædam dicerem. Sed quia jugum Romanum adeò excuſſerunt, ut nullus recuperandi modus ſuperſtes, *Alb. Gentil. de veter. cauſ. non reſuſcit.* Omnisq; actio prorſus inanis exiſtat, equidem an iis aliquis in comitiis locus ſit, fruſtraneum eſt diſquirere. Dolendum verò eſt & deplorandum cum gemitû, comitia Imperii Germanici, ad quæ tota ferè Europa olim confluxit, ceu videre eſt ex catalogô *Collect. Conſtit. Imp. tom. un. Goldaſti* præfixô, nunc à paucisſimis, qui ſuperſunt, Statibus peragi. Cæterùm fieri poteſt, ut & alii, præterquam qui jus ſeſſuræ ac dicendæ ſententiæ habent, comitiis adeſſe jubeantur. Quemadmodum Imperatorem Adſeſſores Cameræ ad comitia Ratisb. anno 1608. eô fine citaſſe refert *Auctor* Nothwendiger Erinnerung &c. *Informat.* Donawert. *oppoſitæ part. 1. pag. 270.* ut rationes ſententiarum in den vier Kloſter-ſachen ipſi ac Statibus exponerent. Ad quod tamen, ſi fides habenda *Auctori* Donawertiſcher Information *p. 1. pag. 197.* cum cauſam evocationis percontati eſſent, teneri ſe diſertè negârunt Camerales. An rectè, alii judicent. Ego certè, quomodo honeſtè id declinare potuerint, non video, adi *Auctorem d.* Nothwendiger Erinnerung *pag. 271.* Nec exemplô nova fuit ea Cameralium evocatio; nam idem Anno 1541. quoq; factum tradit *d. Auctor. pag. 270. in fin.*

MEMBRUM IV.

L. Litteris denunciatoriis acceptis neceſſitas comparendi ſtatibus præcisè impoſita eſt. Jus enim cogendi, quod Imperatori tribuitur, in ſtatibus requirit obſequium: ne ſcilicet hoc negatô illud fruſtaneum ſit. Et hactenus concedere poſſumus *Arniſæ. lib. 2. de jur. Majeſt. c. 4. n. 16.* jus comitiorum pertinere ad jurisdictionis claſſem. Simpliciter certè & in totum non poſſumus. Planè ex eô conſtare arbitror, aliud eſſe cogere, aliud rogare ad conventus: illud namq; uti fortaſsè

 hono-

honorem: ita nullum infert imperium; ac inter eos ſolum locum habet, qui nullô magiſtratus ſubjectionisq; vinculô; ſed nudô fœdere vel amicitiâ ſibi ſunt juncti. Quomodo Servium Regem Roman. ex ſingulis Latinorum civitatibus optimates ad annuum conſilium convocaſſe ſcribit *Dion. Halicarn. lib. 4.* Helvetii quoq; jure mutui fœderis ad publicas conſultationes coëunt, *Franc Guilliman. de reb. Helvetic. lib. 3. c. 14. Simler. lib. 1. de repub. Helvet.* Sed citra omnem cogendi poteſtatem: quæ quò magis in Imperatore ſe exſerit, eò preſſius in ſtatu hoc reip. mixtô Monarchiæ prædominium arguit. Quî verò, inquies, cogit? quônam adverſus refractarios remediô utitur? Apud Romanos olim, qui ad Senatum conſiliumvè collegii vocatus non comparuiſſet, hunc magiſtratus pignoribus, interdum etiam ruinâ domus coëgit: Quomodo M. Antonius Conſul Ciceroni, niſi in Senatum vocatus veniret, domum ejus everſurum ſe comminatus eſt, *Bodin. lib. 3. de repub. c. 7. pag. mihi 826.* Ac in Poloniâ Senatori ad comitia non venienti mulctam irrogari refert *Salom. Neugebauer. lib. 1. rer. Polon. pag. 37.* verùm Imperatores tale quippiam in contumaces ſtatuiſſe, hactenus inauditum eſt. Nec tamen impunè hoc ferunt: ſed pœnam ſuſtinent, cui ad conventum univerſitatis vocati, ſi emaneant, fiunt obnoxii; quæ in eô conſiſtit, ut quod major pars decreverit, non minus abſentes quàm præſentes teneat, *l. nominationum. C. de decur. c. cum à nobis. de Elect. Al. Trentacinq. lib. 1. var. reſo. tit. quod cuiusq; univerſit. nom. recol. 1. n. 3. vers. & cum hæc Althus. cap. 33. polit. n. 14.* Quâ de re peculiaris exſtat Conſtitutio in *Receſſ. anno 1500.* §. Nachdem auch etliche. ubi dicitur: Sollen dieſelbe gen Nurmberg für vnſer Regiment erfoddert vnd beſchrieben/vnd jhnen daſelbſt die Beſchluß vnd Ordnung gegenwertiges Reichstages eröffnet/ vnd ſie zu Annehmung vnd Vollnziehung derſelben ermahnet/Im fall aber jhrer Vorwegerung/ ſoll berathſchaget werden/ wie ſolche wiederwertige vnd vngehorſame Stände zu Gehorſam vnd Vollnziehung des Reichsordnung zu bringen. Et Imp. literis comitialib. clauſulam hanc comminatoriam addere conſuevit? D. L. erſcheinen

alsdann / oder nicht / ſoll doch nicht deſto weniger mit den andern gehorſamen Ständen zum Beſchluß gehandelt werden / vnd D. L. verbunden ſeyn / was alſo beſchloſſen / ſo wol als ſie zugegen weren geweſen / zu vollnziehen vnd zu leiſten. Nec adverſus Principes modò aliosq; ſtatus, ſed & ipſos Electores eam clauſulam uſurpatam fuiſſe, adfirmat *Auctor* des außführlichen Berichts / wie es vff Reichstägen pflegt gehalten zu werden / *cap. 1.* Quod tamen an dignitati & præeminentiæ Electorum conveniat, ſubſiſto. Certè in comitiis annô 1559. ad hanc clauſulam difficiles ſe præbuiſſe Electores, idem *Auctor* commemorat; nec fortè ſine cauſâ: non quod pœna emanſionis ad ipſos non pertineret: Sed quod res Electorali auctoritate indigna videretur, eos ad comitia, quæ ſine ipſorum conſenſû inſtitui non poterant, adeò nimis pro imperiô vocari.

LI. Equidem verò evocationes Imperatoris ad comitia à quibuſdam Statibus floccipendi, ſuperiori tempore compertum eſt; adeô ut ob paucitatem comparentium conventus re infectâ non ſemel fuerint diſſipati: prout contigit Wormatiæ annô 1545. & Ratisbonæ annô 1546. Sed quantô cum reipublicæ malô, experientia docuit. Juſtiſſima profectò eſt lamentatio Regum Theutonicorum apud *Goldaſtum in præfat. tom. 3. reſcript. Imper.* Sic conquerentium: *Nos binâ generatim comitia indiximus; in queîs certatim Reges atq; Principes de ſacris profanisq; rebus in commune conſultaturi convolavimus: Veſtrum quò ſe quisq; alieniorem ab Imperii comitiis oſtentare ſolet; eò ſe majorem eſſe falsâ perſuaſione ducitur.* Si etiam comitia unicum malorum omnium & calamitatum publicarum ſunt remedium, ut graviter cenſent Belgæ in libellô ſupplici Imperatori & Ordinibus in comitiis Spirenſibus exhibitô: Quis non videt, iis culpâ quorundam recalcitrantium intermiſſis, imperium ingenti exponi periculo? Optandum itaq; eſſet, ut Germania noſtra hoc agnoſceret, ac illi, qui privatis adfectibus indulgentes publicum commodum negligunt, ſapere tandem diſcerent, & ſalutem patriæ pro ſuis quiſq; viribus juvarent. Pro re natâ quæritur, ſi major ſtatuum pars non compareat, an nihilominus ad deliberationem progredi

Imperator poſſit? Si *Bartolus* & *Decius* arbitri hîc eſſent conſtituendi, in negativam iretur abſq; dubiô: Illi enim, alter ad *l. omnes populi. ſub n. 16. verſ. nec ſufficit vocatos eſſe. de juſt. & jur.* alter ad *c. cum omnes. ext. de Conſtitut.* exiſtimant, ad actũ ab univerſitate expediendũ requiri, ut duæ partes ad minimum conveniant. Cujus ſententiæ patrocinium quęrunt in *l. 3. §. cujusq; univerſit. nom.* ubi Ulpianus nulli permittendum ſcribit nomine civitatis experiri, niſi cui ordo dedit, cum duæ partes adeſſent, aut amplius quàm duæ. A quo etiam non alienus eſt *Scævola in l. 19. ad municip.* quod major, inquiens, pars curiæ effecit, pro eo habetur, ac ſi omnes egerint. Verùm hi juris loci exactiori judiciô perpenſi *Bartoli* opinionem parùm roborant. Ideoq; tentari poſſet cum *Baldô, Aretinô, Felinô, Nattâ,* &, qui hos allegat, *Trentacinquiô d. loc.* adverſam partem cauſam fovere juſtiorem; in tantùm, ut ſi reliquis omnibus emanentibus ſolus Imperator quicquam decernat in comitiis, id vim legis habere videatur efficaciſſimam: ratio; quia univerſitate ad unum redeunte is nomine univerſitatis quæq; rectè expedit, *l. 7. §. 2. quod cujuſq; univerſ.* Ordinibus verò legitimè citatis nec comparentibus, univerſitatem ad Imperatorem eumq; unicum redire, indubium eſt, *c. cum à nobis. de Elect. l. 22. §. 1. de fideicomm. libert. gl. in clem. quod circa. de Elect.* Cui opinioni facilè adſtipulaturi ſunt, qui trutinabunt, emanentium contumaciam comitiis indictis nec poſſe nec debere eſſe præjudicio aut fraudi. Sed obſtat *Receſſ. Wormat. annô 1545.* ubi diſertè ipſe Imperator in §. vnd ſeynd auff ſolchen Reichstag. teſtatur, communia toti⁹ Imperii negocia ſic comparata eſſe, ut propter comparentium paucitatẽ & mandatorũ inſufficientiam in deliberationẽ deduci nõ potuerint; ſed pluriumStatuum præſentiam deſiderârint. Atque ob id Imperator comitia Ratisbonam tranſtulit, prorogando ea uſq; ad Feſtum trium Regum ſequentis ann. 1546. Idem luculentius probat *Receſſ. Ratisb. annô 1546.* Etſi enim cum pauciſſimis Statibus qui adfuerunt (ex Electoribus autem unus tantùm præſtò fuit) Cæſar initium facere cauſarum agendarum voluit: in ipsô tamen limine animadvertit, Daß jhr Mayſt. aus

aus Mangel der abweſenden Churfürſten/Fürſten vnd Ständen in des Reichs hohen Obliegen vnd Sachen mit Nutz vnd Frucht ferner nicht fortfahren vnd handeln mögen; ſimulque, quod obſervatû digniſſimum eſt, fatetur; Daß des heiligen Reichs Obliegen vnd gemeine Sachen in Gegenwart weniger Stände nicht erledigt können werden; Sondern daß ſie zu beſtendiger jhrer Vergleichung viel eine mehrere perſöhnliche Gegenwertigkeit der Reichsſtände erfordern. Cui quid ſolidè reſponderi poſſit, nondum video. Certè ex eô conſtat, temporis ſucceſſû multa de juribus ſuis remiſiſſe Imperatores, quæ recuperare nunc nullâ ratione poſſunt.

LII. Quæritur porrò, an præciſè neceſſum ſit, ut ſtatus ſemetipſos in comitiis ſiſtant? Ac cum graviſſima maximeq; ardua negocia etiam per alios poſſint expediri, plerumq; fit, ut Legatos ſuos ad locum comitiis deſtinatum mittant. Quod uti jure communi licitum eſt: ita quoq; ut plurimùm in litteris evocatoriis ſpeciatim permittitur. Et aliàs citatio quævis ita concipienda, ut citatus vel per ſe vel per procuratorem compareat, *Sigiſm. Scaccia lib. 1. de judic. c. 37. n. 3.* Sed an Imperator ad perſonaliter in comitiis comparendum vocare ordines poſſit? jure hîc ambigitur. Quod vix conceſſerim: quæ enim hæc eſſet iniquitas, ut inviti adeſſe cogerentur, quorum nuncii rebus expediendis ſufficerent? Dura meherclè ſic foret ſtatuum conditio, & cujusvis ad judicium citati conditione détérior. Ac iſte vocandi rigor ſepta libertatis Germanicæ non parùm fortè tranſiliret. Nec, quod noſtri volunt ex cauſâ quandoque quempiam in der Perſon zu erſcheinen poſſe juberi, *Dn. Præceptor Arumæ. lib. 1. deciſ. 7. n. 15. & ſeqb. Scaccia d. loc. n. 4.* ad ſtatus Imperii, qui, ut ſæpiùs inculcavi, de jure comitiorum magnam ſibi partem vendicant, rectè quis porrigeret. Quamquam etiam haud negaverim, ſæpè tùm Cæſaris tùm ipſorum ſtatuum præſentiam rei feliciter gerendæ magnum adferre adiumentum: id quod haud obſcurè inſinuat Maximilianus II. Imp. cum in epiſtolâ quadam, quam ad Lazarum Schwendi propria manû exaravit, ita infit: *tàm regni quàm mea neceſſitas noſtram requirit præſentiam.*

tiam. Ad eundem quoq; ſenſum Carolus V. Imp. ad Proceres Imperii, cum eos ad comitia Auguſt. annô 1530. vocaret, ſcripſit: daß wir in eigner perſohn ſolchen Reichstag mit vnſern groſſen Vnſtatten / aber dem heiligen Reich zu nutz vnnd guten erſuchen. Idem liquet ex *Receß. Wormat. annô 1545.* ubi cenſuit Imperator, cauſarum magnitudinem & totius Chriſtiani populi ſalutem ita poſtulare, ut ſtatus ipſi majori numerô, quàm anteà quidem factum ſit, veniant. Quod ipſum repetitur in *Receß. Ratisb. an. 1546.* Et ex hiſtoria notum eſt, quàm diligenter & enixè Ferdinandus Rex annô 1555. Principes Imperii cùm per litteras, tùm miſſis internunciis hortatus fuerit, ut quia de graviſſimis Imperii negociis conſultandum eſſet, venirent ipſi, non rem per Legatos agerent. Imprimis autem ſolicitavit Auguſtum Saxoniæ Ducem & Electorem excelſi ingenii & ſummæ ſapientiæ Principem, ipſe ut ad comitia accederet, *Sleidan. lib. 25. & 26.* Si tamen ampliori mandatô inſtruantur legati, non minus bonô conſultationum eventû comitiis hi intererunt. Quàm nô ſuadenda etiam res ſit Magnati hominiq; Principi, extra provinciam ad remotiorem abire locum, ac abjectâ ſubditorum curà longiuſculè ibi commorari, illi norunt, qui artem benè gubernandi penitiùs callent. Ne dicam, parciores ſumptus legatis impendi, quàm ſi ipſi Principes ad comitia ſe conferant: Ut vel ex hac cauſà Legatorum miſſio ſtatibus videatur conſultior; præeunte ſcilicet Antoninô piô, qui ob id à Juliô Capitolinô laudatur, quod immenſis ſumtibus parcens nullas peregrinationes obierit, *P. Gregor. 2. de republ. 2. n. 13.*

LIII. Induſtriè autem leganti diſpiciendum eſt, quibus legatio demandari poſſit & debeat. Quàm difficile enim hoc munus ſit, à Cyro diſcimus, qui inter primos Legatum ſibi educandum, inſtruendumq; propoſuit. Nobiles igitur aliivè officiô publicô honorificè defungentes cumprimis eligendi, *Tiraq. de nobil. c. 20. n. 43. Le Vay lib. 1. de legat. c. 3.* non plebeii & de vulgi fece homines; ne cum Ludovicô XI. Galliarum Rege cujuſvis riſui Princeps ſe exponat, qui Olivarium tonſorem ſplendidiſſimo legationis muneri in Burgundicâ domô

domô obeundo adhibuerat, *Cominæ. lib. 8.* Sed ad alia quoq; naturæ fortunæq; bona hîc reſpiciendum eſt. Ubi ingenii dexteritatem, judicii acrimoniam, ac memoriæ excellentiam in legatis ante omnia deſidero, vide *Alber. Gentil. 3. de legat. 5. Barthol. Philip. tract. de conſil. diſcurſ. 6.* Hiſtoriarum præterea cognitionem exactam habeant. Eſt enim hiſtoria dux actionum, conſiliorum inventrix, comes itineris, & pronuba inſtituti ſalutaris; quam quò magis variam quis legerit, & legendo rebus & temporibus adaptaverit, eò & plures legationes obiiſſe videbitur, *Chriſt. Varſovic. de legat. pag. 248.* In jure publicô etiam apprimè ſint verſati: *Illius quippe ſcientiam tàm neceſſariam eſſe Legato, quàm Solem mundo*, quidam non ineleganter dicebat. At econtrà qualis ſuaſor in conſiliis publicis eſſe poterit, tot rerum, quibus præcipuè Reſpublica continetur, ignarus? *Quintil. lib. 12. Inſtit.* Inſuper & eloquentia in Legatis requiritur, *Waremund. ab Erenb. 1. de fœder. c. 1. n. 167.* Nam uti in aliis rebus: ita in legationibus præſertim ſine eloquentiâ parum prodeſſe prudentiam teſtis eſt *Canonberius ad Tacit. pag. 241.* Deinde corporis viribus quoque valeant, & pulcritudinis decore ſint præditi, *Le Vay. c. 2.* non quidem ejus, quam venuſtatem muliebrem rectiùs dixeris; ſed quæ in juſtâ omnium membrorum proportione & totius corporis dignitate ponitur, *Chriſtoph. Varſovic. d. legat. d. loc.* Claudi membrisvè aliquibus diſtorti magis commovent cachinnum, quàm aliquam tàm ſibi quàm Principi vel minimam conciliaverint auctoritatem, vide *Rutg. Rul. de Commiſſ. p. 1. c. 11. lib. 1. Alber. Gent. 3. de leg. 3. Fur. Ceriolan. de Conſiliar. c. 2.* Sic Alexander M. deſpectui habitus à Reginâ Amazonum traditur, quod non perinde pulcer, quàm rerum geſtarum famâ celeber ei videretur. Et Cato Stoicus in Legatos populi Romani, quorum unus lapide in caput percuſſus fœdas cicatrices præferebat, alter pedibus laborabat, ita jocatus fuiſſe legitur: Mittit populus Romanus Legationem, quæ nec caput nec pedes habet, *Canonber. d. loc. pag. 242.* Cæterorum, quæ ad Principis perſonam ritè repræſentandam in legatis requiruntur, recenſione vacare, quàm præſcribere

cuiquam

cuiquam quid malim. Hoc ſaltem cum *Varſevicio* moneo, ut non tàm illi, qui ipſos ſe ultrò & curiosè ingerunt, quàm qui refugiunt, eligantur: quemadmodum enim illorum ſpontanea ingeſtio ſuſpicione non caret, *P. Gregor. 4. de Republ. 6. nu. 4.* Ita econtrà horum modeſtia maximoperè commendanda eſt, *Conrad. Brun. de legat. c. 4.*

LIV. Legatio ſine mandatô nulla eſt. Ideoq; ut de eô legatis ante omnia proſpiciatur, neceſſum. Dandi verò mandati ratio duplex eſt: Libera una, altera certis cancellis circumſcripta. Illa antiquitus obtinuit, & etiamnum à ſtatib. Imperii plurimis obſervatur. Imò Cæſar ipſe in libellis citatoriis ſeriò monere ordines ſolet, ut legatos & mandatarios ablegent mit volkommenem Gewalt / ohn hinter ſich bringen. Athenienſes libertatem agendi abſolutam legatis hac formulâ concedebant: *Legati præterea, quicquid boni poſſunt, agunto.* Quod mandati genus præ alterô illô legationi feliciter obeundæ magis videtur accommodum, imò ferè etiam neceſſarium. Nam multa nec opinantibus eveniunt, de quibus nihil præſtitui in mandatô poteſt, *Varſevic. de legat. pag. 288.* Et quid ſi ob longiorem loci diſtantiam legati de re præter opinionem incidente ſuos dominos maturè conſulere nequeant? nonnè ſtrictiores mandati limites legantibus noxæ tùm erunt & detrimento? aut nonnè illis accidet, quod *Tacitus lib. 19.* ſcribit: *ex diſtantibus terrarum ſpaciis conſilia poſt res afferebantur.* Sciendum tamen, legatos, quibus pleniſſima poteſtas data eſt, rectè facturos, ſi à quibuſdam conſultò abſtineant, & ſi fieri poſſit, Principes ſuos requirant: quô-ipſô fidem ſuam & obſervantiam in illos probabunt abundè, *A. Gentil. 3. de Legat. 17.* Laudandi itaq; eô nomine ſunt ſtatuum legati, quibus ſolemne in comitiis eſt, ut de geſtis gerendisvè ſuos dominos per curſores hinc inde diſpoſitos vff der Poſt certiores reddant, quidq; ſibi in cauſis præſertim nemine cogitante ſubortis ſibi faciundum, reſciſcant.

LV. Quia etiam legatos agere alioquin, quod videbitur, juſſos expedit de nonnullis ſpeciatim admoneri, *Varſevic. de legat. pag. 289.* non abs re erit, ſi litteris, quas Com-

monitoria

monitoria à priſcis dictas nos inſtructiones vocamus, datis ablegentur; ita tamen ut ſeparatæ illæ ſint ab ipſô mandatô: ne videlicet, cum ad locum comitiorum venerint, nomen ſuum apud Moguntinum profeſſi arcana cum mandatô, quod exhibendum ei eſt, propalare neceſſum habeant. Legatorum inſtructionibus diſquirendis multi ſolent eſſe curioſiſſimi, *Varſevic. pag. 295.* Tantò igitur ſecretiores eæ habendæ, quantò magis proditoria earundem cognitio Legantibus periculum creare poſſet Harum verò inſtructionum capita ad ſingulos litterarum comitialium articulos dirigi commodè poſſunt, & ſolent etiam, *Auctor* des außführlichen Berichts/ wie es vff Reichstägen &c. *c. 2. circa fin.* Quô factô habebunt, quod in deliberandô ſuffragiisq; ferendis tutò ſequantur & exſequantur Legati. Præterea mandata ſubſtituendi clauſulâ muniri, è re & uſu Legantium quandoq; eſt; ne, ſi Legatos ex quâvis causâ comitiis abeſſe contingat, legatio reddatur inanis & fruſtratoria. Quomodò Legatū JOAN-GEORGII Palatini annô 1566. in comitiis Auguſtanis, & Anhaltinum annô 1567. vi iſtius clauſulæ alios ſubſtituiſſe refert *d. Auctor* des außführlichen Berichts *c. 2.* quamvis aliàs Legatorum ſubſtitutos non facilè, nec niſi magnâ de causâ admitti, *ibidem* adſerat. Poſtremò ſunt, qui putant, civitatum Legatos nullô opus habere mandatô in ſcripturam redactô; ſed ſimplici ipſorum adſertioni credi: quod longô uſû receptum eſſe, ait *d. Auctor c. 2.* In quô an fides ei habenda, ſubdubito. Univerſim enim verum eſt, Legatorum nemini, imò ne Imperatoris quidem nuncio ſine litteris credi, *l. un. ubi. Caſtr. C. de mandat. princ. Sichard. in l. 8. n. 9. C. quom. & qu. judex.* niſi Cardinales à Pontifice ablegatos quis excipiat cum *Joan. Andr. in c. cum litteris. de reſtit. in integr. Canoniſt. in c. cum in jure peritus. de offic. deleg. Laudenſ. de Legat. Princ. q. 34.* Deinde juris eſt non ambigui, in cauſis ordinariis & ſummariis requiri legitimationem perſonarum, *Mannt. part. 4. num. 38.* Quantò autem magis id in civitatum Legatis deſiderabitur, qui cum reliquis Statibus de maximi momenti rebus conſultaturi in conſilium admitti ſatagunt? Contrarium porrò ex

Receſſ. Wormat. ann. 1545. §. Dem allen nach. *& Receſſ. Ratisb. ann. 1546.* §. Dieweil wir aber. utrinq; ibi: Darzu auch des H. Reichs Frey: vnd Reichsſtädte jhre vollmechtige Rähte vnnd Botſchafften mit vollkommener Gewalt *&c.* manifeſtè evincitur. Certum inſuper eſt, civitatum Procuratores & Nuncios, quamprimùm ad comitia veniunt, non ſecus ac ſuperiorum Ordinum Legatos in Moguntinenſi Cancellariâ nomen ſuum profiteri, Geben ſich bey der Meintziſchen Cantzley an. Quod ſine litterarum mandati exhibitione fieri perabſurdum eſt. A conventibus deniq; deputatorum ad comitia univerſalia argumentari mihi liceat. In illis verò civitatum Legati mandatum exhibere tenentur, *Receſſ. Auguſt. annô 1582.* §. Folgen nun obgemelte mit A. vnd B. ſignirte Formen des ſonderbahren Eydes vnd Gewalts *ſub lit. B.* Ergò & in iſtis. Atq; ita omninò cenſeo. Quod ſi verò contrariâ conſuetudine in Imperii conventibus aliud receptum eſt, ei per hoc nihil derogatum cupio. Membrum hoc claudat illa quæſtio, an Status, qui nec ipſi comparent, nec Legatos mittunt, vota ſua per litteras tranſmittere poſſint, ita ut eorum non minor habeatur ratio, quàm quæ à præſentibus dicta ſunt? In Electione Richardi & Ludovici Bavari Impp. id factum ex *Aventinô lib. 7. Annal. Bojor. fol. 559. Cuſpinianô ſub rubr. de diviſ. Imp. tempore Friderici & Ludovic. pag. 368. & Peucerô lib. 5. Chron. in Ludov. Bavar.* refert *Buxtorff. ad Aur. Bull. th. 44.* quod tamen uti juri communi contrarium, *c. ſi quis juſto 46. §. abſens. de elect. in 6. P. Gregor. lib. 17. ſyntagm. c. 12. n. 24. Anton. Fab. in Codic. lib. 1. tit. 3. definit. 40.* ita nec *Aureæ Bullæ* fortè convenit, *c. 4. §. cæterum.* ibi: *quæ intereſſe.*

MEMBRUM V.

LVI. De modô habendorum comitiorum dicturo ea, quæ ante Cæſaream propoſitionem & conſultationem fieri ſoleant debeantvè, breviter perſequi, mihi eſt animus. Ubi ſi ſcopum, in quem unicè collimavi, id eſt, veritatem, attigero; habebo, quod gratias agam Illuſtri & Generoſo Baroni Domino

mino Wolffgango Friderico, Sacri Rom. Imperii Mareſchallo hereditario, Domino à Pappenheimb &c. cujus beneficiô quędam de officiô pręſertim & juriſdictione Mareſchalli haut tralaticia benignè mecum communicata, ante omnia fateor, & recognoſco. Sin facti errore ſeductus à tramite recti paulùm aberravero, tuum erit ignoſcere, ô lector. Antecedentia autem docendi causâ vocare illa collubet; & vel ad officium potiſſimùm Mareſchalli hereditarii pertinent; vel ad Status ipſos, eorumvè Legatos. Prioris generis ſunt. 1. Diverſoriorum pro Statibus ac eorum, Regum itidem exterorum, Principum & Magnatum Legatis & Nunciis commoda deſignatio & adſcriptio. 2. Legum certarum ſuper æquabili rerum promercalium pretiô promulgatio. Et 3. excubiarum & locorum publicis celebrandis actibus ſervientium luſtratio & inſpectio.

LVII. Nemo autem opinor ignorat, in more poſitum eſſe Principib⁹ viris, ut peregrè profecturi negocium dent miniſtris (qui ob id metatores vocantur *l. 1. & t. t. C. de metat. & epidemet.*) maturè præcurrendi, inq; locô, ubi commorari ſatagunt, præparandi hoſpitium. Quæ res cum ad autoritatem illorum & ſplendorem non minimum pertineat, tantò dignius eſt, id ante Statuum acceſſum in comitiis quòq; fieri; quantò numeroſior ac illuſtrior ibi Principum aliorumq; maximô honore præfulgentium ſolet eſſe confluxus. Hinc nempè factum, ut ea cura Mareſchallo Imperii hereditario ſuſcipienda committeretur; Qui illô officiô nomine & vice Sereniſſimi Electoris Saxon. defungitur. Hic itaq; poſtquam maturiùs ad locum comitiorum venit, hoſpitia in certas claſſes diſtributa ordinibus & Legatis adſignat, foribusq; nomina inſcribit. Ex quô non exigua pars competentis Mareſchallo poteſtatis reſultat; quæ eò major exiſtit, quò minus vel ipſis Statibus Mareſchallô non requiſitô hoſpitium occupare, vel Senatui urbis forenſibus de eô proſpicere integrum eſt, quemadmodum conſtat ex litteris tranſactionis inter Mareſchallum hereditarium & Civitates Imperiales Auguſtæ 26. Octobr. Annô 1614. initę, §. Vnd erſtlich. ibi: ſo viel das ob-

bemelten Partheyen bißhero ſtrittig geweſene einfurieren/ dern bey jeden Reichs Verſamlungen in den Freyen vnnd Reichsſtädten erſchienenden Reichsſtänden oder deroſelben / wie auch frembder auſſer Reichs geſeſſenen Potentaten Botſchafften vnd Geſandten belangen thut/ iſt verabſchiedet/ daß ſolches recht einzuführen/ gleich wol dem Reichs Marſchalln / als deſſen Ampt es anhengig/ allein verbleiben. Et cum Statuum quorundam Legatis ſeriò aliquando expoſtulatum accepi, quod pro diverſoriô procurandô Mareſchallum ſub ingreſſum ſuum non compellaſſent. Ex quô intelligitur, nullum Imperii Principem aliumvè Statum ab adſcriptione Anſchreibung exemtum eſſe; etiamſi in locô, ubi comitia habentur, Princeps aliquis Imperii proprium palatium habeat. Præter Status verò ac exterorum Regum & Principum Legatos, ut cæteris quoq; peregrinis, quorum infinitus ſæpè eſt numer⁹, maximè Principum ſubditis, de hoſpitiô proſpiciat, nec muneris ſui eſt, nec officii, quod adminiſtrat, dignitati congruum: id quod ex *reſcriptô Cæſareô ad Alexandrum Dn. de* Pappenheim *Mareſchallum hereditarium ſub dato Pragæ ult. d. Octobr. ann. 1607. apud. Goldaſt. p. 2.* Reichsſatzung *pag. 349.* ibi: Daß die der Stadt Braunſchweigk abgeordnete faſt wie andere erforderte Reichsſtädte anſchreiben laſſen/ deſſen ſich jhr Landesfürſt Hertzog Heinrich Julius zu Braunſchweigk ꝛc. höchlich beſchwert/ darüber auch viel vnterſchiedliche Schrifften gewechſelt worden/ perſpicuè colligitur. Adſcriptione hac peractâ cives, quorum ædes hoſpitibus recipiendis ſunt deputatæ, ab hoc munere, cum patrimonii ſit non perſonæ, *l. 3. §. 14. de muner. & bon.* excuſare ſe nullâ ratione poterunt *l. 11. de vacat. & excuſ. mun.* niſi principali beneficiô communiti ſint; uti Archiatri, Magiſtri litterarum *l. 8. C. de metat.* Profeſſores, Grammatici, Oratores, Medici, & Philoſophi *l. ult. §. ult. de mun. l. 10. §. 2. de vacat. mun. l. 9. C. de profeſſor.* quibus an etiam Poëtę accenſendi? non; per *l. 3. C. eod.* non, ꝙ non mereantur divini Spiritus: ſed quia lex deficit, ait *Cujac. in l. 6. §. 1. de excuſ. tut.* & ſequitur *Scip. Gentil. 2. parerg. 1.* verùm evanidum hoc eſt, & contra mentem Imperatoris Philippi; qui ſe dignos

gnos judicaſſet, veluti lex animata, deficere non debuiſſet. Planè Poëticæ Profeſſores vacationem ab hâc hoſpitandi moleſtiâ habere, cum *Alber. Gentil. ad d. l. 3.* cenſeo. Sed hæc fortè dicuntur ſuperfluè. Nam Germanis, qui ab hoſpitalitate apud exteros etiam celebres ſunt, legem hic ponere foret non neceſſarium. Et mirum, niſi in hoſpitiis præbendis faciliores ſint, quàm ille Hiſpanus, qui Fridericum II. Electorem Palatinum, cum juſſu & voluntate Caroli V. Imp. apud eum divertiſſet, his verbis indignabundus excepit; *ædes ad me non ad Imperatorem pertinent;* recenſente *Georg. Friderico Barone Limpurgo in Oration. contra Hiſpaniam.* Cæterum ne metatis nimium graventur cives, certus cum iiſdem agendi modus præſcriptus eſt in *l. 2. C. de metat.* ubi ita reſcribunt Imperatores: *omnium tam metatorum quàm etiam hoſpitum iniquitate ſubmotâ duas dominus propriæ domus, tertiâ hoſpiti deputatâ, eatenus intrepidus ac ſecurus poſſideat portiones, ut in tres domo diviſâ partes, primam eligendi dominus habeat facultatem, ſecundam hoſpes, quam voluerit, exſequatur: tertia domino relinquenda.* Quæ tamen conſtitutio an adhuc in uſu viridiq; ſit obſervantiâ, in medium relinquo. Illud etiam in *l. 1. C. eod.* ſancitum eſt, ut qui metatorum manum, quâ poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt; deleverit, falſi reus peragi debeat. Quod hoc in locô minimè prætereundum duxi.

LVIII. Multitudinem ſæpenumerò non autoritate ſed ſaginâ teneri, auctor eſt *pro Flaccô Tullius.* Et annonæ inopiam ſeditionum cauſas præbere, ex eôdem obſervavit *Joan. Boch. in hiſtor. narrat. profect. & inaugur. Alberti & Iſabell. pag. 298.* Hinc Catonis conſilium probatur à *Plutarchô in præcept. polit.* qui cum tempore conjurationis Catilinariæ populum animadverteret à Cæſare ſolicitari, atq; ad res novandas præcipitem eſſe, perſuaſit ſenatui, ut inopi plebi frumenti congiarium daret, quô munere civilis tumultus conquievit, & compreſſa eſt ſeceſſio. Quod cum ſentirent Romani, tantæ annonam curæ ſibi eſſe paſſi ſunt, ut certos ei Magiſtratus præficerent, *l. 2. §. deinde Cornel. Sylla. de orig. jur.* vid. *Thom. Dempſter. in Paralipom. ad Jo. Roſin. lib. 7. antiquit. cap. 38.* Quorum

 rum

rum exemplô in comitiis etiam laudabiliter inſtitutum, ut curam rei annonariæ Mareſchallus ſuſciperet, quod ut fieret, ob maximam hominum adventantium copiam utilißimum imò neceſſarium fuit. Hujus itaq; officium præter alia poſtulat, ut ordinationi conſcribendæ quàmprimùm operam det, quâ tanta populi multitudo non modò in ordinem cogatur; ſed & annonæ pro ratione temporis & loci utiliter conſulatur, fraudibusq; circa rerum promercalium pretia, pondera & menſuras committi ſolitis obviam eatur. Moris autem eſt recepti, ut de ordinatione illâ rogandâ Legati Electores Saxonici, quorum præcipua eſt eâ in re auctoritas, Mareſchallus & civitatis, in qua comitiâ habentur, deputati conſultent; & poſtquam de articulis inter ipſos convenit, Cæſari aut ejus Commiſſario, ſub alterutrius nomine promulgandas exhibeant. Cujus legis annonariç quæ potiora capita eſſe ſoleant, videre licet ex edictô Matthiæ Imperatoris noſtri invict ß. Annô 1612. Francofurti propoſitô. Dubium autem non eſt, quin victualium vendendorum certum *l. 1. §. 11. de offic. præf. urb. l. 1. C. de Epiſc. aud. l. 18. [illegible] Hirenarcha 7. de mun. P. Aug. Morla in Empor. jur. part. 1. tit. 9. q. 1. n. 4.* Imò quandoq; etiam juſtô valore vilius precium in eâ ſtatuere liceat, *Bart. in d. l. 1. §. 11. de offic. præt. urb.*

LIX. Præterea cum metus noctis ſit filius, *Auct. Genealog. deor. Gentil. lib. 1. c. 19.* & nocturnô potißimùm tempore cuſtodiarum ſubſidiô opus, *Pol. Ripa de noct. temp. c. 50. n. 4.* maximè eô in locô, ubi comitia habentur, ac frequentißima eſt hominũ cõgregatio; muneris quoq; Mareſchalli eſt, induſtriè indagare, quomodo nocturnę vigilum excubiæ cõſtitutæ ſint, quô pactô etiam circa portam, muros, ac oportunis in locis, unde periculum metui queat, ſenatus familiam publicam diſpoſitam habeat; ne ſcilicet urbs per incendium detrimenti quid capiat, aut irruptiones fiant, tumultusvè excitentur & ſeditiones. Etſi verò ad Magiſtratus urbis officium id rectius ſpectaret: maluit tamen Imperator ad exemplum D. Auguſti, de quô *in l. 1. de offic. præfect. vigil.* per ſe Sereniſſimumq; Imperii Archimareſchallum & Electorem, & hic viciſſim

ciſſim per Mareſchallum hereditarium huic rei conſuli; Nam ut eleganter in terminis ſcribit JCtus *Paulus in l. 3. cód.* ſalutem reipubl. tueri, nulli magis credidit convenire, nec alium ſufficere ei rei, quám Cæſarem. Hinc Carolum V. noctе ingruente de excubiis ſedulò agendis admodum ſolicitum in comitiis fuiſſe, ac iis, qui noctu in plateis tumultuari & tragædias excitare non erubeſcerent, pœnam graviſſimam propoſuiſſe legimus, *Cæleſtin. in hiſtoriâ comitiorum annô 1530. pag. 102. col. 2.* Quæ proculdubio quoq; cauſa fuit, ut curiam in quâ publici actus celebrantur, luſtrandi, ac ut omnia ad ſplendorem comitiorum pertinentia ritè rectèq; ordinentur, providendi provincia eidem demandaretur.

L X. Oportunè hîc quæritur quis adverſus quos durantibus comitiis juriſdictionem exerceat? Civitates liberas & Imperiales territorii jura habere ſupra dixi; cui ſanè conſequens eſt, quod & merum mixtumq; Imperium ceu jus territorio inhærens, *Bl. in l. à procuratore. in pr. C. mand. Camill. Borell. conſil. 70. n. 34.* in omnes quomodocunq; delinquentes habeant *l. ſi cui crimen. 7. §. idem Imperator l. ult. de accuſat. l. 1. ubi Sichard. & Vultej. C. ubi de crim. ag. oport. l. ult. de juriſdict. omn. jud. l. 3. de re milit. l. 1. C. ubi ſenat. vel Clariſſ.* Quô ſtante ſenatui Civitatis, ubi comitia aguntur, juriſdictio competere videbitur. Sed aliô jure utimur. Ita enim juriſdictio veteri quôdam inſtitutô in comitiis diviſa eſt, ut Aulæ Cæſareæ Mareſchallus in illos, qui eidem aulę ſunt addicti; Hereditarius Mareſchallus ex mandatô Sereniſſimi Domini Archimareſchalli in Legatos & Legatorum familiam, advenasq; omnes; ſenatus deniq; urbicus in ſuos cives eandem exerceat. Sed cur tàm variè? Totum hoc, ſi quid mei judicii eſt, ex eô dependere exiſtimo, quod Cæſar in Imperiô, ubicunq; fuerit, fundatam habeat intentionem quoad juriſdictionis exercitium, *Gail. lib. 1. de pac. publ. c. 11. n. 4. Schwanman. obſervat. Camer. 2. n. 6.* Civitates igitur Imperiales quantumvis privilegiis ampliſſimis inſignitæ, jure etiam territorii planè regiô donatæ ſint; non ita tamen ex conceſſû Impp. juriſdictio ad eas tranſiit, quin Cęſari cognitio cumulativè relicta

ſit,

ſit, *Dn. Paurmeiſter. lib. 2. de juriſdict. c. 1. n. 38. Leipold. de concurr. juriſdict. quæſt. 3.* imò ſuperiore ingrediente diſtrictum minoris juriſdictionem hujus quieſcere, communiter creditum eſt, *Zobel. diff. jur. Civil. & Saxon. 1. p. 1.* Id quod Civitatum magiſtratus reipſa concedunt, cum imperatorem urbi adpropinquantem clavibus portarum & archivi oblatis pro more excipiunt. Hæc, inquam, vera cauſa videtur, quod civitas comitialis juriſdictionem non integram, nec ſola, ſed cum Mareſchallô hereditariô & Aulicô diviſam habeat. Rationem verò hujus diviſionis aliam dare non poſſum, niſi quod indigna res fuerit viſa, poteſtatem in Aulam Imperatoris ab aliô quam ejuſdem Mareſchallô uſurpari; maximè cum & aliàs uſu receptum ſit, ut Aulici à juriſdictione ſenatus oppidani ſint exemti, *P. Heig. p. 2. q. 25. n. 13. M. Stephan. de juriſdict. lib. 2. p. 2. c. 2. n. 81. & ſeqb.* Quomodo etiam de Adſeſſoribus Parlamentorum, Principumq; Conſiliariis traditur, quod nullius præter ipſius Parlamenti vel collegii juriſdictionem agnoſcant, *Guido Papæ. deciſ. 423. Chaſſanæ. in conſuetud. Burteg. Rubr. 1. verb. Et duicts dicelle. n. 110. Bernhard. Autumn. in notis ad Jan. Langlæ. lib. 2. ſemeſtr. c. 4. pag. 115.* Deinde cum rationi non eſſet conſentaneum, ut par in parem vel inferior in ſuperiorem haberet Imperium, *c. cum inferior. ubi Panormit. & Felin. extra de major. & obed l. ille à quô 13. §. tempèſtivum eſt. ff. ad SC. Trebell.* nec in Ordines Imperii civitatibus permitti debuit juriſdictio. Econtrà æquum fuit, ut in comitiis, quæ non ſolius Imperatoris, ſed totius Imperii ſunt, ei quoq; demandaretur cognitio in Status, qui non ſolius Imperatoris; ſed Imperii Officiarius eſſet. Qui idem etiam aliis forenſibus ideò rectè jus dicit, quod comitiorum intuitû eò adveniſſe videantur. Et deniq; ne habeant, quod conquerantur Magiſtratus civitatum, nevè negociorum cumulis nimium oneretur Mareſchallus, ipſis in cives ſuos Imperium relinqui, ſatius fuit exiſtimatum. Quod de Statibus dixi, in illorũ Legatis quoq; obtinere extrà controverſiam eſt, *arg l. 1. in fin. l. cum qui 18. §. 1. de injur.* Imò etiam ad familiam Statuum ac Legatorum jure porrigitur, *Rulant. de Commiſſar.*

lib. 3.

lib. 3. c. 15. n. 33. p. 1. Nam & privilegium conceſſum Univerſitati & Profeſſoribus, itemq; Studioſis in illorum quoq; miniſtris locum habet, *Rebuff. de privil. ſcholar. privil. 166. n. 1. & 4. Uran. conſ. 7. n. 4.* Et Clericorum Epiſcoporumq; famuli eorum privilegiis gaudent, *l. 1. C. de Epiſc. & Cler. Gratian. deciſ. 132. Scacc. de judic. lib. 1. c. 11. nu. 22. Trentac. lib. 2. var. reſolut. pag. 64. n. 1.*

LXI. Hæc juriſdictionis diſtinctio varias inter Mareſchallum & Civitates Imperiales peperit controverſias; quæ cum diu in Tribunali Imperii agitatæ eſſent, tandem interventû Ducis Bavarici & Wirtenbergici Legatorum per transactionem eâ lege, ſi Cæſarea Majeſtas & Sereniſſimus Saxoniæ Elector eam ratihaberent, hunc in modum ſopitæ ſunt: Was zum dritten die biß anhero entzwiſchen obgemelten Parteyen beſtrittene Juriſdiction in civilibus vber der Reichsſtändt oder deren Geſandten / wie auch der frembden vnnd auſſer Reichsgeſeſſenen Potentaten oder jhrer Botſchafften Diener vnd Geſind/ Sie hetten gleich vnter vnd wider einander ſelbſten oder andere/ ſo der Stadt Juriſdiction vnterworffen / wider ſie zu klagen/ anreichet/ ſoll dieſelbe Wolgedachter Herr Erbmarſchalch gantz vnd allein haben vnd behalten/jedoch einige Streitigkeiten/welche von der Taxordnung herkommen/ außgenommen: Derentwegen der Erb: Frey: vnd Reichsſtädt Verordnete zu Erkendnuß vnd Entſcheidung alten Herkommen nach/ mit nidergeſetzet werden ſollen. Was aber criminalem juriſdictionem belangen thut / iſt es folgender maſſen mit ſolcher zu halten/ daß der Reichs Erb Marſchall dieſelbe vber der Ständt vnd deren Geſandten / wie auch der frembden Botſchafften Diener vnd Geſind/ doch mit folgender maſſen / haben vnd zu exerciren berechtigt ſeyn ſoll. Wann nemlich ein delictum allein zwiſchen gedachter Ständt oder Botſchafften Geſind ſich begebe/daſſelbe von dem Reichs Erb Marſchalln allein abgeſtraffet/ auch zur execution der Leib vnd Lebens ſtraffen derſelben Stadt Diener/ do die Reichs Verſamlung iſt / vff ſein Reichs Erb Marſchalln Koſten gebrauchet: Do ſich aber ein Fall zwiſchen ermelten der Ständt Geſandten oder Botſchafften Ge-

ſind vnd einem Bürger derſelben Stadt/oder einem ſich daſelbſt befundenen Frembden vnd viel obgedachten Reichsſtändt Geſandte vnd Botſchafften nicht Angewandten / zutrügen / vnnd wider der Reichsſtändt oder dero Geſandten/wie auch frembden Botſchafften Geſind/ derohalben zu klagen/ auch die Bürger oder bemelte Frembde / als principales Vhrheber oder Anfänger bey der Sachen nicht intereſſiret ſind / der Reichs Marſchall ꝛc. ermelter Ständt Geſandten Botſchafften Geſind allein zu ſtraffen haben: Woſerne nechſt erwehnte Bürger vnnd Frembde aber mit der Sachen als principales verhafft / alsdañ folgender Maſſen Vnterſchied gehalten werden: Daß nemlich dann zumal/ wann eines Reichsſtands Geſandten oder Botſchafften Geſind mit einer Geltbuß abzuſtraffen/ſolches gedachten Reichs ErbMarſchalln zu büſſen allein gebühre: Wann aber ſolcher Delinquent mit der Relegation oder einer corporis afflictiva pœna anzuſehen/wie auch ſonſten/wann der Reus der Stadt Obrigkeit vnterworffen/ derſelbe vnd deſſen Abſtraffung der Stadt zuſtehen: Vnnd zwar diß in notoriſchen Fällen ohn einträglich alſo gehalten werden ſolle. Wann es aber/ob der Fall civil oder criminal, auch mit was Straffen der Verbrecher zu belegen ſey/ noch zweyffelich/ vnd das Mißthätig von d Reichs Geſandten oder Botſchafften Geſind iſt / ſol als der Reichs Marſchall die cognitionem deßhalben allein haben/ jedoch förderſt hierinnen nach denen jedes Orts/ da die Reichs Verſamlung iſt/ Statuten vnd Gewonheiten / oder in derer Ermanglung den gemeinen beſchriebenen Käyſ. Rechten erkennen vnd verhandeln: Vnter deſſen aber vnd biß ſolche cognition erfolget/ der Verbrecher ohn verlengt in des Reichs Erb Marſchalln Hafftung gelieffert vnd vffgehalten werden: Die Captur oder Beyfahung der Verbrecher aber / in allen vnd jeden criminal Fällen / ohne Vnterſchied der Perſonen / entzwiſchen dem Reichs Erb Marſchalln vnnd deroſelben Stadt gemein ſeyn: Vnd die prævention doch alſo ſtat haben / daß wann einer in flagranti crimine von eines theils hierzu verordneten Dienern ergriffen vnd beygefangen / derſelbe alsbald dem jenigen Theil deme er zu berechten vnd abzuſtraffen notoriè gebühret/ gelieffert

ſert werde. Wann aber obgemelter der Reichsſtändt Geſandten oder Botſchafften Geſind einer gefänglich angenommen worden: Vnd es den Vmbſtänden nach oder ſonſten zweiffelhafftig/ ob die Mißhandlung civil oder criminal, vnnd auch ob ſie eine pecuniariam oder corporis afflictivam pœnam vff ſich habe/derſelbe/wie nechſt obvermelt/dem Reichs ErbMarſchalln gelieffert/ von jhme die obgeſatzte Erkentnis förderlich gethan/ vnd alßdann ferner/ wie ob laut/ verfahren werden ſolle. Was aber die civilem vnd criminalem juriſdictionem vber die ſich zur zeit wehrender Reichs Verſamlungen in dernſelben Städten vffhaltende/ zu oder abreiſende: Vnnd die Ständt vnnd Reichs/ wie auch dero oder frembder Potentaten Geſandten vnd Botſchafften/ nicht berührende Perſonen/ſo wol in denen zwiſchen ſich ſelbſt vntereinander/ als auch mit einem Bürger ſich begebende Handlungen/ auch alles was ſolcher juriſdiction anhengig vnd die daher flieſſende emolumenta vnd fructus benandelich die Einziehung/ als auch bey der Jüden Garküchen gefallenden Vngelts oder deſſen Befreyhung Anrichtung der Glückhäffen/ Garküchen/ Eln/ Maß vnd Gewicht/Schutz vnd Politigelt von den frembden Krämern/ Fechtern/ Spielern/ Spielleuten vnd vnzüchtigen Weibern/Erforderung alles Zolls oder andern angemaſten Rechtens von den Victualien vnd dergleichē wie das Namen habē mag/ſo von den Reichs ErbMarſchalln bißhero geſucht/ angerichtet/ zugelaſſen/oder eingezogen werden wollen/ belangen thut/ ſol ſolches alles hinfüro von Erb Marſchalln vnterlaſſen/vnd er ſich deſſen ferner nicht anzumaſſen haben/ jedoch von gedachten Frey: vnd Reichsſtädten jhme Reichs ErbMarſchalln nach Einkunfft der Käyſ. May. oder dero Commiſſarii vnd alſo völligen Angang des Reichstages/ in recompenſam deſſen allen vnd zu gütlicher Hinlegung derer dieſer Puncten halben bißhero gehabten Streitigkeiten/ Tauſent Gülden zu 60. Creutzern gemeiner Reichs Wehrung wie die an jedem Ort gängk vnd gebe iſt/ erſtattet werden.

LXII. Poſterioris generis antecedentium ſunt ea, quæ Statibus ipſis eorumvè Legatis peragenda incumbunt. Quorum primum eſt, ut, poſtquam ad comitia venerint, Mogun-

tinum & Mareſchallum de adventu ſuo certiores faciant: illum quidem; ut ſciat, qui Status præſentes ſint, quiq; ad conſilium vocandi: hunc; ut, quod ad ejus officium pertinere dixi, commodum illis adſignet hoſpitium, *Auctor* außführlichen Berichts wie es vff Reichstägen *&c. c. 2.* Deinde Legati nomina ſua apud Moguntinum profeſſi, pro habilitandis ſuis perſonis mandati ſui documentum eidem exhibere tenentur, *Dn. Paurmeiſt. d. lib. 2. c. 2. n. 31. verſ. Accedentes.* Tertium eſt, ut Status & abſentium Legati primarii Cæſareæ Majeſtati extra urbem obviam procedant, eamq; cum debitâ reverentiâ & honore condignô excipiant. Ubi notandum eſt, de ceremoniis & reliquis ſolennibus circà Cæſaris ingreſſum obſervandis Auguſtæ Annô 1530. in ſenatu Electorum diu multumq; fuiſſe deliberatum; quemadmodum adparet ex literis Electorum ad Cæſarem, & Cæſareâ inſtructione ad eoſdem apud *Cœleſtinum in hiſtoriâ Comitiorum illorum pag. 58. col. 2.* Cui deliberationi etiam reliquos Principes & Ordines interfuiſſe idem teſtatur *Cœleſtinus pag. 71.* Quâ verò pompâ quôq; apparatu Carolus V. Imp. in Comitiis iſtis ab ordinibus exceptus inq; urbem ingreſſus ſit, *ex d. Cœleſtini hiſtoriâ pag. 71. & ſeqb.* conſtat; quò Lectorem remitto. Denique Legatis etiam incumbit, ut dominorum ſuorum abſentiam apud Cæſarem, ſi opus eſt, excuſent quàm civiliſſimè; eidemq; litteris, ſi quas habent, traditis, ſtudium ſuæ Majeſtati inſerviendi tam à ſe quam Legantibus nullis non verbis exquiſitiſſimis deprædicent atq; offerant, *d. Auctor* außführlichen Berichts *&c. c. 2. in pr.* Ac ne officio ſuo vel in tantillô deſint, ſedulò ſciſcitentur, qui ex omni ordine Statuum advolaverint, de eô, ut & aliis, dominos ſuos quamprimùm certiores reddituri, *d. Auctor. ibidem.* Quod quò commodius citiusq; fieri poſſit, Principes curſum, qui poſta nobis dicitur, inſtitui curabunt. At, objicies, jus Curſuum publicorum ad ſolum Imperatorem pertinet, *l. 9. l. 11. c. de curſ. publ.* eoq; non ita pridem Duci cuidam Germaniæ, qui curſus publicos in Belgium & Italiam diſpoſuerat, ſeverè interdictum, *Arn. Clapmar. lib. 1. de arcan. rerumpubl. cap. 21.* verùm alia & diverſa hîc eſt ratio. Nec qui in pri-

in privatum uſum inſtituuntur curſus, eôdem jure cenſendi ſunt, quô illi, qui in publicum.

LXIII. Quæ de Cæſare dixi, eadem penè in Cæſareæ Majeſtatis Commiſſariô ſervatis gradibus obſervanda ſunt. Ubi non inoportunè ex Receſſibus Imperii repeto, non ſemper tempus, locum & alias rerum circumſtantias ferre, ut ipſe Cæſar comitiis præſit. Idcircò Comiſſarios plerumq; mittit; nonnunquam plures, interdum unum. Sic Carolus V. Imperator comitiis Wormacienſibus Annô 1521. & 1545. Noribergenſibus Annô 1522. Auguſtanis Annô 1530. 1548. & 1551. Ratisbonenſibus Annô 1532. 1541. 1546. & Spirenſibus annô 1544. ipſe interfuit. In reliquis, Noribergenſibus ſcilicet annô 1524. & 1542. Auguſtanis annô 1525. & 1555. Spirenſibus annô 1526. 1529. 1542. & Ratiſbonenſibus annô 1557. Fratris Ferdinandi Hiſpaniæ Infantis & Principis, poſtea Regis Romanorum operâ potiſſimum fuit uſus; cui annô 1524. unum, Johannem videlicet Haunart Burggravium Limbeccenſem; in ſubſequutis verò comitiis plures, nunc quinq;, nunc ſex, nunc quatuor, nunc duos tanquam Commiſſarios adjunxit, ferè omnes Principes Imperii: niſi quod comitem Monteforrtenſem, Furſtenbergium, & Johannem de Naves vice Cancellarium Spiræ annô 1542. & Noribergæ annô 1542. adhibitos quoq; legimus. Dixi potiſſimùm: Nam Eslingenſia comitia annô 1526. per Philippum Marchionem Badenſem Cæſareum Locumtenentem & conſiliarios Regiminis Imperialis; Ratisbonenſia anno 1527. per Wolffgangum Comitem Montiſforti & Conſiliarios eoſdem ſuo nomine celebrari voluit. Poſt mortem Caroli V. Ferdinandus ſemel tantùm conventum Imperialem indixit Auguſtam annô 1559. cui ipſe interfuit. Sicut & eô mortuô Maximilianus II. Filius ad comitia Auguſtę annô 1566. Spiræ annô 1570. & Ratisbonæ annô 1576. ipſe venit; quem ſecutus Rudolphus II. Imperator Auguſtana comitia annô 1582. & Ratisbonenſia annô 1594. ipſe quoque direxit, in ſequentibus operâ Fratris Matthiæ moderni Imperatoris invictiſſimi & glorioſiſſimi feliciſſimô ſucceſſû uſus.

LXIV. Et hæc de antecedentibus. Quamquam omnia,

quæ actionis publicæ initium præcedere ſolent, attigiſſe me affirmare non auſim. Etenim ante propoſitionis publicationem alia quoq; quam plurima peragi, indubium eſt. Quò referri poſſunt Statuum conjunctorum mutuæ ſalutationes & oblationes, conſultationes item præparatoriæ, quæ & ipſæ non ſunt uniuſmodi, & communicationes. Quippè neminem in publicis negociis mediocriter verſatum ignorare autumo, è re & uſu comitiorum magno eſſe, ut fida inter Status animorum ſit conjunctio. Ea namq; unica eſt, quæ imperio noſtro tantam Majeſtatem & auctoritatem apud alios conciliat. Ea quoq; unica eſt, quæ graviſſimis Imperii negociis expediendis calcar addit & adjumentum maximum. Ea deniq; eſt, quæ ſubſidentis Reipublicæ fundamenta unicè reſulcit ac reparat. Sed ubi Germanorum fides? poſtquàm veræ doctrinæ Evangelicæ confeſſores adverſariis odio eſſe cæperunt, amicitiæ ſimultas; mutuæ comitati inimicitia; animorum conjunctioni ſumma diſtractio à parte horundem ſurrogari quoq; cœpit. Hinc variæ ordinum ſeceſſiones; hinc aperta illorum diſſidia; hinc verborum acerbitates & comminationes. Quò pertinet, quod *Auctor* Donawertiſcher Information *p. 1. pag. 200.* quemdam in comitiis Annô 1607. palàm dixiſſe ſcribit: Es habe libertas religionum jeder Zeit zu groſſer Vnruh Vrſach geben: es müſſe in unô regnô una religio ſeyn/ vnd darumb auch ein anders keines weges zuzulaſſen/ Quid igitur factû opus eſt? quâvè ratione enitendum, ut ſalutaria in comitiis conſilia ineantur, præcavendumq;, ne in ſummâ illâ Statuum diſcordiâ conventus Imperii non ſine difficultate coacti fine exoptatô fruſtrentur? Reſpondent nonnulli, rectè facere Status, ſi, antequam Conſultatio ipſa ſuſcipiatur in ſenatu, alteri alterorum ſententias invicem exquirant, conſilia ſecum communicent, ac in id præcipuè intendant, quomodò per omnia inter ipſos convenire poſſit, *Auctor* außführlichen Berichts *&c. c. 2. in fin.* eamq; Proteſtantium conjunctionem Pontificios tantò minus ægrè ferre debere, quantò magis ipſi quoq; omnes in id nervos explicant, ut in quibusvis ferè conſultationibus unanimis ſuarum

ſenten-

ſententiarum exiſtat paritas. Verum ſi preſſiùs rem conſideremus, conjunctiones illæ publicis conſultationibus non tàm adjumento quàm nocumento ſæpè ſunt maximo, ac, ne comitia optatô potiantur fine, ſæpiſsimè efficiunt. Qui ambigit, experientiam conſulat; rem ipſam oculis intueatur incorruptis; Comitia noſtri temporis cum ſuperiorum annorum conventibus conferat, & dixiſſe me, quod res eſt, fatebitur. Neque tamen propterea conjunctiones in univerſum improbo: ſed ſit modus in rebus ſint certi deniq; fines. Veriſſimum eſt, quamlibet actionem ſuâ naturâ mediam & indifferentem à cauſis efficientibus & finalibus qualitatem laudis & vituperii mutuari, vid. *Eberhard. in loc. à virtute finis.* Si itaq; ſtatus congregationum illarum hunc ſibi propoſitum habeant finem, ut Cæſareæ Majeſtatis auctoritas & poteſtas ſumma inconcuſſa maneat; ut pax & tranquillitas publica vigeat; ut juſticia citra προσωποληψίαν religionisq; Pontificiæ & Evangelicæ reſpectum in Imperiô adminiſtretur; ut ſummi cum infimis, & medii cum utrisque pari jure teneantur; ut Leges & Conſtitutiones Imperii ſanctè obſerventur; ut Ordines ſeſe mutuis officiis & ſtudiis proſequantur; ut quiſq; intra ſepta & cancellos ſuæ juriſdictionis ſe contineat; ut rationes honeſtæ & ſalutares ineantur, eximendi è Statuum animis ſuſpiciones, odia & exacerbationes; ut vera non ſimulata animorum ſanciatur conjunctio; & tandem ut Reipublicæ ſalus & incolumitas ſit in tutô; non eſt quod jure in illis culpari queat. Sin verò aliô fine privati congreſſus inter Status fiant, quomodò utiles & ſalutares Reipub. eſſe poſſint, ipſi viderint. Meminiſſe potius debent illius, Quod Fridericus Imper. prudentiſſimè dicere ſolitus eſt: *Optimè Rempubl. adminiſtrari, ſi Conſiliarii atq; Senatores ante curiam odium, invidiam, ſimulationem, diſſimulationemq; deponant*, referente *Middendorpio quæſt. 52.* Ariſtid s ſcil. exemplum ſecuti, qui cum Themiſtocle ſibi infenſiſſimô in legationem miſſus, cum ad portam veniſſet, dixiſſe fertur: Visnè, ô Themiſtocles, inimicitias pauliſper hîc deponamus, recepturi eas, cum redibimus? vid. *Melch. Jun. p. 1. polit. quæſt. c. 25.*

LXV. His

LXV. His explicatis, ad ea nunc deveniendum eſt, in quibus ipſa comitiorum forma conſiſtere videtur; propoſitionem nempè aliaq; circa eam peragi ſueta; ejusq; tractationem. Illa eſt negotii ſive rei tractandæ conſultandæ & decernendæ in conventû & conſeßû omnium Ordinum die & horâ à Mareſchallo Imperii indicatis, à Cæſare ejusvè Commiſſariô facta expoſitio, *Althuſ. in polit. cap. 33. n. 54.* Dico à Cæſare ejusvè Commiſſariô: Nam ſolus Imperator proponendi jus habet, nec cum reliquis Statibus idipſum communicat, *Chriſtoph. Lehm. in Chron. Spirenſ. lib. 2. c. 37. p. 144. Auctor* Nohtwendiger Erinnerung *&c. contrà* die Donawertiſche Information *part. 1. pag. 160.* Quod iterum prædominantis Monarchiæ in Imperiô argumentum immotum eſt; & ex eô fortius evadit, quod in illis Rebuspubl. ubi Ariſtocratia regnat, non conſultandi modò; ſed & proponendi poteſtas penes Ordines ſit, ceu de comitiis Polonicis refert *Johan. Boterus in theatrô princip. tit. Rex Poloniæ.* & *Salom. Neugebaur. lib. 1. Rer. Polonic.* Ad propoſitionem autem non anteà progredi ſolet Imperator, niſi Collegium Electorale fuerit integrum, quemadmodum colligere licet ex *Cæleſtinô in hiſtoriâ Comitiorum annô 1530. pag. 102. verſ. deinde & apud Duces. in fine. & Auctore* außführlichen Berichts / wie es vff Reichstägen *&c. cap. 4. in pr.* Quô completô Cæſar diem propoſitioni publicandæ idoneum denominat, omnibus Statibus & abſentium Legatis ſtatutô tempore in ejus Palatiô præſtò adeſſe per Mareſchallum hereditarium juſſis. Et cum pium ac Chriſtianum ſit, in omnium maximè verò arduorum negociorum limine Spiritus S. gratiam implorare, *Paul ad Coloſſ. cap. 3. verſ. 17.* receptum eſt, ut ſub initium comitiorum Cæſar & Status omnes, quicunq; præſentes ſunt, unà cum abſentium Legatis in templô conveniant, ibiq; pro felici conſiliorum auguriô preces ad Deum fundant. Id quod & à gentibus Romanis more ſuô ſervatum legimus, *Nic. Grucb. de Comit. Rom. lib. 1. cap. 4. pag. 56.* inter alia autem ſacra peragi tum ſolita miſſa quoque à Flamine quôdam Pontificiô celebrari conſuevit; quam quidem Cæſar & cæteri Catholici devotè audiunt; at proteſtantes

tes

tes à ſacris illis ſuperſtitioſis abſtemii in proximum conclave abeunt, tàm diu illic commorantes, donec miſſa ad coronidem deducta ſit; quomodo in Maximiliani II. annô 1562. VIII. Kalend. Decembr. & Matthiæ moderni Imperatoris inviċtiſſimi electione *Thuanus lib. 31. fol. mihi 643. col. 2. lit. D. Jeſſenius in hiſtoriâ inaugurat. Matth Imperat. pag. mihi 180.* factum commemorant. An autem Status Proteſtantes, ſi velint, Miſſæ ſalvâ conſcientiâ intereſſe poſſint? non immeritò dubitatur. Quod negandum eſt. Nam *D. Paulus* electum illud Dei organum in *1. ad Corinth. 10. v. 14.* diſertè jubet, ab Idolorum ut fugiamus culturâ. Ubi *D. Chryſoſtomus Hom. 24.* emphaſin notat, quod S. Paulus non dixerit, ἀπόστητε ἁπλῶς, ἀλλὰ φεύγετε, non tantùm propter ſcandalum proximi; ſed quia idolorum cultura ipſa per ſe in ſpectatore ſit ἱκανὴ μεγάλην ἐνεγκεῖν λύμην. Et *S. Ambroſ.* ibidem hortatur, inquit, ut abſtineant ſe ab omni ſocietate idololatriæ. Miſſam verò Pontificiam eſſe quemdam cultum idolorum, in quô & panis & ſancti defuncti adorentur, Proteſtantium Theologi nos docuerunt, vid. *Geſner. in explicat. c. 12. Daniel. th. 92.* Sed tamen in Electoribus aliisq; munus publicum ſuſtinentibus aliud fortè obtinet. Hi ſiquidem non ad miſſam audiendam; ſed ut Cæſarem præſtolentur, ſacris intereſſe intelligendi ſunt. Quò reſpicientes Theologi, quos Elector Saxoniæ in comitiis Ann. 1530. eâ de re conſuluit, ideò, quod ad ſuum officium non ad miſſam eſſet evocatus, eidem adeſſe licere, enunciarunt, auctore *Cæleſtinô in hiſtoriâ illorum comitiorum pag. 103.* & *Sleidano lib. 7.* quorum conſilium ſequutus Sereniſſimus Elector Cæſari miſſam adeunti gladium prætulit Georgiô Brandeburgicô comitatus; cum proteſtatione tamen, daß ſie die Meſſe nichts angehe/wolten auch der keine Reverentz thun / quemadmodum habent verba *Lutheri in ejuſdem tomô 5. Jenenſi pag. 28. col. 2.*

LXVI. Finitis ſacris Cæſar magnâ cum pompâ, ſplendore & apparatû ad Curiam pergit, omnibus Electoribus, Principibus & Ordinibus comitatus; quæ proceſſio quô modô & ordine fieri ſoleat, è *Cæleſtinô* cognoſcere eſt. In curiam

cum ventum eſt, Cæſar in ſolium ſuum concedit, & Electores ſuam quisq; ſeſſionem occupant. Ubi quidem Cęſar vel Commiſſarius locô ſedet eminentiori: Electores verò paulò depreſſiori circumſident. Moguntinus nempè, Rex Bohemiæ, & Palatinus Elector à dextris, Trevirenſi Cæſari è regione oppoſito; Colonienſis, Saxo & Brandeburgicus à ſiniſtris, *Maneran. Lucemburg. in hiſtor. inveſtitur. Mauritii Elect. Saxon. pag. mihi 261. & ſeq.* Scitu tamen hîc opus eſt, Regem Romanorum, ſi quem in Imperiô eſſe contingat, in eô, in quô Trevirenſem ſeſſionem habere dixi, ſubſelliô collocari, *Cœleſtin. in d. hiſtoriâ pag. 115. col. 2.* Inferius ad dextram ſedent Archidux Auſtriæ, Archiepiſcopi, Magiſter Ordinis Teutonici, Epiſcopi, Abbates partim dignitate principali Illuſtres, partim Prælati tantùm, & Abbatiſſarum Legati; quarum ſimiliter aliæ ſunt Imperii Principes, aliæ minus. A ſiniſtris reliqui Principes politici eorundemq; Legati, quibus poſteà Comites, Barones & Civitates ordine ferè confusô & promiſcuô ſtantes ſe adjungunt, vid. *Mameran. Lucemb. d. loc. pag. 267. & ſeqb.* Notandum autem eſt, cum natura ſine ordine ſtare non poſſit, *Scalig. exercit. 2. pag. 7.* nec in Republicâ ſocietas abſque eô ſubſiſtere valeat, *Petr. Gregor. lib. 4. de Republica c. 10. in pr.* rectè & perquàm prudenter feciſſe Carolum IV. quod certum inter Electores ordinem in *Aureâ Bullâ c. 3. & 4.* ſtatuerit: & ita quidem, ut Eccleſiaſtici præferantur Politicis. Quam præeminentiam Electores ſeculares Archiepiſcopis libenter ceſſiſſe religionis & Eccleſiæ reverentiâ, ait *Marq. Freber. de orig. Palatin. cap. 15.* Deinde ut Moguntinus in ſuâ diœceſi, totâq; Germaniâ locum digniorem occupet; Colonienſi tamen provinciâ exceptâ; in quâ ut & in Galliâ ac Italiâ Archipræſul Aprippinus honorem hunc ſibi vendicat, *Aur. Bull. d. c. 3. Crantz. in Saxon. lib. 9. c. 29.* Trevirenſis verò ſemper ex adverſô à fronte Imperatoris ſedeat. Dubium hinc oritur, an Colonienſi non modò in Archiepiſcopatu ſed & Epiſcopatibus, quibus præſidet, eâ prærogativa competat? Sanè utrobique eadem videtur eſſe ratio. Sed à textu Aureæ Bullæ, qui ad ſolum Archiepiſcopatum id reſtringit, abire

abire vix licet, *D. Præceptor Arumæ. comment. ad Aur. Bull. c. 3.* Inter Politicos poſt illum, quem ex Archiepiſcopis Moguntinô & Coloniēſi in dextrô vel ſiniſtrô Imperatoris latere aſſidere contingit, in dextrô Rex Bohemiæ primum, Elector Palatinus ſecundum; in ſiniſtrô Dux Saxoniæ primum, & poſt eum Marchio Brandeburgicus alterum locum obtinet, *Aur. Bull. c. 4.* Olim quidem Rex Bohemiæ cum adhuc Dux eſſet, noviſſimô locô conſedit, teſte *Krantziô in Saxon. lib. 4. c. 28.* Sed cum Rex dignior ſit Palatinô, Duce vel Marchione, *d. loc. c. 4. §. primò quidem.* id poſteà, cum in Regem crearetur, rectè fuit mutatum. Illud *Beutero* concedere nullô modô poſſum, quod in *animadverſ. biſtor. c. 13. n. 37. & ſeq.* aſſerit, Carolum IV. claſſes Electorum mutaſſe ac conſtituiſſe, ut Palatinus inter Electores Politicos anteà ultimus, nunc primus; Brandeburgicus vero, qui primus fuit, ultimus eſſet. Nam nullâ id probabili ratione confirmat; & ex *Speculô Saxon.* (utpotè quod Aureâ Bullâ longè antiquius eſt, *Georg. Fabric. lib. 1. annô 811.) lib. 3. art. 57.* apertè refellitur.

LXVII. Et ita inter Electores certa ſedendi ratio à Carolo IV. adinventa eſt. Secus ſe res habet in reliquis Ordinibus Imperii. Nam concertationes variæ de ſeßionum ordine & prærogativâ à multis ſeculis hactenus inter ipſos agitatæ nondum compoſitæ ſunt; Sed ſingulis ferè comitiis novarum litium clamoribus atria & ſubſellia perſonant. Unde ſcomma Joannis Zamoiſcii Magni Poloniæ Cancellarii, dicere ſoliti: *Germanos in ſuis comitiis ferè nihil agere, quàm ut de ſeſſionibus digladientur, Kirchner. 2. de Legat. 5. n. 78.* Nobile illius de προεδρίας controverſiæ exemplum ſuggerit nobis Abbas Fuldenſis Auguſtæ Cancellarius. Is enim plurimis ab hinc retrò annis cum omnibus non modò Epiſcopis, ſed & Archiepiſcopis acerrimè contendit, à Moguntini Pontificis ſellâ ſibi in conventù publicô ſecundam & proximam ſedem conſuetudine pervetuſtâ deberi. Hinc factum, ut annô 1063. in æde ſacrâ Goſlarienſium inter ipſum & Antiſtitem Hildeſheimenſem pugna cruenta excitaretur, *Spangenb. in Chron. Mansfeld. c. 223. Nic. Serar. lib. 5. Rer. Moguntiac. pag. 742.*

 quam

quam contentionis infeliciſſimæ ſerram idem Abbas cum Archiepiſcopo Ubiorum aliquot poſt annis in comitiis Moguntinis reciprocaſſe legitur, *Crantz. lib. 6. Saxon. cap. 46.* Unde verò adſerta illa conſuetudo, & quæ ratio tam ſublimis olim conceſſi Abbati ſeſſûs, nullibi ferè exprimitur. Ad officium Cancellariatus id referre videtur *Kirchner. de offic. Cancell. lib. 1. c. 3. n. 62.* cujus ſuſpicio fortè non eſt improbabilis. Hodiè ſanè Statuum aliqui teſtando jus ſuum conſervant; quidam per vices digniorem ſedem occupant; nonnulli metû præjudicii actibus publicis intereſſe planè recuſant. Verùm tantum abeſt, aliquem contentionum finem indeſperari; ut etiam altercantes ſe invicem quandoq; inſectentur acerbiùs. Satius igitur foret, ut novâ quâdam conſtitutione cum Electorum & Principum Imperii conſiliô & adſenſû huic rei ſalubre adferretur remedium. At ex quô capite dignitatum præeminentia petenda ſit, multi dubitant. Quidam familiæ antiquitati; alii potentiæ ac divitiarum amplitudini; plures titulorum multitudini; nonnulli deniq; nobilioribus Inſignibus primas concedunt, vid. *Knich. comment. ad jus Saxon. verb. Ducum. cap. 2. n. 36. & ſeqb.* & omninò *Sim. Maiol. tom. 4. dier. canicular. cap. ult.* Ego verò ex veteri obſervantiâ poſſeſſionisq; actibus & uſu id rectius definiri cenſerem, quò & ſaniores JCti ac politici communiter decurrunt, *Elbert. Leon. conſil. 1. n. 20. Gamma deciſ. 1. n 49. Menoch. conſ. 287. n. 37. & ſeqb. Fab. de Annâ conſ. 40. n. 2. & ſeqb. Knich. d. loc. n. 236. & ſeqb. Bernhard. Zieriz. commentat. de Princip. inter ipſos dignitat. prærogat. in fin. Anton. Coler. de jur. Imper. German. ſect. 67. Perez. de Larâ de anniverſ. & Capellan. lib. 1. c. 24. n. 19. & ſeqb.* aliiq; complures. Et ipſe Ferdinandus Imper. litem Ducis Florentini & Ferrarienſis ex eô fundamentô diremit, *Modeſt. Piſt. conſil. 51. Marzar. conſil. 26. n. 25. verſ. huic autem.* idq; juri maximè conſentaneum eſt. Nam pro poſſeſſore in dubiô præſumitur *l. 76. de Rei vendic.* onusq; probandi is juſtè declinat, *l. 14. l. 20. de probat. Menoch. 2. arb. judic. quæſt. 48. n. 12. & 34.* Imò nec in poſſeſſoriô modò; ſed & petitoriô pro eô, qui per decennium jus præcedendi quaſi poſſedit, rectè

pro-

pronunciari ſcribit *Fab. de Anna. d. conſ. 40. n. 8*. Quid autem ſi neuter litigantium quaſi poſſeſſionis commodô præ alterô gaudeat? Ad Imperatorem recurri, cujusq; deciſioni rem committi æquum eſt. Etenim omnium judiciô non melior eſt privilegiorum Interpres, quàm qui indulget, *Rauchb. lib. 2. q. 11. n. 141. Georg. Acac. Enenkel. lib. 2. de privileg. c. 3. n. 57.* Atqui dignitates ab Imperatore privilegiorum inſtar decerni, quis dubitat? Nemo igitur ipſo accuràtiùs gradus honorum diſcriminare poterit. Hinc in comitiis Auguſtanis annô 1530. Status omnes Imperatoris arbitrio circa ſeßionum controverſias acquieviſſe, his verbis teſtatum facit *Cæleſtinus: Principes, quibus de ſeſſione multa erat contentio inter ſe reconciliat, quod anteà in multis Imperii comitiis tentatum quidem ſæpiſſimè fuit, ſed obtineri & perfici numquam potuit. Tunc verò temporis Electores & Principes omnes unanimi conſenſu dixerunt, ſe quæcunq; C. M. in hac re faceret & conſtitueret, rata & firma habituros. Cum igitur Cardinalis Salisburgenſis cum Auſtriacis eâdem de re contenderet, C. M. poſtulavit, ut Salisburgenſis poſtridie eundo in curiam locum ſuperiorem Cardinali Tridentino Auſtriacorum Statuum Legato concederet, eumq; ad dextram equitare pateretur. Salisburgenſem quoq; cum ArchiEpiſcopô Moguntinô reconciliavit, inter quos etiam nonnullæ non quidem de Electoratu, ſed de primatis Magdeburgenſis & ArchiEpiſcopi Salisburgenſis ſeſſione erant contentiones. Petiit etiam C. M. ut eô 1530. annô Georgius Saxoniæ Dux Guilielmo Bavariæ Duci ſtando & ſedendo Primas concederet: Se enim intrà annum quid in ea re ſervari deberet, pronunciaturum. Deinde & apud Duces Pomeranicos C. M. obtinuit, ut Philippus Haſſorum Princeps eos præcederet, inter quos paulò ante eâdem de re multa & acris fuerat diſceptatio, ita ut penè à verbis ad verbera ventum eſſet.* Hactenus Cæleſtinus. Quæritur porrò, an Legatis idem, qui ipſis Legantibus proprius eſt, locus aperiri debeat? quod eô caſu, ubi alii Principes Imperii αὐλοπροσώπως adſunt, cum *Anton. Colerô de jur. Imper. German. ſect. 68.* adfirmare vix audeo. Etſi aliàs certum ſit, Legatos & nuncios ex eorum perſonâ, quorum vices gerunt, æſtimari, *l. 1. C. de offic. Vicar. c. præcipimus.*

 diſtinct.

diſtinct. 93. ac honore & exiſtimatione eâdem reputari, *Schrader. de Feud. part. 10. ſect. 4. n. 21.* Contrarium tamen Carolus IV. in *Aureâ Bullâ tit. 25. §.* Wen aber ein Churfürſt. diſertè conſtituit. Quæ ſanctio non inter Electores modò; Sed & cæteros ordines cuſtoditè poſtmodùm ſervata, & peculiari tranſactione Annô 1566. confirmata eſt, *Auctor* außführlichen Berichts / wie es vff Reichstägen *&c. cap. 5.* Et adeò hoc verum eſt, ut in comitiis Noriberg. Annô 1542. ipſius etiam Cæſaris Caroli V. Legati Ferdinando fratri poſt poſiti fuerint, ceu ex ſcriptô quôdam Johannis Friderici Electoris Saxon, & Philippi Landgravii Haß. oſtendit *Colerus.* Annô quoq; 1520. XXI. Octob. in inauguratione Caroli V. Legatis Elect. Saxon. Cum Duce Joanni Clivenſi tantam de præcedentiâ fuiſſe contentionem ſcribit *Sleidan. lib. 4. in fin.* ut pompam illam nox interpellârit. Quicquid autem Clivenſis obtenderit, ex Decretis Imperii, eorumq; ſubſcriptionibus conſtat, Electorum Legatos in generali curiâ, comuniq; βυλευτηρίῳ, adeoq; in actuum publicorum celebratione, præcedere Principes; comparatos autem cum Electoribus, qui in propriâ perſonâ adſunt, ſedere infrà illos; maximè, cum publici actus in curiâ Imperiali celebrantur. In coronatione Regis Romanorum illud ſpeciale eſt, ut licet Legatus, quem Elector ad comitia Imperatoria mittit, perſonam mittentis ſuſtinere debeat; ad Menſam tamen pro abſente Electore apparatam, non admittatur, quantacunq; dignitatè præfulgeat. Idq; in Coronatione Auguſtiſſimi & victorioſiſſimi Imperatoris noſtri annô 1612. in Legatô Brandeburgicô Dominô Adamô Ganſiô &c. ex Chryſobullæ præſcriptô obſervatum fuit. Sic & in Coronatione Caroli V. apud Aquiſgranum menſa tertia pro Duce Saxoniæ vacua remanſit, atteſtante *Hartmannô Maurô in ejuſdem hiſtoriâ.*

LXVIII. Seßionibus occupatis Cæſar alicui Imperii Principi negocium dat, ut ſermonis initium faciat, *Auctor* außführlichen Berichts / wie es vff Reichstägen *&c. c. 3.* Commiſſarius verò Cæſareus operâ Comitis, Baronis vel præcipui cujuſdam conſiliarii hanc ad rem plurimum utitur. Initiô factô

factô gratiisq; pro obſequiô præſtitô ordinibus actis capita ad deliberandum propoſita ſtatim præleguntur; id quod modò per eundem, qui orationem exorſus eſt, uti in Comitiis annô 1530. per Fridericum Palatinum; modò per alium, cui à Cæſare id ſpeciatim injungitur, fieri conſuevit, *Auctor* außführlichen Berichts *&c. d.c.3.* Finitâ propoſitionis lectione omnes Electores & Principes ſurgunt, ac paululùm collocuti brevibus reſpondent; gratias primùm agendo Cæſareæ Majeſt. pro curâ & adfectione paternâ ergà Imperium, ac offerendo ſe, quod de capitibus propoſitis deliberaturi omneq; id quod ad ſalutem & dignitatem Imperii ſpectare videbitur, facturi ſint, *Dn. Paurmeiſt. lib. 2. c. 2. n. 31. pag. 346. Cæleſtin. in ſæpiùs allegatâ hiſtoriâ pag. 121. Col. 2.* Quam reſpondendi provinciam modò huic modò illi demandatam legimus. In comitiis enim annô 1530. Joachimum Electorem Brandeburg. id muneris ſubiiſſe, narrat *Cæleſt.* & per Moguntinum reſponſionis negocium aliàs expediri, adſerit *Dn. Paurmeiſterus d. loc.* Quod verò per Cancellarium ejuſdem hodiè ut plurimum fieri inaudio. Præterea copiam quoq; recitatæ propoſitionis ſimul petere ſolent Ordines. Quâ impetratâ denunciatur illis, ut de propoſitionis capitibus conſultaturi in ſuis quisq; conclavibus certâ die conveniant. Denuntiatio autem illa die anſage ita peragitur. In Cancellariâ Moguntini Archi præſulis concipitur ſchedula denuntiatoria, quâ jubetur hæreditàrius Mareſchallus præſentibus ordinibus & abſentium Legatis ſignificare, ut ad diem N. hora N. in curiâ conveniant. Hanc ſchedulam è Cancellariâ Moguntinenſi acceptam Mareſchallus prius oſtendit & exhibet Electoralibus Saxonicis Legatis, & tum communicatione factâ denuntiationem exſequitur. Diverſum ſervatur, quando Elector Saxoniæ Sereniſſimus ipſemet præſtò eſt. Tunc enim Schedulam in Cancellariâ Reverendiſſimi Dn. Electoris Moguntinenſis conſcriptam ex Cancellariâ Electorali Saxonicâ, quò prius mittitur, accipit immediatè, munusq; ſuum exequitur, *Auctor* außfürlichen Berichts *&c. cap. 4. circa fin.*

LXIX. Quemadmodum verò tres potiſſimum Ordinum ſunt

ſunt Claſſes: ita tria quoq; eorundem reperiuntur collegia ſeu curiæ, in quibus ſinguli ſeßionem habent & ſuffragium. Primum collegium eſt Electorum, quod auctoritate, præeminentiâ, & poteſtate reliqua duo longè ſuperat, dicente *Althuſiô in Politic. c. 33. n. 56.* in quô ubi conventum eſt, Moguntinus ſedet in mediô; à dextris Trevirenſis & Palatinus; à ſiniſtris Colonienſis, Saxo, & Brandeburgicus. Poſteà ad ipſam conſultationem procedunt, quæ ſingulis ordine ſententiam dicentibus perficitur. Ajo ſingulis; certum enim eſt in Electorum collegiô viritim ſuffragia ferri, *Dn. Paurmeiſt. d. c. 2. n. 24.* Cæterùm ordinem dicendi ſententiam Carolus IV. in Aureâ Bullâ *c. 4.* certum conſtituit; quem & noſtrô adhuc tempore obſervari exiſtimo. Et prima quidem vox Trevirenſi competit; Secunda Colonienſi; tertia Palatino; quarta Saxoni, quinta Brandeburgico; Sexta eaq; directrix & concludens Moguntino: Eſt namq; jus ſcrutandi ſive colligendi ſuffragia Moguntino proprium, qui votis reliquorum auditis ipſe, ut ſententiam ſuam exponat, quoq; requiritur: id quod hodiernis moribus non ad collegarum omnium; ſed ſolius Saxonis officium pertinet, vid. *Buxtorff. ad Aur. Bull. th. 50. lit. D. & E. Auct.* außführlichen Berichts wie es vff Reichstägen pflegt gehalten zu werden *c. 6.* Etſi verò Moguntino hodiè primum in Electione Imperatoris Rom. votum deberi, *Goldaſt. in Replic. pro Imp. c. 13. pag. 173.* adſerat, & *Sleidan. lib. 1.* ac *Thuan. lib. 32. pag. 643. in fine* id confirment: in comitiis tamen univerſalibus ab ordine in Aureâ Bullâ præſcriptô nullatenus recedi; Sed ultimam vocem Moguntino reſervari, cum *Althuſiô d. c. 33. n. 58.* ſtatuo. Idq; uſû ſervatur. Quicquid ex rationibus leviculis, quod ſcil. Decanus Collegii Electoralis ſit, quodq; vota ſcrutetur & colligat, in contrarium argui poßit cum *Franc. Marcô deciſ. 1200 & deciſ. 1365. n. 12. p. 1.*

LXX. Alterum collegium conſtat ex illis Statibus, quos ad ſecundam claſſem *ſuprà n. 35. & 39.* retuli; Uti ſunt Principes Eccleſiaſtici & ſeculares, Prælati, Abbates &c. Comites & Barones. In eô Primæ ſedendi partes Eccleſiaſticis, Secundæ Politicis ſeu ſecularibus Principibus debentur: illi dextrum;

trum; hi ſiniſtrum latus occupant. Proponendi & dirigendi prærogativam in ſecundô hoc ſenatu Dux Auſtriæ & Archiepiſcopus Salisburgenſis alternatim ſibi vendicant, *Althuſ. d. c. 33. n. 61.* Ferendi autem ſuffragii inter ipſos diverſa eſt ratio. Nam Principes tàm Eccleſiaſtici quàm Politici, Magiſtri item Ordinis Teutonici, ac Abbates & Abbatiſſæ Principali dignitate eminentes viritim ſententias dicunt. At Prælati omnes duo tantùm vota habent, unum Svevici, alterum Rhenani, *Althuſ. d. loc. num. 62.* ſicut etiam Comitibus & Baronibus in duas tribus diſtinctis non plura duobus ſuffragia competunt, *Dn. Paurmeiſt. dict. cap. 2. num. 25.* quæ licet per Syndicos & Commiſſarios ut plurimùm præſtari ſoleant; non ideò tamen ad conſilium Principum zum Fürſten Raht accedere ac deliberationibus intereſſe, ipſis prohibitum eſt, *Webner. in pract. obſervat. verbo* Graffſchafft/ *pag. 200. Auctor* außführlichen Berichts wie es vff Reichstägen *&c. cap. 7.* In hoc Principum collegiô cum Senatus quandoque nimis amplus ſit, non rarò accidit, ut pro ratione temporis ac comitiorum promotione certus quidam ex iis conſtituatur delectus, qui rebus diligenter ponderatis vota ſua literis conſignet, ac cæteris perpendenda exhibeat, annotante *Lundorpiô. lib. 1. continuat. Sleidan. pag. 7.*

LXXI. Ultimum collegium ſeu Curia Civitatum Imperialium eſt, jusq; duplicis habet voti; quamvis inter ſe ſingulæ ſententiam dicant, quò pertinent quæ *ſuprà num. 46.* prolixiùs à me diſputata ſunt. Poteſtas rogandi vota competit communi ipſarum Syndico, qui ab illâ civitate, in quâ comitia celebrantur, conſtituitur, *Althuſ. dict. cap. 33. num. 64.* In genere ſciendum hic eſt, antequam capita propoſita ſub incudem deliberationis à ſingulis iſtis collegiis revocentur, opus eſſe diſpectû, quem Ordinem & Proceſſum in conſultando teneri magis expediat. Et ſanè licet Status ab ordine propoſitionis non facilè recedant, nec temerè recedere etiam fas ſit, *arg. Receſſ. annô 1576.* §. Darauff ſie dann den erſten. *&c. Receſſ. annô 1582.* §. Da nun ſolche wichtige Sachen. Si tamen cauſas allegent graves ac prægnantes, cur non eô ordine

 dine

dine modoq; quem Cæſar in proponendo ſervavit; ſed aliò ac diverſò conſultationes inſtitui debeant; audiendos eſſe putarem. Hinc in comitiis Auguſt. ann. 1530. Joannes Elector Saxon. cum reliquis Proteſtantibus efflagitaſſe legitur, ut cauſa religionis ceu gravior & ponderoſior alterâ, quæ erat de durabili & perpetuô adparatû bellicô contra Turcam, primò definienda ſuſciperetur; non attentô, quod Imperator in propoſitione ordinem ſervaſſet inverſum. Cui æquiſſimo poſtulato Cæſar tandem non invitus annuit, *Cæleſtin. in d. hiſtor. pag. 122. & ſeqb.* Et quæſo ſi placito Imperatoris quoad ordinem conſultandi adeò præcisè ſtandum, cur in conſiliis Statuum eâ de re ſeriò deliberari conſuevit? imò jus προβουλεύματος ſtatuendi ad ſolum collegium Electorale ſpectare aſſerit *Althuſ. d. c. 33. num. 68. & ſeq.* etſi cæteri quoque Ordines id hactenus ſibi adrogaverint. Cæterùm rebus magis neceſſariis poſtpoſitis de modô procedendi pervicaciùs, quàm par eſt, diſceptare, res uti comitiis pernicioſiſsima; ita ſummè vitanda eſt. Quæ enim alia cauſa fuit disjecti conventus Ratisbonę annô 1607. coacti, quàm obſtinata de ordine conſultandi contentio? *Auctor* Donawertiſcher *Inform. part. 1. pag. 197. Auct.* nohtwendiger Erinnerung *&c. contra eandem informat. part. 1. pag. 274.* Tutius igitur in tantô conſiliorum conflictu foret, mediam inire viam, ac capita controverſa ita conjungere, ut unis deliberationibus ſimul deciderentur: Ad quam viam eligendam ipſe Cæſar in dict. cõmitiis annô 1607. Statibus auctor & ſuaſor extitit, teſte *dict. Auctore* Nohtwendiger Erinnerung *&c. pag. 274.* Nec probandum videtur Statuum quorundam poſtulatum, quô, antequam de capitibus à Cæſare propoſitis deliberetur, de ſuis gravaminibus, ut vocant, cognoſcendum eſſe contendunt: quemadmodum in aliquibus comitiis id factum meminimus; ubi frequentiſsima fuit Statuum illorum vox: ehe vnd zuvor jhre gravamina erledigt/ köndten vnd wolten ſie ſich in keine andere Handlung einlaſſen &c. Nam quis non intelligit, negocia publica præferenda eſſe privatis? quis non videt rem fore planè præpoſteram, ſi Cæſaris poſtulata poſtponerentur Statuum cauſis? Ne dicam, in li-

in libellis citatoriis diſertè ut plurimùm caveri, daß ohne Nebenhändel *&c.* cui Imperatoris voluntati æquum certè eſt ut acquieſcant ordines: maximè ſi Cæſar promittat, ſe gravioribus negociis expeditis Statuum quoq; gravaminibus velle remederi; quemadmodum certè in comitiis annô 1613. facturum ſe pluries promiſit, *Decret. Cæſar. ſub datô* Regenſpurgk den 7. *Septembris annò 1613.*

LXXII. Et hæc de propoſitione aliisq; ab eâ dependentibus dicta ſint. Sequitur nunc cauſę tractatio: cõſtat hæc 1. diſceptatione, 2. conſenſu in idem placitum, 3. relatione ad Cæſarem, 4. confirmatione ejuſdem, ac promulgatione *Althuſ. d. c. 33. n. 67.* Poſtquam igitur Electores in unô vel alterô articulô concluſerunt, conveniunt in Buleutoriô communi, ac alteri collegio, quod principum eſt, ſententiam ſuam aperiunt; quam ſi adprobant ſecundæ curiæ ordines, benè eſt; ſi minus, in cõclave ſuum ſe recipiunt, de totâ re ulteri' conſultaturi. In quô, cauſæ præſertim gravitate exigente, ipſis mos geritur. Ita tamen ne Electorali collegio id cedat in præjudicium. Habitâ deliberatione iterum convenitur in curiâ, & principes denuò ſententiam ſuam exponunt. Quâ cognitâ Electores, an cedendum nec ne, inter ſe conſilia ineunt; indicantes poſteà Principibus, in quibus ſibi cum ipſiś conveniat, & in quibus viciſſim priorem ſententiam retineant; eâ ſpe freti, fore, ut Principes nunc in idem ſint conſenſuri: Qui ſi nihilominus ab Electoribus diſſideant, referuntur diſcordes ſententiæ utriusq; collegii Imperatori vel Commiſſario. Poſtea quoq; advocantur civitatum Legati, quibus indicat Moguntinus, Electores & principes in certam coiiſſe ſententiam quæ publicè recitari debeat: Audire ſe nunc paratos, an in ſuffragium ire cupiant. Lectâ reſolutione civitatum Legati ſententiam ſuam & ipſi proponunt, & paucis inter ſe collocuti in diſcrepantibus ſe Electorum & Principum ſententiæ accedere ſignificant. Atq; ita ex illâ relatione correlatione ac diſceptatione emergit tandem in idem Placitum conſenſus. Cum verò Statuum unanimis ſententia vim legis vel decreti non habeat, niſi Cæſaris quoq; accedat confirmatio, *Dn. Paurmeiſt. d. c. 3. n. 31. pag. 347.* Trium collegiorum Placita

per deputatos den Außſchuß (duos ſcil. ex conſiliariis Moguntinis & Palatinis; ex conſiliariis Saliſburgenſis vel Auſtriacis unum; ex numerô Comitum alternis vicibus, ex Wetteravicis vel Francicis itidem unum; è civitatum tandem Legatis duos) Imperatori offeruntur. Qui ſi conſentiat, res confecta eſt; ſi ſecus, replicando cum ſtatibus tamdiu diſceptat, donec inter ipſos convéniat. Et ita tradunt *Dn. Paurmeiſter. d. n. 31. Althuſ. d. c. 33. n. 67. & ſeqb. Auctor* außfürlichen Berichts wie es vff Reichstägen *&c. c. 3. & ſeqb.* Ex quibus concinnare ea paucis placuit.

LXXIII. Non inconvenienter hîc ſubjicitur quæſtio, An in comitiis Imperii majoribus votis ſit ſtandum? Et ſanè in cauſa religionis & fidei Chriſtianæ majora non prævalere apud proteſtantes Principes eorumq; Theologos minus habet dubii, *Waremund. de Erenberg. de regn. ſubſid. cap. 2. n. 19. & c. 6. n. 53.* In politicis verò negociis contrarium ſimpliciter ſtatuendum eſt. Quî enim obſecrò ſalutaria conſilia ſine potitura ſunt bonô, niſi in opinionum diſſidiô in pluriũ tandem eatur ſententiam? Univerſi ut conſentiant, difficile imò penè impoſſibile eſt, *l. 1. §. ult. de acq. poſſ.* nonnè igitur propter naturalem hominum ad diſſentiendum facilitatẽ res ſine exitû futura eſt, ajente *Ulpianô in l. 17. §. 6. de recept. qui arbitr.* ſi omnium unanime exſpectetur ſuffragium? Quod cum ſapientiſſimi celebrium Rerumpub. Gubernatores adverterent, lege inviolabili apud ſe invaleſcere paſſi ſunt, ut in publicis conſiliis plurium votorum potior eſſet auctoritas. Nam apud Athenienſes quod ſenatorum pars major ſciviſſet, pro ratô fuiſſe habitum ſcribit *Sigon. de Repub. Athen. lib. 2. c. 3. verſ. decreto verò. & lib. 3. c. 4.* Et Lacedæmoniorum hoc fuiſſe laudabile inſtitutum, intereà dum aliquid decernebatur omnes pro animi ſui ſententia conſulere: Ubi quid decretum eſſet idem laudare omnes, atq; eos quoq; adjutores eſſe qui ab initiô refragati erãt, *ex Pliniô Nepote* refert *Pet. Ærodius de Orig. & auctor. rer. judicat. lib. 1. tit. de juſtit. & jur. c. 21.* quod idem de Romanis quoq; teſtantur *Nic. Gruchius de comitiis Roman. lib. 1. c. 4. p. 133. & Sigon. de Antiq. jur. Civil. Rom. c. 14.* quorum exempla imitari inſignem duco prudentiã.

Sed & inter confœderatos in cauſis fœderum à majori parte concludi, ait *Laudenſ. in tract. de confœder. Princip. concluſ. 44.* & ſatis clarè innuit *Waremund. de Erenberg. lib. 2. de fœder. pag. 154. pag. 162. & pag. 326.* Quid quod ipſi juris noſtri auctores, ubi à pluribus decernendum quid eſt, majoris partis ſcitum adprobant *l. 3. ff. quod cujusq; univ. nom. l. quod major. 19. ff. ad Municip. l. duo ex tribus, 39. ff. de re judic. l. nominationum. C. de decur. l. ſi q ibi: atq; id, q majoris partis probaverit adſenſus, ſolemnis firmet auctoritas. C. de legat.* Et adprobandum omninò eſt. Nec, ſi hoc repudietur, remedium ullum video, quô in cōſultationibus publicis res ad cauſæ definitionem perduci poſſit. Et dicas mihi, ſi majoribus ſtandum non ſit, an pauciorum placita prævalere debeant? Atqui omni rationi adverſum hoc eſt. An ſanioribus votis palma tribuenda? Sed quisq; ſuum adſeret ſanius, nec ullus erit litium finis, add. *Jacobat. de concil. lib. 6. art. 3. n. 49. Pacian. de probat. lib. 2. c. 43. n. 72. & 73. Macagn. Azzoguid. de commun. opin. lib. 3. c. 7. n. 29.* An verò digniorum calculis inſiſtendum? At nec ita maxima de dignitate contentio evitabitur, *Imola in l. Pomponius. de re judicat. & ibid. Zaſ. n. 15. & Duaren. circa fin.* Juri præterea canonico innitimur; quod & ipſum in cunctis Eccleſiis, electionibus, aliisq; congreſſib. Pluriū ſuffragia attendenda eſſe ſtatuit. *t. t. extr. de his q̄ fiunt à majore parte. & ibi Panormit. c. inter. 21. §. diſcretioni veſtræ, c. cum in jure 33. c. venerabilem 34. §. objectionib. c. coram 35. de Elect.* Provocamus etiam ad inclytum Electorum Collegium, in quô qui plurium calculô Imperator Roman. eligitur, pro Imperatore habetur certiſſimô, *Aur. Bull. c. 2.* JCtorum porrò communis & quaſi per manus tradita opinio nobis ſubvenit, *Auctor* gründlichen Berichts des heiligen Reichs Stad Friedberg Stand Regalien *&c. c. 11. n. 7. Buxtorff. ad Aur. Bull. c. 2. th. 34. lit. D. & ſeqb.* ubi plures enumerantur. Qui, quod magis eſt, in tantum hoc verum exiſtimant, ut diverſum conſuetudine vel lege induci non poſſe ſcripſerint, *gl. & Dd. in l. aliud eſt 160. §. 1. de R. J. Dec. ad c. cum omnes. de conſtit. Abb. in c. 1. de his quæ fiunt à major. part. Azzoguid. d. lib. 3. c. 10. n. 16. & ſeqb.* Sed quid argumenta longius accerſo? vel mores in Imperiô hactenus recepti rem totam digerunt, teſte allegatô *Auctore*

gründlichen Berichts *&c. d. c. 11. n. 23.* ubi ſic ait: Ebenmeſſiger weiſe wird in Reichs: Kreiß: Stådt: vnd andern Verſamlungen vnd *collegiis per totum Imperium Romanum* jederzeit in Sachen/ ſo vor dieſelbe Råhte gehörig / *ad majora vota* gegangen/ vnd was alſo *per majora* beſchloſſen / *prò decretis* gehalten/ wie alle Reichs: Kreiß: vnd andere Abſchiede/ *Statuta* vnd Ordnung außweiſſen/ auch menniglichen bekandt/ quod confirmat *Marq. Freherus in comment. ad conſtitut. Adolphi pag. 14.* cum, quod in comitiis majori parti placuiſſet, à Cæſare pronunciatum promulgatumq; adſerit. Imò ipſæ Imperii Conſtitutiones dubium omne tollunt, *Receß. Trevir. annò 1512.* §. Es ſollen auch die Churfürſten. Regimentsordnung zu Wormbs *annò 1521.* §. würde ſich auch begeben. *Receſſ. Spir. annô 1542.* §. vnd dieſen oberſten Heuptman. *Receſſ. Spir. annò 1570.* §. vnd damit ſolche wichtige. *Receſſ. Ratisbon. annò 1576.* §. da dann die Sache nach angehörter vnſer Käyſerl. propoſition. *Receſſ. ann. 1594.* §. da dann die Sache nach angehörter *&c.* Ex quibus dijudicandũ aliis relinquo, q̃ ſalutaris & utilis Imperio futura ſit ſententia illorum, qui in graviorib. cauſis ex majori votôrum numerô nihil decernendum adſtruunt. Cauſæ autem in quibus majora admitti non debeant, potiſſimùm hæ ſunt. 1. Gewiſſens vnd Religions Sachen. 2. Contribution Sachen. 3. Cammergerichts Sachen. 4. Freyheiten/ Privilegien vñ dergleichen Immuniteten. 5. Religion Frieden ſampt deſſen Zu: vnd Angehörungen. 6. Profan Frieden vnd ander Sachen des gemeinen Vaterlands Ruhe vnd Fried betreffend. 7. Die jenigen Sachen darinnen die Römiſchen Catholiſchen Partheyen seynd/ vnd mit den Evangeliſchen ſtreitig. 8. Sachen/ ſo wider die Billigkeit vnd die regul, quod quis juris in alium ſtatuit, eôdẽ ut ipſe utatur, neceſſe eſt, lauffen. 9. Außträge. 10. Fälle ſo die Executionsordnung/ Reichs Conſtitutiones/ Gülden Bull/ vnd dergleichen anlangen. 11 Erbeinigungen / Verträge Compactaten &c. 12. Sachen / da ſaniora vota verhanden. 13. Fälle/ da omniũ conſenſus von nöhten iſt. Quæ cauſæ etſi numerô paucæ ſint: ſi tamen penitiùs introſpiciantur, adparebit, omnes alias, quæ umquam in deliberationem in comitiis inſtituendam cadere poſſunt, ſub iiſdem com-

comprehendi. Admiſsâ igitur novâ iſthâc ſententiâ quò res tandem ſit delapſura, quivis facilè perſpicit. Certè ex ſcriptis eâ de re editis didici, in nuperis comitiis Cæſari & Statib. aliis ſummæ curæ fuiſſe, ne in remp. talis conſuetudo introduceretur. Urſerunt quoq; & acriter inſtiterunt Ordines reliqui, Ihr Käyſ. Maiſt. wolten bey ſolcher reſolution vnd gegebenen rechtmeſſigen Beſcheid aller gnedigſt beſtehen/dieſelbe nochmals wiederholen/vñ dz ſie aller fernerer Einrede unverhindert ſich dem alten löblichen Brauch auch der Schuldigkeit nach lenger von den conſultationibus nicht abſondern/ ſondern deme durch den mehrern Theil allbereit gemachten Schluß der Billigkeit nach accommodiren vnd den deliberationibus förderſt beywohnen wolten/mit gehörigen vnnd hierin nohtwendigen Käyſ. Ernſt vnnd Eyfer anweiſen &c. quemadmodum habent verba Bedenckens des Churfürſtl. collegii vff der Käyſ. Maiſt. Decret *&c. ſub dato 23. Auguſti ann. 1613.*

LXXIV. Si ergò decretum majoribus votis conformandum eſt, ulteriꝰ quæritur, quænam & quanta poteſtas ſtatuendi ipſi Cæſari in comitiis competat? Equidem abſolutam Cæſarum Germanicorum poſteriorum nemo ſibi adrogavit, nec etiamnum adrogat. Obſtant n. conſtitutiones; Obſtant leges fundamentales; Obſtant capitulationes, in quas omnes Imperator, antequam inauguratur, jurat; nec côtra quicquã moliri ipſi fas eſt. De reſtricta igitur nobis eſt ſermo; quæ quouſq; ſe extendat, non ſatis expeditũ eſt. *Bodinus* nihil ferè Cæſari, ut ſolet, relinquit; ſed omnem poteſtatem ſanciendi & confirmandi decreta Imperii ſtatibus tribuit *lib. 2. de rep. c. 6. pag. 349.* quam opinionem non refutatione ſed publicâ coërcitione dignam judico. Alii à *Bodinô* nimiùm diſcrepantes in Ordines Imperii reliquos non parùm ſunt injurii. Si n. ſacra Cæſarea Majeſtas in comitiis decernit ſola, quid Statibus de comitiorum jure ſupereſſe exiſtimas? Si de negotiis Imperii univerſis ſoli Imperatori abſq; diſcrimine cognitionem tributam volunt, quid illud eſt, quod in cauſis commune patriæ bonum ſpectantib. ſine conſenſu Procerum nihil ſe conſtituturam, Majeſtas Imperatoria jurat? Si etiã in conventib. publicis ipſa ſola ꝑ arbitriô ſtatuit, quomodo Carolus V. in Germaniâ ſe Regibus imperare, & Maximilianus I. ſe Regem Regum dicere potuit? Quocircà generatim verum eſſe puto, ꝙ Imperator in comitiis abſq; ſcitũ Statuum abſolutâ auctoritate regulariter nihil ſanciat, vid. *Goldaſt. in Replic. pro Im*

periô

periô contra Gretſrum c. 11. pag. 105. Sed, ſi quid ſtatuatur, id non niſi in vim contractus inter Imperatorem & Ordines initi valeat, evidentiſſimè hoc comprobante formulâ illâ ſolemni: Haben wir vns mit den Ständen/ vnd ſie ſich hinwiederumb mit vns verglichen. Hinc ita infero: Quale in conventionib⁹ alterutrius contrahentium arbitrium eſt, talis quoq; & non alia eſt Imperatoris in comitiis poteſtas. At contrahentium in contractib. ineundis arbitrium hoc eſt, ut alter alterû invitum obligare non poſſit; ſed utriusq; requiratur conſenſus. Ergò &c. Unde liquet, Imperatori nec majorem nec minorem, ſed parem & æqualem cum Statibus conjunctim conſideratis in decernendo competere auctoritatem. Quod ipſum etiam velle videtur *Dn. Paurm. d. c. 2. n. 20.* dum ſummam Imperii poteſtatem in duos ſemiſſes diſtribuit, unumq; Cęſari, alterum Statibus adjudicat. Quid verò ſi inter Status convenire nullâ ratione poſſit, an diremtio erit penès Cæſarem? ita exiſtimat *Auctor* Notwendiger Erinnerung *&c. contrà* Donawertiſche Information *part. 1 pag. 237.* nec ipſi Status diffeſſi ſunt in comitiis Ratisbon. ann. 1576. Cæſari inter alia hunc in modum ſupplicantes: Derhalben vnſers aller vnterthenigſten Erachtens gantz vnvonnöhten/ hierinn vff des einen oder andern Theils Bewilligung zu ſehen/ oder zu warten/ Sondern Ewer Käyſ. Mayſt. als das Oberheupt vnd Handhaber aller Ordnung vnd Geſetz/ auch Beſchützer vnd Beſchirmer der Betrengten/ haben diſſfalls vollkommene Macht vnd Gewalt zu verhütung gröſſers Vnraths vnd beſorgter Weiterung im H. Reich Ihr Käyſerlich Ampt zu interponiren &c. Item: Damit ſie in ſtreitigen Sachen/ daran des gantzen Reichs gemeiner Nutz vnnd Wolfahrt gelegen iſt/ *pro auctoritate faſtigii & muneris Imperatorii* ſelbſt darein zugreiffen/vnd alles das zur Billigkeit zu richten haben/was ſonſten der Partheyen widerwertiger Gedancken halber im Streit verbleiben möchte *&c.* quæ opinio non parum juvatur per *text. in Receſſ. Spir. de annô 1544.* §. Als wir aber in der Handlung befinden. Verùm nihil ego in re tàm arduâ ac perdifficili definio, nihil hac meâ diſſertatione ſupremæ Majeſtati, nihil Principum Imperii auctoritati & libertati derogatum volo.

MEMBRUM VI.

LXXV. Romanos, poſtquam Reſpubl. eorum benè eſſet ſtabilita, nullam fermè aliam ob cauſam comitia egiſſe teſtantur auctores, niſi cum leges eſſent ferendæ, vel magiſtratus creandi. In Germaniâ verò vel legum (puta de cauſis privatis) ferendarum, vel magiſtratuum conſtituendorum causâ rarenter haberi omnes norunt. Nam, leges quod ſpectat, tantam earum à veteribus accepimus copiam, ut caſibus, qui quotidiè emergunt, definiendis ſint ſufficientiſſimæ. Ac cum veram æqui & boni artem contineant, *Donell. 1. comment. 16.* novas ferri quid attinet? De legibus autem loquor Romanis, quibus etiamnum utimur. De his grave & inſigne exſtat elogium *Laurent. Vallæ in præfat. lib. 3. Elegant. Legi*, inquientis, *proximè quinquaginta Digeſtorum libros ex pleriſq; JCtorum libris excerptos, & relegi quidem cùm libenter, tùm verò quâdam cum admiratione. Primùm quod neſcias, diligentiane an gravitas, prudentia an æquitas, ſcientia rerum an orationis dignitas præſtet, & majori laude digna eſſe videatur. Deinde quod hæc ipſa ita in unoquoq; eorum omnia ſunt egregia & perfecta, ut vehementer dubites, quem cui præferendum putes.* Suffragatur huic Magnus ille *Alberic. Gentilis lib. 1. de nupt. c. 6.* his verbis: *Dicam audenter, jus Juſtinianeum hujusmodi eſt, ut non rectius, non honeſtius, non ſanctius univerſa Theologorum omnium Schola ſancire valuerit. Fuerunt JCti Ethnici: Sed qui naturæ vocem ſic ſequuti, ut nec ungviculum à rectò tramite juſtæ omnis legiſlationis aberraverint.* Utuntur iis Galli, Hiſpani, gentesq; aliæ complures in Europâ; & ceu rectam vivendi normam ſequuntur haud inviti. Latiſſima hìc divini & humani juris flumina, uberes civilis philoſophiæ & antiquitatis rivuli, *Cabot. 2. diſput. 1.* ex quibus nulli non populi legum patriarum moderationem hauriunt, *Donell. d. c. 16. in fin.* Ne quid dicam de jure Pontificio, cui non minus in Imperio ſua conſtat auctoritas. Legum etiam Provincialium magnus eſt numerus; inter quas Jura Saxonica primum ſibi locum meritò vendicant. Quibus omnibus tanta ineſt æquitas, tamq; immota regula recti, ut

qui abrogationem ſuadere vellet, ex Locrenſium inſtituto, ejus collo laqueus circumdandus eſſet. Interim quin occaſione comitiorum graviores ob cauſas habitorum plurimæ leges de negociis privatis latæ ſint, nullatenus inficior. Et ſatis id probant Imperii Receſſus. Deinde, cum magiſtratus non amplius ut olim *Lehman. in chron. Spir. lib. 2. c. 42. pag. 174.* temporarii; ſed perpetui ſint, *Heig. p. 1. q. 2. n. 34.* ac Principes & Status Imperii nunc non precariò; Sed jure quodam proprio, perpetuo ac hereditario juriſdictionem exerceant; quis non videt, curam & ſolicitudinem de magiſtratibus creandis hodiè planè eſſe ſupervacaneam? Quæ igitur, quæris, Comitiorum habendorum cauſæ ſunt aliæ? Uno verbo dicam, quæ totius Imperii ſalutem & tranquillitatem concernunt. Quas quò exactius lector cognoſcere poſſit, brevem earundem σκιαγραφίαν ſubjicere placet.

LXXVI. Cauſæ in Comitiis tractari ſolitæ ſunt vel ordinariæ vel extraordinariæ. Ordinariæ ferè ſunt de Perſonis, reb⁹ & judiciis. PERSONAS cū dico, Stat⁹ Imperii intelligo, vel à Statibus alios. Status qui ſint, ex matriculâ Imperii cognoſcitur. Cujus uſus eſt duplex: Primò circà ſubjectionem; deinde circà penſitationes & onera Imperii, vid. *Gail. 1. obſ. 21.* Hinc in Comitiis creberrimæ conſultationes & decreta 1. de matriculæ redintegratione, Richtigmachung der Matricul. 2. de formâ cenſuali ejusq; emendatione von des Heiligen Reichs Anſchlägen / derſelben Abgang / Ringerung und Moderation. Quomodò D. Imp. Carol. V. in primo ſuo conventu imperiali Wormatiæ habito Ordinum cōſenſu decretū fecit ſuper æſtimationis cēſuumq; quantitate & modo; quantum ſc. ad Coronæ Cæſareæ impetrationē, Cameræ ſuſtentationem, belli Turcici depulſionem & internorū Imperii motuum repreſſionem, quisq; Status contribuere debeat. Multi a. Status, ut ſupra monui, ab Imperio avulſi ſunt. Non paucis territoria integra aut pars hoſtili aliove animo erepta. Quo caſu publicè intereſt viam inire ac rationem, quo pacto avulſa membra recuperentur. Sed & æquitatis ratio efflagitat, ut Status pro ratâ amiſſorum bonorum remiſſius ac tolerabiliùs contri-

contribuant. De quo argumento retrò in plurimis Conventibus Imperii graviſſimè deliberatum fuiſſe, decreta teſtatum faciunt.

LXXVII. Perſæpè etiam de perſonis aliis, quæ Status non ſunt, leges promulgatas eſſe deprehendo; Ut de Vito von Wallenrode / Cuntz von Tottenheim / Graffen von Crabaten *Anno 1500.* De Notariis *anno 1512. in comitiis Colon.* De Anabaptiſtis *Spiræ anno 1529. §.* Nach dem auch kürtzlich. Item *Conſtitution* oder Mandat wieder die Wiedertäuffer: *& in Receſſu Aug. anno 1530. §.* Darzu dann ſich der gemelte Churfürſt. De Typographis, Mercatoribus, Opificibus, Aurifabris, Hoſpitibus, Militibus, Judicibus, Procuratoribus, Pupillis, Validis Mendicantibus, Ziegeünern/Circumforaneis, Judæis, Blaſphematoribus, Fugitivis ad Turcam, aliisq; innumeris.

LXXVIII. RES de quibus Leges in Comitiis feruntur, ſunt vel ſacræ ac religioſæ; Vel profanæ. AD RES SACRAS ET RELIGIOSAS pertinet pax Religioni data, ſeu Conſtitutio Religionis à Ferdinando Aug. *anno 1555.* promulgata, & poſteà ab eodem *anno 1559.* unà cum Paſſavienſi tranſactione; & in comitiis Aug. *anno 1566.* à Maxim. II. repetita & declarata; à Rudolpho etiam II. Aug. *anno 1582. §.* Welche von wegen aller Churfüſten. & Ratisbon. *anno 1594. §.* Was dann wir ſampt unſern. confirmata. Referri quoq; huc poſſunt, quæ de Concilio Univerſali & nationali, de Auguſtanâ Confeſſione, de Religionis pacificatione, colloquio vom Interim in decretis Imperialibus paſſim ſtatuta ſunt, *Receß. Norib. ann. 1524. §.* Als auch vielgedachte. §. und iſt darauff Churfürſten. *Receß. Aug. ann. 1525. & Spir. ann. 1529. in pr. Auguſt. anno 1530. Ratisbon. 1532.* §. ferner haben wir auch Churfürſten / Fürſten und Stände den Articul den Zwieſpalt. *Spir. 1542.* §. Als dann auch die Bäpſtliche. & iterum *Spir. ann. 1544.* §. Erſtlich der ſtreittigen Religion halben. *Worma. ann. 1545.* §. dieweill wir aber aus ſondern gnedigen väterlichen Gemüthe. *Auguſt. ann. 1548.* §. und nach dem wir uns mit gemelten Churfürſten. Item der Röm. Keyſ. Majeſt. Erklärung/ wie es der Religion halben im Heiligen Reich biß zu Austrag des gemei-

nen Concilii gehalten werden ſoll/ *Aug. anno 1548. Aug. ann. 1551.* §. vnd als wir vnter andern. *Ratisb. ann. 1557.* §. vnd als der Churfürſten geordnete Räthe. *Auguſt. ann. 1559.* §. darauff wir vns zu Anfang mit Jhnen erinnert.

LXXIX. Leges de REBUS PROFANIS pertinent vel ad jus publicum vel ad privatum. Quæ ad publicum jus ſpectant, ex viciſſim ſunt in duplici differentiâ. Aut enim tractatur in iis de pace; vel de bello, bellicisq; tumultibus. Ad PRIUS referuntur Conſtitutiones de Pace in Imperio tenendâ & firmandâ, mutuaq; animorum conjunctione ſanciendâ, der Königliche Landfried *Wormat. ſub Maximil. I. anno 1495.* & quædam in *Conſtitution.* Handthabung deß Friedens/ Rechtens vnd der Ordnung *Worm. ann. 1495.* Erklärung des Landfriedens *Aug. ann. 1500.* Landf. *ſub Carolo V. Wormac. ann. 1521.* Erklärung des Landf. *Norib. ann. 1522.* Profanfrieden/ Regiments: *Sub Maxim. I. Aug. ann. 1500. Sub Carolo V. Wormac. ann. 1521.* vnd Execucions Ordnung. Ut & decreta de reformandâ conſervandaq; honeſtâ & ſalutari politiâ. Quò collimant Königliche Satzung vnd Ordnung vber die Weine zu Freiburg in Brißgow *ann. 1497.* Policey Ordnung/ Müntzweſen/ *Reformat. Frider. III. ann. 1442.* von der Gülden vnd Silbern Müntz; & ſubſequentium Impp. Conſtitutiones pleræq; omnes; ac ſuo etiam modo die Vergleichung des Calenders. Quippè experimur quotidiè, quanto cum detrimento Politiæ Imperii conjuncta ſit illa ἀταξία circa monetam, & Calendarii diſparitas. De correctione quidem Calendarii in comitiis aliquot agi cœptum; ſed nihil definitùm reperio. Planè illud Gregorianum nullâ ratione admitti debuit. Cum enim correctio annorum ex nonnullorum ſententiâ opus ſit maximâ ex parte eccleſiaſticum, *David Herlicius* in gründlicher Wiederlegung oder Refutation des newen Bäpſtiſchen Calenders *&c. cap. 22.* atq; adeo à Juriſdictione eccleſiaſticâ dependens; quî citra agnitionem juriſdictionis Pontificiæ novum iſtud Calendarium recipere Germani potuiſſent? Ne dicam vitia temporum emendandi curam, non Papæ, ſed Cæſari totiq; incumbere Imperio, latiùs id probante *Herlicio*

in d

in d. tr. cap. 24. Quod ipſum etiam ſentiens Sapientiſſimus Elector Auguſtus novi Calendarii uſum Cæſari maximâ contentione diſſuaſit, *Chytræ. in Saxon.* vid. *Thuan. lib. 76 referens Epiſtolam Illuſtriſſimi Wilhelmi Heſſorum Principis ad Auguſtum Electorem.* Sed nec ob errores, quibus undiq; ſcatet, recipienda fuit Gregoriana reformatio, quemadmodum multis rationibus oſtendunt *Herlicius in d. tr.* & *Sethus Calviſius in Calendar. Gregoriani Elencho.*

LXXX. Ad POSTERIUS ſpectant decreta de Bello Turcico, quibus jus noſtrum publicum refertiſſimum eſt; Item de ſeditione Ruſticâ, *Aug. ann. 1525. Spir. ann. 1526.* §. zum andern/ & iterum *Spir. ann. 1529.* §. Deßgleichen ſoll der Articul/ *Aug. ann. 1530.* §. Deßgleichen ſoll der Articul/ & §. Wiewol auch der Abſchied/ de obſidendo Magdeburgo *Receß. Ratisb. ann. 1551.* §. Dieweil aber alle Mühe vnd Arbeit. & *ſeqq.* de expeditione Gothanâ *Receß. Ratisb. ann. 1567.* §. als wir dann ferner für den andern Häuptarticul. ejusq; impenſis, *Receß. Spir. ann. 1570.* § Ferner haben die an weſenden Chur⸗fürſten. De belli Belgici compoſitione, *Receß. Aug. ann. 1582. Ratisb. ann. 1594. 1598. 1603.* De rebellione Embdanâ, *d. Receß. ann. 1603* §. vnd demnach wir neben andern. De conſcribendo ac ducendo milite, *Receß. Spir. ann. 1570.* §. Dieweill dann ſolche einreiſſende Frechheit. *Ratisb. ann. 1594* §. Was vnd ſo viel nun die handhabung. & *ſeqq. ann. 1598.* §. Betreffend aber die Durchzüge. Porrò cum bella absq; ſubſidiis legibusq; militaribus geri commodè nequeant, de iis quoq; in comitiis ſedulò deliberatum legimus. Inter ſubſidia numero cumprimis contributionem die Türckenhülff dictam, *Receß. Aug. ann. 1518.* & paſſim in reliquis. Quæ inſtituitur vel ſecundum communem denarium, vernaculo ſermone den gemeinen Pfennig/ vel den Romzugk. De communi denario exſtant conſtitutiones in Handhabung des Friedens / Rechtens vnd der Ordnung etc zu wormbs *ann. 1495.* §. Was auch von Landen. Item in Königlicher Satzung von den gemeinen Pfenning *eod. anno.* Erklärung des Landfriedens *ann. 1500.* §. vnd als vff den erſtgehaltenen. *Receß. Spir. ann. 1542.* §. vnd wiewol auch

 derhal⸗

derhalben. Et hic collectandi modus aliquandiu fuit in uſu; poſteriori verò tempore abiit in deſuetudinem, *Meichßner. tom. 2. deciſ. 6. n. 73. lib. 1. Nicol. Betſ. de Statutis pact. & conſuetud. illuſtr. famil. cap. 5. pag. 120.* Nec ideò tamen ſubditi Statuum ab onere collectarum ſunt exemti; ſed quotiescunq; contributio à Statibus exigitur nach dem Romzugk/ integrum illis eſt, ſuos viciſſim collectare ſubditos, *Receß. Spir. ann. 1542.* §. Es ſollen auch funffzig Gülden. *Receß. Spir. ann. 1544.* §. Vnd die weil nun dieſe Hülffe *Receß. Aug. 1548.* §. Wiewol nun Churfürſten. ibi: daß derowegen eine jede Obrigkeit Macht haben ſoll. *Thom. Maulius de jurib. inter Dom. & ſubdit. tit. 9. nu. 38.* Deinde præſtantur ſubſidia vel milite vel pecuniâ, paſſim id teſtantibus Imperii Receſſibus, uti *Wormac. ann. 1521. Norib. 1522.* & iterum *Norib. ann. 1524.* §. Item als auff gegenwertigen. *Spir. ann. 1522. Esling. ann. 1526. Spir. ann. 1526. & ann. 1529.* Deniq; reperitur quoq; in decretis diſtinctio vnter eilender vnd beharrlicher Hülffe/ *Receß. Spir ann. 1529. Auguſt. anno. 1530.* §. vnd nach dem öffentlich vnd vor Augen. De quibus non minùs in comitiis actum fuiſſe ex dictis Receſſibus cognoſcimus. Inter Leges militares primum locum obtinent, quæ *Spiræ anno 1570.* conſcriptæ & publicatæ ſunt; veluti der Keyſ. Majeſt. vnd des Heyligen Reichs Reütterbeſtallung/ vnd Beſtellung des Feldes/ ernewert Reüterrecht vnd der Deutſchen Knechte Articul etc.

LXXXI. Decreta Juris privati ſunt vel civilia vel criminalia. Ad illa pertinet *Reformatio Friderici III. ann. 1442. Conſtitutio Carolina* von Succeſſion Brüder vnd Schweſterkinder etc. *Noriberg. ann. 1521. Receß. Worm. ann. 1521.* §. Item als auch hiebevor auff dem Reichstag. Item Kayſſerliche conſtitution wie Brüder oder Schweſter kinder etc. *Spir. ann. 1529.* de contractibus Uſurariis, *Receß. Aug. ann. 1500.* §. Nach dem auch durch die wucherliche. *Aug. 1530.* §. Nach dem vns fürkommen. *Ratisb. ann. 1532.* §. nachdem wir/ auch Churfürſten/ Fürſten vnd Stände auffgehaltenen Reichstagk. & aliæ Sanctiones complures. Ad hæc die Kayſerliche Halsgerichtsordnung/ de quâ tractatum fuit in comitiis *Aug. ann. 1530.* §. Wiewol der

wol der Hals vnd Peinlichen Gerichtsordnung/ & in comitiis *Ratiſb. ann. 1532.* §. Nachdem auch die Hals oder Peinliche Gerichtsordnung. Cõſtitutiones item de fractæ pacis judicio.

LXXXII. Sequuntur nunc decreta ac leges de JUDICIIS. Quorum celebriora ſunt Camerale, quod Spiræ eſt; Rotwilenſe, & Weſtphalicum. De Camerali judicio, ejusq; reſtauratione, viſitationibus, reviſionibus & dubiis in ſingulis fere comitiis hoc potiſſimum ſeculo habitis actum eſt. De Rotwilenſi exſtant ſanctiones in *Receſſ. Norib. anno 1532.* §. Nachdem auch Cammerrichter vnd Beyſitzer. *Receſſ. Spir. ann. 1570.* §. Vnd nachdem vns fürkommen. De Weſtphalico deniq; traditur in *Reformat. Frider. III. ann. 1442.* §. Von der heimlichen Gericht wegen / *Reform. Maximil. I. Wormac. ann. 1495.*

LXXXIII. Extraordinariæ cauſæ ſunt, quarum gratiâ comitia principaliter quidem non coguntur; incidunt tamen & expediuntur non rarò, quod Reipub. ſuo modo interſit, earum rationem haberi. Cujuſmodi ſunt: I. Cauſarum controverſarum cognitio & deciſio, *Receſ. Norib. ann. 1524.* §. als etwa viel von Churfürſten. II. Supplicationes, *Auctor* Notwendiger Erinnerung *contra* Donawertiſche Information *part. 1. pag. 161.* Quæ tamen in pleno ſenatu non ventilantur; ſed quibuſdam ordinum Legatis id negocii dari ſolet, ut de iis ex æquo & bono cognoſcant, *Lundorp. in continuat. Sleid. lib. 1. pag. 9.* Vid. omninò *Auct.* außführlichen Berichts/ wie es vff Reichstägen *&c. cap. 10.* ubi, qui Proceſſus in illô Senatu, im SupplicationRaht obſervetur, benè explicat. III. Electorum & Principum Imperii inveſtitiones. Quemadmodum Mauritius Elector Sax. *Aug. anno 1548.* in Comitiis ſolemni inauguratione inſignia Electoratus accepiſſe, ac Auguſtus Elector de eodem ſimultaneè inveſtitus legitur, *Sleid. lib. 20. Thuan. lib. 5. pag. 99.* Eâdem quoque ratione Erneſtus Dux Bavariæ Elect. & Archiepiſcopus Colon. in Comitiis *Ratiſb. ann. 1594.* Regalia ſua à Cæſare impetravit, *Janſon. in Mercur. Gallobelg. fol. 393.* Qui idem Ducem Wirtenberg. Fridericum *anno 1594.* ad Comitia eo potiſſimùm conſilio

veniſſe

veniſſe commemorat, ut feudum Würtenbergenſe non à Domo Auſtriaca, ſed immediatè à ſolo Imperatore peteret & acciperet. Tenendum autem hîc eſt, perpetuum non eſſe, ut in Comitiis tantùm de feudis ſuis & Regalibus inveſtiantur Principes. In aula enim Cæſaris ejuſmodi actus utplurimùm expediri novimus. Sic Sigiſmundum Imperatorem Principi Saxoniæ & Brandeburgico inſignia ornamenta ac jura Septemviratus ſolemni & publico ritu in Hungaria tradidiſſe, ſcribit *Philip. in Chron. lib. 5. p. 213.* Sic etiam Elector & Duces Saxoniæ de Juliæ, Cliviæ & Montium Ducatibus Pragæ à Rudolpho II. *anno 1610.* præſentibus Electoribus pleriſq; & præcipuis aliquot Imperii Principibus inveſtiti ſunt. IV. Vectigalium novorum conceſſio, vel veterum prorogatio ad certos annos, vel auctio. Cujus rei conſultatio ad ſolum ſpectat Electorale collegium, *Receſſ. Ratisb. an. 1576. §.* Weiters ſeynd wir auch glaubhafftig berichtet worden. *& ſeqb. Bocer. de Regalib. c. 2. pag. 189.* Et hæc ſunt, de quibus potiſſimùm in Comitiis agi ac deliberari conſuevit. Patet verò inde, quàm miſeræ ſint argutiæ Jovii, qui omnium ferè Germanorum conventuum ſummam eſſe pecuniam ſcurriliter nugatus eſt, referente *Clapmario lib. 6 Arcan. Rerumpubl. c. 13.*

LXXXIV. Quæſtio hîc ſuboritur, nùm cauſæ à Cæſare per ſententiam legitimè deciſæ ad Comitia per modum appellationis devolvi jure poſſint? Quod ſalvâ Imperatoris Auguſtiſſimi auctoritate adfirmari vix poteſt. Quis enim neſcit de appellationis natura eſſe, ut gradatim fiat ab inferiore ad ſuperiorem? *l. 1. §. 3. de appellat. Decius in c. dilecti n. 22. de appell.* Quem etiam latet, Imperatore ſuperiorem eſſe neminem? Non Status ſeorſim; nam Cæſarem caput ſupremum ipſi agnoſcunt, *ſupra n. 16.* Nec cum Imperatore conjuncti; ſiquidem quoad juriſdictionem tanta eſt in Cæſare poteſtas ſine Principibus quanta cum ipſis, *Æneas Sylv. de ortu & auctor. Imp. cap. 22.* quod ſcitiſſimè exprimit *Ulpianus in l. 1. §. 1. ff. à quibus appell. non lic.* cum ſtultum eſſe, ait, illud admonere, à Principe appellare fas non eſſe, cum ipſe ſit qui provocatur. Et quæ quæſo foret abſurditas, ab inferioribus quibuſdam

Impe-

Imperii tribunalibus non appellari; appellari autem à ſummo Imperii Sceptro? maximè cum immunitas illa non appellandi à nullo alio q̄ ab Imperatore profluat: Inconveniens verò ſatis eſt, aliquem juris, quod aliis concedit, ipſum non eſſe participem, *l. nemo. de R. J.* Non permittendum mehercle eſt, Imperatoriam auctoritatem in tantas redigi anguſtias, ut cujusvis Reguli poteſtate minor ſit. Ne dicam, utilius eſſe Reipublicæ ad exſtinguendas lites paucis injuſtè oppreſſis appellationis beneficium denegari, quàm multis calumniantibus querelarum januam aperiri, *Juſt. Springer. de pac. Relig. cap. 2. pag. 11.* Etenim nemo facilè inficiabitur, eos qui appellatione hâc hactenus uſi ſunt, non ſpem victoriæ; ſed animum habuiſſe eludendi adverſarios. Quod JCtus quidam in conſilio ad ampliſſimum quemdam Senatum perſcripto his verbis perſpicuè ſatis innuit: Die Appellation, ſo zugleich ad Status Imperii geſchicht / hat biß auff eine Reichsverſamlung dilation vnd Auffſchub/ cum tribunal aliud quàm in Comitiis Imperii conſtitui non poſſit, vnd möchte immittelſt ſich eine Veränderung zutragen/ referente *Springero d. c. 2. pag. 12.* Omnes denique ſcimus, quod ab eodem ad eundem appellatio nulla ſit, *Beſold. de appellat. c. 5. n. 3.* Etſi igitur præſenti in caſu cum Imperatore omnes ſimul appellentur ordines; perinde tamen eſt, ac ſi ad ſolum Cæſarem fiat provocatio. Non enim dubium eſt, quin poteſtas cognoſcendi de cauſis per ſe privatis, & ad Imperatorium tribunal devolutis, unicè ſit penes Cæſarem. Planè quod Statibus eam communicaverit, nullibi legimus. Quibus ita ſtantibus, *Auctorem* gegründeter Außführung / warumb der Stadt Braunſchweig das Recht nicht zu verſagen &c. cum diſtinctione appellationis in regularem & irregularem, quam ſine omni juris fundamento commentus eſt, meritò faceſſere jubemus. Sed nec aliorum exempla hujus appellationis odioſiſſimè inculcantium objectio alicujus momenti eſt: Nam olim quidem, teſte *Æneâ Sylvio d. loc.* & noſtris quoque temporibus à Ducibus Luneburg. civitatibus item Colonienſi, Erphordienſi, & Brunſwicenſi interpoſitas tales appellationes conſtat: an verò legitimè

gitimè introductæ; inq; earum judicio cauſis cognitis ad finem unquam perventum fuerit, cum *Dn. Paurmeiſtero lib. 2. c. 4. n. 159. pag. 433.* hactenus cognoſcere mihi non licuit.

LXXXV. Num verò etiam cauſæ feudorum majorum in Comitiis coram Imperatore & Statibus Imperii veluti Paribus curiæ ventilandæ? an ſolius Cæſaris deciſioni relinquendæ? Niſi methodi ratio obſtaret, mallem hîc ſilere, quàm eloqui. Sed jacta eſt alea. Eâ igitur de re quid ſentiam, explicabo paucis: ſalvo tamen Principum jure, rectiusq; docentium judicio. Primò autem extra omne dubium eſt, quin juriſdictio, quâ Impp. antiqui in ſubditos uſi ſunt, plenè tranſierit ad poſteros. Nec enim verbulo poteſt probari, quod, quantum ad δικαιοδοσίαν attinet, Imperatores de jure ſuo vel tantillum remiſerint. Priſcis verò Cæſaribus virtute poteſtatis à populo in ipſos translatæ juriſdictio ita competiit, ut ſoli, nec intervenientibus Imperii Ephoris, eam exercere potuerint. Aut ſi quoſdam ex Imperii Ordinibus ad cauſarum cognitionem unquam adhibuerunt, id ex mera voluntate, non neceſſitate aliquâ factum intelligendum eſt, *Auctor* Notwendiger Erinnerung *contra Informat. Donawert. part. 1. pag. 167.* Quod ut abs ſe certum; ita vel ex eo apertè oſtenditur, quod ſcribit *Chriſtophorus Lechmannus in Chron. Spir. lib. 2. c. 24. pag. 176.* Zum fünfften / wann ſichs begebe / daß zwiſchen den höhern Ständen Jrrungen erwachſen / vnd ſie dieſelbe vnter ſich nicht vergleichen können / oder daß jemand wider einen Hertzogen / Graffen oder andern hohen Königlichen Beampten zu klagen gehabt / iſt vermög der Geſatz jedem verſtattet worden / dieſelbe vorm König oder Keyſer fürzunemen / vnd haben der Pfaltzgraffe oder andere Rähte ſolche Sachen nicht annemen vnd darin erkennen vnd ſprechen ſollen; ſondern was die höhern Stände belangt / hat der König oder Keyſer ſelbſt perſönlich verhört / vnd entweders ſelbſt / oder mit Zuziehung vnnd Raht der Reichsfürſten (dern ſtets viel den Keyſerlichen Hoff beygewohnt) erörtert. Item: Wann dann der König die Sachen der höhern Stände der Wichtigkeit ermeſſen / daß ſie mit Zuthun Raht vnd Vorwiſſen des Reichs zu erkennen vnd abzuhelf-

zuhelffen/ ſo ſeyn ſolche zu derſelben particular oder allgemeinen Zuſam̄enkunfft außgeſtellt worden / da dann der König ſampt den Fürſten darüber jr Bedencken gegen einander eröffnet/ vnd mit einhelligen Schluß entſcheid oder Vrtheil geben. Quamdiu igitur de alio jure ex Conſtitutionibus Imperii, capitulationibus, privilegiis, aliisvè documentis non conſtat, tamdiu Monarchicæ Cæſaris poteſtati immotè ſtabitur. Accedit, quod communi feudorum jure diſertè cautum ſit, ut de lite inter vaſallos feudi intuitu ſubortâ ſolus dominus competenter cognoſcat, *c. 1. apud quem vel quos controv. feud. defin. c. 1. in pr. de leg. Conrad. Herm. Vultej. de feud. lib. 2. c. 2. num. 9.* Ideoque cum Imperator ſolus feudorum majorum dominus indubiè ſit, quo jure Pares curiæ in conſilium adſciſcere tenebitur? Videatur *Pax Scala de conſil. Sapient. lib. 1. c. 20. Schræder. de feud. part. 10. ſect. 13. n. 46.* Quæ rationes tanti profectò ponderis apud me ſunt, ut diverſum ab aliis ſeriò defendi numquam crediGiſſem, niſi *tractatus* ad me perveniſſet *auctoris cujuſdam anonymi,* in quo contraria ſententia ſatis operosè adſtruitur. Quibus verò fundamentis? Speciem quidem bonis; Sed ſi vim illorum excutias, parum firmis, uti probè demonſtrat Dn. Præceptor *Arum. diſcurſ. 11. de jur. publ.* Ad quem lectorem remiſiſſe ſufficiat. Ne tamen ullus relinquatur ſcrupulus, argumentum, quod reliquis fortè ponderoſius eſt, adſumere hîc collubet. Feuda regalia infert *auctor ille pag. 16.* non à Cæſare modò; ſed & toto recognoſcuntur Imperio. Æquum ergò eſt, ut de ejuſmodi Feudis unà cum Cæſare præcipui Imperii ordines cognoſcant. Reſpondeo, duplicem eſſe Majeſtatem, unam Cæſaris; alteram Imperii *Herman. Kirchner. de Republ. diſp. 2 th. 3.* qui docendi cauſâ hanc realem; illam perſonalem adpellat. Non quod eadem vel æqualis in totum cum Cæſare poteſtas imperio competat; quàm enim ἀδύνατον hoc ſit, nemo non intelligit. Sed quod ea, quam realem cum *Kirchnero* dixi, Majeſtas quidam ſit typus & adumbratio illius Majeſtatis, quæ tempore interregni penes Imperium fuit, vel Cæſare defunctô futura eſt. Quando itaque dicitur, feuda tàm ab Imperio quàm Imperatore recognoſci,

noſci, ſecundùm hanc diſtinctionem id accipiendum eſt, unde facilè argumenti adparebit imbecillitas. Nam feuda ab Imperatore recognoſcuntur, quatenus Majeſtas ei competit plenè, &, ut Philoſophi loquuntur, actu ſecundo; ab Imperio verò quatenus Majeſtatem illud habet actu ſaltem primo. Sic dictu non inuſitatum eſt: Uns vnnd dem Heiligen Reich. Item: In vnſer vnd des Heiligen Reichs Stadt. Quæ tamen conjunctio non facit, ut quod Cæſari tribuitur, ſtatim quoq; tribuatur Imperio. Quare cum ipſe Cæſar Feudorum Regalium primariò dominus ſit, ejus quoque ſolius erit de ejuſmodi feudis cognitio. Hinc rectè argumentum poteſt inverti: Quicunque feuda regalia confert, is quoque poteſtatem habet de iiſdem cognoſcendi. At ſolus Imperator feuda regalia confert, vid. multis exemplis hoc probantem *Anton. Coler. de jur. imper. ſect. 23.* Ergò &c. Cæterùm *Auctor* Donawertiſcher Information *part. 1 pag. 141.* juris Principum, des Fürſten Rechts meminit. Quâ novâ adpellatione, ſi jura, ſi privilegia, ſi immunitates, ſi præeminentias Principum intelligeret, quæ vel conſtitutionibus Imperii ipſis conceſſa, vel inveteratâ conſuetudine invecta ſunt, non eſſet, quod jure quis in eo culpare poſſet. Quinimò, ceu defenſor ac propugnator libertatis Germanicæ, eo nomine laudandus foret largiſſimè. Verùm tale ille jus introducere videtur, quod ut antiquis moribus incognitum, ita nec ipſi fortè Principes agnoſcunt. Sic enim *part. 1. pag. 139.* ſcribit: Inſonderheit aber ſeynd die jenige Fäll vnnd Sachen / da es vmb eines Fürſten Recht / Ehr / Leib vnd Lehenſchafft zu thun geweſen / nicht einem Römiſchen Keyſer allein / viel weniger aber deſſen Hoffraht / nach jhren gefallen darin zu verfahren / vberlaſſen / ſondern darmit alſo gehalten worden / daß jhre Majeſtet etliche Stände des Reichs / jhres gleichen / nemlichen Fürſten oder Fürſtmäſſige als Pares curiæ zu ſich gezogen / vnd die Strittigkeit miteinander güt oder rechtlich entſchieden haben. Quibus verbis quid aliud vult, quàm quod OMNES CAUSÆ inter Principes controverſæ, non à ſolo Cæſare, ſed & Paribus Curiæ definiri debeant? Tale verò quippiam ulli in Imperio Prin-

Principi unquam in mentem veniſſe, non facilè crediderim. Sed ad alia propero. Et quia in molem juſtâ diſputationis magnitudine majorem excreſcere opuſculum video, miſſo ſeptimo membro ad ultimum tranſitum facio, lectore interim ad *Diſſertationem meam de Pace Religionis* ablegato; ex qua, quod hoc loco deeſt, nullo negotio ſupplebitur.

MEMBRUM ULTIMUM.

LXXXVI. Supereſt nunc, ut paucis, quomodo comitia finiantur, explicemus. Cauſæ tractationem præter alia Cæſaris quoq; confirmatione ac promulgatione conſtare, *ſuprà n. 72.* dictum eſt. De quibus fortè nec hîc incommodus dicendi locus eſt. Finis igitur comitiorum conſiſtit ferè in tribus. 1. in conſultationum ſuper propoſitionis capitibus vel omnib. vel præcipuis concluſione. 2. in decreti conceptione, recitatione ſubſcriptione & ſignatione. 3. in Statuum dimiſſione. Primum quod attinet, optandum eſſet, ut de omnibus, quæ in deliberationem proponuntur, capitibus plena ſuſciperetur conſultatio. Verùm nonnunquam propter imminens periculum res celeritatem deſiderat. Interdum major Statuum numerus requiritur, neceſſariumq; judicatur, ut plures in comitiis perſonaliter compareant. Non rarò etiam temporis & loci circumſtantiæ aliæ abrumpi conſultationes ſuadent. Propterea in uno conventu cauſæ ad deliberandum propoſitæ rariſſimè expediuntur omnes, ſed capita reſidua plerumq; in futura Comitia, vel Deputationtäge rejiciuntur, *Frid. Achill. Dux Würtenberg. in conſultatione de Principatu inter provinc. Europ. pag. 675.* Sic in comitiis Spir. *ann. 1544.* cauſa ſeſſionum, monetaria & aliæ aus fürgefallenen Ehehafften vnd redlichen Vrſachen comitiis Wormacienſibus reſervatæ ſunt, *Receſſ. Spir. ann. 1544.* §. Wiewol auch vff dieſem vnſern Reichstag. Idem in comitiis Wormacienſibus *ann. 1545.* factum, ex illorum receſſu §. Vnd ſeynd vff ſolchen Reichstäg. *& ſeq.* deprehendimus. Vid. etiam *Receſſ. Aug. ann.*

ann. 1555. §. als dann auch auff dieſen Reichstag. *Receß. Ratisb. ann. 1594.* §. Was vnd ſo viel aber nach dieſen allen. §. Als wir dañ fur den vierdten. & §. Demnach wir auch zum fünfften. *Receß. Ratisb. ann. 1598.* §. Welcher Geſtalt wir nun dieſem nach. ubi aliquot articulos, nempè de dubiis Cameræ, Müntzweſen/ Richtigmachung des Reichsmatricul/ Moderationſachen etc. in conventum deputatorum rejectos invenies. Addatur quoq; *Receß. Ratisb. ann. 1603.* §. Wie hoch vnd viel dann §. Nachdem auch für den vierdten. §. Wir haben auch für den fünfften. Hæ verò dilationes cum non niſi magnis & graviſſimis de cauſis fiant; neſcio, an locus eſſe poſſit dicterio *Æneæ Sylvii* Germanorum comitia *epiſtol. 72. & 92.* hunc in modum ſalsè irridentis: *Omnes Germanorum dietas eſſe fœcundas; & quàmlibet in ventre habere alteram; ac credibile eſſe, quia fœmineum ſit nomen, libenter imprægnari dietas ac parturire.* Sive autem de omnibus propoſitionis capitibus, ſive de aliquibus tantùm conſultatum ſit, ad decretum faciendum tàm à parte Cæſaris, quàm Statuum neceſſaria eſt conclusio, hoc eſt, utrinque facta declaratio, quod velint jubeantq; pro communi quid haberi decreto.

LXXXVII. Poſteà concluſum actis ſive protocollis Imperii inſeritur, ac ejus tenor à Cancellario Moguntino litteris mandatus quibuſdam Statuum deputatis prælegitur; eo ſcilicet fine, ut ab iiſdem, ſi opus ſit, emendetur vel mutetur. Deputati hi ſunt duo vel unus ex Cæſareis commiſſariis: ex collegio Electorum ſimiliter duo vel unus: ex collegio principum ſex: & rurſus duo ex civitatum conſilio. Qui omnes de receſſu emendando vel non emendando deliberant: idq; eo ferè modo, quo in ſenatû ſupplicationum fieri adſolet; hoc ſolo excepto, quod Cæſarei deputati hîc votum concluſivum non habeant, *Auct.* ausführlichen Berichts *&c. cap. 13.* Facto hoc, decreta mundè exarantur, binoq; confecto exemplo, (quorum unum in des Reichs Hoff Cantzley / alterum in des Reichs Cantzley deponitur, *Leipold. de concurrent. jurisdict. quæſt. 19.*) in formam rediguntur authenticam. Idiomate autem vernaculo ſolent concipi; exemplo certè laudabili.

Cum

Cum enim tanta linguæ noſtræ majeſtas & dignitas ſit, ut de elegantiâ cum aliis omnibus certare queat, *Clapmar. de arcan. rerump. lib. 3. cap. 22.* dignum profectò auctoritate Germanicâ eſt, ut comitiorum decreta non aliâ, quàm Germanicâ linguâ prodeant. Equidem antiquis temporibus Germanos capitula ſua, de quibus communi conſenſu convenerat, latinè protuliſſe ſcribit *Goldaſt. in præfat. tom. 3. conſtit. Imp.* & priſcos Germaniæ Impp. in publicis forenſibusq; negociis linguâ Romanâ uſos fuiſſe, poſt alios atteſtatur *Dn. Hilligerus in not. ad Donell. enucleat. lib. 28. cap. 3. lit. N.* Sed id rectè mutavit Rudolphus I. lege publicá ſanciens, ut deinceps omnia mandata, edicta, privilegia, inſtrumenta & documenta non latinâ ſed Germanica linguâ conſcriberentur, *P. Heig. p. 1. q. 7. n. 63. Spangenberg. in Chron. Saxon. cap. 264.*

LXXXVIII. Exordium receſſus concipitur ex litteris Cæſaris, quibus comitia indixit. Narrata ejuſdem propoſitio ſuppeditat. Sententia ex Ordinum relatione ad Cæſarem factâ, hujusq; reſolutione & adprobatione depromitur. Statuum porrò voluntas & pactum inter eoſdem & Cæſarem de ſervando receſſu additur, *Althuſ. politic. cap. 33. num. 83.* Cui demum accedit obſignatio. Circa quam notandum eſt, quod in omnibus Receſſibus non eadem ſemper habita fuerit ejus ratio. Nam veteres ad Maximilianum ùsq; I. Imperatores vel per Archicancellarium, cui ſigillum Cæſareum in comitiis ſolemniter committitur, *Aur. Bull. cap. 25.* vel per Imperialem Cancellarium, cui Archicancellarius ſigillum reſtituit, ſententias & decreta comitialia ſignare ſoliti ſunt. Exemplo eſt *Aurea Bulla Caroli IV. Friderici III. reformatio, & Receſſ. Ratisb. ann. 1546.* Deinde Archiepiſcopus Moguntinus conſtitutionibus der Handhabung Friedens Rechtens vnd der Ordnung; & Königlicher Satzung zu Wormbs *ann. 1495.* nomine & loco reliquorum Statuum, ſuum quoq; annulum Sigillo Cæſareo adpoſuiſſe legitur. Singulos porrò Status ſigilla ſua appendiſſe, ex inſtitutione Regimenti *Aug. ann. 1500.* perſpicimus. Et hîc libertas Status Germanici ſeſe magis magisq; aperuiſſe videtur, cum quæ ſinguli votis & ſuffra-

ſuffragiis promitterent, ut eò firmior obligatio eſſet, ſinguli etiam adjectis ſigillis conſtabilire voluerint, verba ſunt *Kirchneri lib. 4. de offic. Cancell. c. 2. n. 49.* Hæc verò ſubſignandi ratio poſtea ita fuit mutata, ut amplius non omnes; ſed ex quolibet Statuum ordine certi tantùm nomine totius ſui corporis annulum ſubjicerent, Vid. *Dn. Paurmeiſt. lib. 2. c. 2. n. 33.* Qui modus in reliquis conventionibus omnibus obſervatus eſt: niſi quod Ordinatio Cameræ & pacis publicæ repetita conſtitutio Wormat. ann. 1521. ſolius Imperatoris Aquilam ſuſtineat; cujus rei cauſa quæ ſit, vid. apud *Kirchner. d. c. 2. n. 58.* Sed & in obſignatione decreti Imperial. *Norib. ann. 1522.* ab uſu illo conſueto receſſum eſt. Monendum hîc duxi, more quodam antiquo invaluiſſe, ut civitas, in qua habentur comitia, nomine reliquarum ſigillum ſuum appendat, ceu ex multis receſſibus videre eſt. Verùm hac quoq; in parte variatum eſt. Nam decreto Auguſtano *ann. 1530.* non Auguſta ſed Donawerda ſigillum ſuum addidit: ác in comitiis *Norib. ann. 1542.* civitatum vice neminem ſignaſſe, ex illorum receſſu adparet.

LXXXIX. Sequitur nunc ſubſcriptio. Quæ cum & ipſa iis, quæ geſta ſunt, non parùm roboris adferat, *l. 8. §. 15. ff. quib. mod. pign.* ejus quoq; rationem in comitiis haberi, è nonnullis Imperii conſtitutionibus intelligimus, *Conrad. Brun. de Legation. lib. 5. cap. 17.* Non, quod ad vim decreti neceſſariò eam requiri exiſtimatum ſit: nam utcunq, in privatorum cauſis ſigillum abſque ſubſcriptione non probet, *Gœddæ. in l. ſubſignatum. 39. n. 2. & 3. ff. de V. S. Monter. à Cuevâ decis. 12. n. 6. & ſeqb.* ſecus tamen eſt in Principum negociis, ac ubi à publicis perſonis (quales præcipuè Principes Imperii ſunt, Sächſiſche *Apologia in causâ Juliac. pag. 8.*) res geritur, *Rebuff. ad conſtitut. Gall. tom. 1. tit. de liter. oblig. in proœm. n. 26. & ſeqq. Triviſan. deciſ. 4. n. 23. & ſeq. lib. 2.* Sed quia par viſum eſt, ut Imperator univerſum comitiorum actum quéadmodum præſcriptione Majeſtatis & tituli ſui auguſtiſſimè auſpicatus eſt; ita viciſſim nominis ſui ſubſcriptione confirmet & perficiat, *Kirchner. de offic. Cancell. lib. 4. c. 3. n. 51.* In

quo

quo ſanè juſticiæ fideiq; tuendæ laus magna poſita eſt. Econtrà barbaram Magni Ducis Moſcovorum gravitatem, imò tyrannicam inſolentiam judico, quod ne ullas quidem ad Principes exteros, nedum ad ſubditos miſſas litteras ſuâ manû ſubſignet, *Chytræ. in Moſcoviâ.* Subſcribit autem Imperator vel ſolus, ut *Receß. Worm. ann. 1545. Receß. Ratisb. ann. 1546. Receß. Aug. ann. 1555.* vel unà cum eo Imperii Archicancellarius, ut *Receß. Aug. ann. 1548.* Keyſer. Landfrieden *Aug. eod. anno*; *Receß. Aug. ann. 1551. Receß. Aug. ann. 1559.* cui etiam Vice-Cancellarii man⁹ quandoq; addita legitur, ut in Reformation guter Policeyordnung zu Augſpurg *ann. 1548. Receß. Aug. ann. 1566. Receß. Spir. ann. 1570.* An non autem præſente principali ceſſat vicarii officium? vid. pulcrè *Kirchner. d. c. 3. n. 57. & ſeqb.* Nonnunquam deniq; Cæſaris nomini ſolum Vice-Cancellarium ſubſcripſiſſe legimus, ut *Receß. Ratisb. ann. 1557. Receſſ. Spir. ann. 1557. &* noviſſimè *Receſſ. Ratisb. ann. 1613.* Cæterùm in plurimis decretis nullus ſubſcriptionis character cernitur. Et rati fortaßè ſunt Auguſtißimi Cæſares, indignũ eſſe priſcâ Germanorum fide, ſuperfluâ comprobatione onerari, *Kirchner. d. loc. n. 47.* Illud prætereundum non eſt, quod Imperatores quondam in ſubſcriptionibus litterarum non uſi ſint vulgari atramento; ſed encauſto ex cocto murice & trito conchylio confecto, *l. 6. C. de diverſ. reſcript. Conrad. Brun. lib. 5. de Legation. c. 17.* proculdubio, ut teſtatum facerent, omnia in principe alia & majora eſſe, quàm in privatis, poſt *Bald. Matth. Steph. de juriſdict. lib. 2. p. 1. c. 1. membr. 2. n. 246.* Addo & hoc, perinde eſſe, nec fidei ſcripturæ quicquam detrahi, quoquo etiam modo concipiatur ſubſcriptio, modò de manu nullum ſubſit dubium, nullaq; ſuſpicio falſi, *Brun. d. c. 17.* Nimis itaq; curioſos fuiſſe Belgii Ordines exiſtimo, cum litteras ratihabitionis à Rege Hiſpan. hac inſcriptione notatas, EGO REX, admittere detrectarunt, *Dominic. Baud. de induc. bell. Belg. lib. 1. pag. 36.*

XC. Hiſce peractis Cæſar Status in curiam convocat; jubetq; illis à Cancellario Moguntino Receſſum clarâ voce prælegi. Quæ prælectio inſtar publicationis eſt; ac efficit, ut

præſentes ſtatim obliget ſanctio, vid. *P. Aug. Morla in Empor. jur. tit. 1. q 5. n. 4. & ſeqb. part. 1.* abſentes verò poſt factam inſinuationem, per ea, quæ tradit *Ant. Sola ad conſtitut antiq. Sabaud. in proœm. gl. 4. n. 2. & ſeqb.* ubi cavendum eſt Ordinib. ne Hiſpani illius apud *Auct.* libelli, q inſcribitur *Platicas Politicas, pa. 61.* ajentis: ſo gelten weder die Reichstäge/ Geſetze/ꝛc. calumnias in ſe torqueri patiantur. Nec lapſum duorũ menſium requiri hîc putaverim. Sed de Statib. ipſis hoc accipiendum eſt. Quod ſi decretum res & cauſas quoque privatas complectitur, Statuum etiam ſubditis debet inſinuari, *Receſſ. Aug. ann. 1500. rubr.* von wucherlichen contracten. *Receſſ. Spir. ann. 1529.* §. Item, als biſſher durch die Rechtsgelerten. *in fin. Receſſ. Ratisb. ann. 1594.* §. als ordnen vnd befehlen wir. *in fin.* Quo caſu & ipſi elapſo bimeſtri ligantur receſſu, *Novell. 66. c. 1. Coler. de proceſſ. exſecut. part. 1. c. 3. n. 7.* Niſi fortè alio jure antea uſi ſint. Eo enim retento novam imperii ſanctionem, ut alii quidem volunt, tunc rectè repudiant. Quemadmodum Saxones (excepto Archiepiſcopatu Magdeburgenſi, *Petr. Weſenbec. conſil. 14. in pr.*) conſtitutionem von Succeſſion Bruder vnd Schweſterkinder *&c. Norib. ann. 1521.* eò, quod jure moreq; Saxonico aliud obtineret, Landr. *lib. 1. art. 3 circa fin. & art. 17. ibi*: wann ſich ein Erbe. rejeciſſe ſcimus, *Nic. Betſius de pact. illuſtr. famil. cap. 2. pag. 35. Coler. deciſ. 48. n. 9.* At, inquies, Carolus V. omnes omninò Statutorum & conſuetudinum obices edicto ſuo removit, *d. conſtitut.* ibi: aller vñ jeder gewonheit. Reſpondeo; ſicuti ab eo tempore, quo Saxones Majeſtatem Imperii Romani & Chriſtianam religionem amplexi ſunt, perpetuo Imperatorum & ordinum Imperii permiſſu tacitoq; conſenſu autonomiâ ſuâ uſi ſunt, *Betſ. d. c. 2. pag. 36.* ita Caroli V. & ſucceſſorum conniventiâ factum quoq; eſt, ut non attento illo edicto legibus ſuis patriis viverent. Quâ de cauſâ dict. conſtitutionem apud Saxones non eſſe receptam, rectè adſerimus, per tradita à *Covarruv. 2. Var. reſolut. 16. n. 6. Gutierrez. 1. canon. quæſt. 8. n. 3.* etſi alioquin Imperii Receſſus in omnibus provinciis promulgatæ ac receptæ præſumantur, *Frider. Martin. de jur. Cenſ. cap. 5. n. 46. & ſeq.*

XCI. Tan-

XCI. Tandem, quod reliquum eſt, Cæſar omnes ad decreti obſervantiam ſeduló hortatur; ac de ſuâ curâ & ſolicitudine paternâ pro Imperio conteſtatus finem Comitiis imponit, *Althuſ. d. c. 33. n. 87.* ſimulq; Ordinibus abeundi poteſtatem concedit, *Cæleſtin. in hiſtor. comitior. Aug. ann. 30. tom. 4. pag. 86. col. 2. pag. 97. & pag. 99.* quam par eſt ut impetrent Status, antequam diſcedant. Hinc Carolum V. graviter tuliſſe ajunt, quod proteſtantium Legati Ratisbonâ *ann. 1546.* ſe inſalutato abiiſſent. Et hæc de comitiis Imperii dicta ſufficiant.

XCII. Nunc pro fide, quam ſuprà *n. 15.* dedi, liberandâ de placitorum comitialium abrogatione, pauciſſima licet, adjiciam. Equidem verò quàm periculoſa ſit legum mutatio, nemini incognitum eſt, *Coraſ. ad l. 2. ff. de conſtitut. princ.* Quia tamen quandoq; fit, ut conſtitutionem priorem poſterior aboleat: Unde Carolus V. Germanorum conventus viperis matres ſuas tollentibus jocosè adſimilare ſolitus eſt, *Lipſius in not. ad lib. 3. politic. cap. 5.* de ſanctionum Imperialium mutatione ſæpiùs diſputatum memini. Et ſanè cum eadem ſit potentia oppoſitorum, ut docent Philoſophi, *Arniſæ. de jure Majeſt. lib. 2. c. 3. n. 5. circa fin.* quis dubitat, abrogationem legis ad eum pertinere, legem qui condidit? *arg. l. nihil tàm naturale. d. R. I.* Cum itaq; Imperator leges & decretâ promulget cum ordinum conſenſu, par æquumq; eſt, ut cum eorundem quoq; conſenſu Receſſus & conſtitutiones publicas declaret, interpretetur & abroget, ſi vel dubiæ & obſcuræ alicubi videantur; vel iniquæ ſint & rationi minùs conſentaneæ; aut utilitas publica aliæq; circumſtantiæ eas declarari, mutari, tollivè ſuadeant, *conſtitut. Spir.* wie Brüder oder Schweſter Kinder. *ann. 1529. ibi:* vnd mit vnſer vnd des H. Reichs Churfürſten/Fürſten vnd Stände zeitigen vorgehenden Rath geſetzt/ vnd geordnet. *& conſtitut.* wieder die Wiedertäuffer. *eod. ann.* §. Doch vnd Ehrwürdige. ibi: Ordnen ſetzen machen vnd declariren. *junct.* §. vnd wir Churfürſten. *Petr. Heig. part. 1. q. 5. n. 1. & ſeq. Nicol. Betſ. de pact. illuſtr. famil. cap. 2. pag. 34. Reuſner. conſil. 11. n. 20. lib. 1.* Adde, quod Imperator

rator eas conſtitutiones, quæ in contractum abeunt, ſolus tollere nequeat, *Gail. 1. obſerv. 41. n. 4. Buxtorff. in diſſertat. ad Aur. Bull. th. 7. lit. G.* Decreta autem Imperii ab Imperatore unà cum Statibus per modum contractus ſanciri, extrà omne eſt dubium. Hinc ipſe Ferdinandus in tranſact. Paſſavienſi fatetur, Dieweil ſolche Ordnung mit gemeiner Stände Bewilligung in gemeiner Reichsverſamlung vffgerecht/vnd beſchloſſen/daß die beſtendiglich mit/ dann wiederumb durch die Keyſ. Majſt. vnd gemeine Stände in gemein möge geendert werden. Auream verò Bullam, capitulationem, cæterasq; leges fundamentales quod attinet, quantò magis verum eſt, cardinem Imperii in illis unicè verti; tantò minùs licet Imperatori, ullam earum mutare vel abrogare pro arbitrio. Etenim Germani poteſtatem non niſi certis conditionibus transferunt in Cæſarem, *Illuſtriſſimus & inclytus Princeps ac Domin⁹ Domin⁹ Johan. Erneſtus junior, Dux Saxon. &c. Dominus meus gratioſiſſimus in Orat. de Germanor. Lege Regiâ.* Inter quas cum haut poſtrema ſit, ut Imperii leges ſalvæ maneant ac incolumes, quis negabit, eâ conventionis lege Imperatorem teneri? Verba Cæſareæ Majeſtatis mihi pro juramento ſunt, inquit Archiepiſcopus Colonienſis apud *Cranzium in Saxon. lib. 6. cap. 46.* jam quid de ipſâ juratâ Cæſaris promiſſione dicturum eum fuiſſe exiſtimas? Ita verò eſt; ad Legis Regiæ obſervantiam juramenti religione Imperatores recens electi ſe adſtringunt, *Dn. Arumæ. ad Rubr. A. B. q. 5. Auctor Catholicus* wolmeinenden vnd warhafften Diſcurſes, warumb vnd wie die Römiſche Catholiſchen ſich billich von Spanniern vñ Jeſuiten abſondern ſollen etc. *pag. 171.* Faceſſant igitur adſentatores impudentiſſimi, qui quod Imperator jura ac privilegia Electorum contrà fidem in Capitulatione datam ſubvertere poſſit, adſerere non erubeſcunt, *M. Coccin. de bell. Ital. apud Freher. lib. 2. rer. German. pag. 258. & ſeq.* Faceſſant etiam, qui Imperatorem juramenti fines non tranſgredi ajunt, etſi oneroſis pactionibus contraveniat, *Florentin. de Venningen inter conſil. Claud. Cantiunculæ conſil. 16. n. 201.* Quid autem ſi omnium Statuum conſenſus accedat, an adhuc legum fundamentalium illicita

erit

erit abolitio? ita volunt *P. Heig. part. 1. q. 5. n. 1. & 2. Innoc. Gentilet. lib. 1. adverſus Machiavell. theor. 1. p. 61. & ſeq. Auctor.* gründlichen Berichts von des Heiligen Reichsſtad Friedberg Stand Regalien/ *&c. c. 1. n. 89. in fin.* à quibus diſcedere religio mihi eſt; quicquid etiam diſſentiat *Bortius de natur. jur. Majeſt. cap. 2. n. 19.* Nam utut pro utilitate Reipub. mutari ex parte poſſint, quemadmodum quidam rerum imperialium non ignarus, *in notis ad conſilium Georgii Seldii Imp. Ferdinando exhibitum pag. 91.* haud obſcurè indicat, cum ait: Capitulation / ſo viel des Babſts Handlung betrifft iſt geändert in Keyſ. Maximilians des II. vnd Keyſ. Rudolffs des II. obligationen. ob periculum tamen, cui Reſpubl. exponeretur, tolli in totum nequeunt, vid. *P. Gregor. de Republ. lib. 7. c. 19.* Idq; ſi de ullâ aliâ lege; certè de Aurea Bulla veriſſimum eſt. Eâ enim ceu fundamento firmiſſimo totum nititur ac fulcitur Imperium. Unicum illa atq; adamantinum vinculum eſt, quo tenue hoc & exangue imperii corpuſculum, quod vix oſſibus hæret, conſtringitur, *Orat. pro legitim. Elect. Palatin. tutelâ Lavingæ habita in fin.* Ideoq;

Contrà hanc qui tentat, proprios labefactat honores;
Imperii & lacerat vincula magna ſacri.

Quo finio; & ſacratiſſimo Cæſari omnibusq; Germaniæ Proceribus ſalutem, pacem, & tranquillitatem; comitiis verò, ſi quæ impoſterum haberi contigerit, bonum exitum ex animo precor.

F I N I S.

Ad Præſtantiſſimum Dn.

BERNHARDUM BERTRAMUM J.U.C. AFFINEM ſuum mellitiſſimum.

ERgo cerebrigenæ ſignata medulla Monetæ,
Bertrame, & Nomicæ fulgida lāpas HERÆ
Lætꝰ inis pugnam, multā & diſpergis arenam
Per Themidos campos, prataq; Mnemoſidū.
O factum bonum o albenti ſignanda lapillo,
Atq; Aganippæâ res celebranda chely.
Scilicet hoc quondam Parcarum maxima Clotho.
De puero ad cunas vaticinata fuit.
Scilicet Aoniæ hoc prædixit Apollo phalangi,
Cum primum Clario nectare paſtus eras.
Cum teq; Hallenſes genitor ducebat ad arces,
Ut te Cyrrhæo laveret amne charis.
Ipſa Charis Clarii te duxit in Orgia luci
Recluſis patuit poſtibus Aſcra tibi.
Omnis Apollineis tunc fudit jubila lucis
Arbor, cum caneres carmina Graja chely.
Tunc magis aligerûm geniale examen Amorum,
Chloridos auricomas carpſit hianter opes.
Cum caneres Latio ſublimia carmina plectro,
Carmina quæ Hebæo merſit Amor cyatho.
Hoc nūc alma Themis cernit, quod Phœbus Apollo,
Terq; triplex Memori proſata Matre phalanx

Præſen-

Præſenſere diu, cupiit Witeberga quod, ecce
Jena Lycæorum gemma & ocellus habet.
Dum tibi lætanti vultu, Bertrame Themiſtos
Dat Doctorandi nomen, ocelle, novum
Omen adeſt, en jam tantum gratantur honorem,
Ambroſio pavit quos Themis alma thymo.
Scilicet hiſce tuæ fuit omni tempore notum
Doctrinæ penitus Mercuriale jubar:
En Hera candenti Natura incedit amictu,
Felicemq; vocat terq; quaterq; diem.
Qua te cyaneo ſcandentem Amathuſidos orbe,
Conſpexit terræ ponere ſede pedem.
En Horæ, atq; Themis gemmanti veſte decora,
Cumq; & Hero Clario, delicioſa Sais.
Ecce Venus ſupra te pendet in æthere pennis,
Atq; tegit charum flore virente caput.
Hà te felicem, cui Divæ pectore toto,
Cœleſtumq; favet maximus ordo Deum.
Cui licuit ſtudii ſuſceptam attingere metam,
Gaudiaq; Aſtricolis tanta ciere Diis.
Ergo tibi meritum tituli jam grator honorem,
Teq; diu ut ſervent Diiq; Deæq; precor.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Johannes Timæus.